

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

GEOGRAPHICAL
CHRONICLES

ΔΕΛΤΙΟ
ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

BULLETIN OF THE CYPRUS GEOGRAPHICAL ASSOCIATION
VOL. XV, No. 24-26, JANUARY 1985 — DECEMBER 1987

ΕΤΟΣ ΙΖ' * ΑΡ. 24-26 * ΓΕΝΑΡΗΣ 1985 — ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1987

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ΕΤΗΣΙΟ ΟΡΓΑΝΟ
ΤΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

ΕΤΟΣ 17ο - ΤΕΥΧΗ 24-26
ΓΕΝΑΡΗΣ 1985 - ΔΕΚΕΜΒΡΗΣ 1987

Διεύθυνση:
Ταχ. Κιβ. 3656
Λευκωσία
ΚΥΠΡΟΣ

GEOGRAPHICAL CHRONICLES
ISSUED BY THE CYPRUS
GEOGRAPHICAL ASSOCIATION
EVERY YEAR

VOL. XV - No. 24-26
JANUARY 1985 - DECEMBER 1987

Address:
P.O.Box 3656
Nicosia
CYPRUS

Εγκριμένο από το Υπουργείο Παιδείας για τις Σχολικές και Κοινοτικές Βιβλιοθήκες.

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
Γιώργος Μ. Καδής
Ανδρέας Χριστοδούλου
Παναγιώτης Αργυριδής
Φειδίας Κουντούρης

PUBLICATION COMMITTEE:
George M. Kadis
Andreas Christodoulou
Panayiotis Argyrides
Phedias Kountouris

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ — CONTENTS

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- Γ. Καδή : Συγκριτική Αξιολόγηση των Εγχειριδίων της Γεωγραφίας που χρησιμοποιούνται στα Σχολεία της Ελλάδας..... 3
- Π. Πιπεριδίη : Σύγχρονες Τάσεις της Διδασκαλίας της Γεωγραφίας και Προϋποθέσεις για την Επίτευξή τους στον Ελληνικό Χώρο..... 10
- Α. Ιωνά : Η Επάρκεια των Δασκάλων της Δημοτικής Εκπαίδευσης και των Φοιτητών της Π.Α.Κ. στη Μελέτη και Ερμηνεία του χάρτη και οι παράγοντες που την Επηρεάζουν..... 12
- Μ. Χαλαλάμπους : Οι Στάσεις των Κυπρίων Δασκάλων σ' ότι αφορά τις σχέσεις Ανθρώπου — Φυσικού Περιβάλλοντος..... 21

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- Γ. Καδή : Εκπαίδευση και Περιβάλλον..... 35
- Α. Christodoulou : The Peculiarities of Cyprus Climate..... 38
- Α. Δημητρόπουλου και Μ. Χριστοφόρου : Οι Θαλάσσιες Χελώνες της Κύπρου και η Προστασία τους..... 43

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

- Γ. Καρούζης : Η Λαόνα (Πάφος): Προβλήματα, Λύσεις και Προοπτικές..... 48
- Το Φυσικό Περιβάλλον στον Ακάμα : Ανοικτή επιστολή στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας..... 60
- Ανακοίνωση Γ.Ο.Κ. : Οι θέσεις του Γ.Ο.Κ. για τον Ακάμα..... 64

ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

- Dr. G. Heinritz : Geographical Aspects of the Development of Population and Settlements in Cyprus until 1984..... 66
- Α. Christodoulou : Turkish Demographic Manipulations in Cyprus: Turkish Cypriots under Threat of Assimilation — Greek Cypriots Face Peril of Extinction..... 83
- Δραστηριότητες του Γ.Ο.Κ..... 93

Τιμή Τεύχους	£4.00	Price per issue	£4.00
Μέλη Γ.Ο.Κ.	Δωρεάν	Members of C.G.A.	Out of charge
Τιμή Εξωτερικού	\$5.00	Price for Abroad	\$5.00
	\$10.00		\$10.00

Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν τις απόψεις των συγγραφέων τους, και δεν αντανakλούν κατ' ανάγκη τις θέσεις του Γεωγρ. Ομίλου Κύπρου.

Copyrights Reserved

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

GEOGRAPHICAL CHRONICLES

ΔΕΛΤΙΟ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

BULLETIN OF THE CYPRUS GEOGRAPHICAL ASSOCIATION
VOL. XV, No. 24-26, JANUARY 1985 — DECEMBER 1987

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

GEOGRAPHY AND EDUCATION

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΩΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (A COMPARATIVE EVALUATION OF GEOGRAPHY TEXTBOOKS USED IN GREECE)

ΓΙΩΡΓΟΥ Μ. ΚΑΔΗ
Πτυχίο Π.Α.Κ., Β.Α. Geography
M.A. Geography

Εισαγωγή

Είναι γνωστό πως οι βασικότεροι παράγοντες που συμβάλλουν στην αποτελεσματική διδασκαλία ενός μαθήματος, ανεξάρτητα από τη βαθμίδα της εκπαίδευσης, είναι ο ίδιος ο δάσκαλος, το Αναλυτικό και το Ωρολόγιο πρόγραμμα και τα διδακτικά μέσα. Το διδακτικό εγχειρίδιο αποτελεί το σημαντικότερο διδακτικό μέσο, γιατί αποτελεί το ουσιαστικότερο μέσο για επίτευξη του γενικότερου σκοπού και των επί μέρους διδακτικών στόχων ενός μαθήματος, με την προϋπόθεση ότι είναι εκσυγχρονισμένο και του γίνεται παιδαγωγικά ορθή χρήση τόσο από το δάσκαλο, όσο και από τους μαθητές. Κοινή είναι η διαπίστωση ότι τα εγχειρίδια Γεωγραφίας που χρησιμοποιούνται σ' όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης της Ελλάδας βρίσκονται έξω από τη φιλοσοφία και το περιεχόμενο της Γεωγραφίας και από τις αρχές της παιδαγωγικής επιστήμης.

Σκοπός, λοιπόν, της εργασίας αυτής είναι:

- i. Να αναφερθεί με συντομία στη φιλοσοφία και το περιεχόμενο της επιστήμης της Γεωγραφίας
- ii. Να παρουσιάσει τις γενικά αποδεκτές αρχές που διέπουν τη συγγραφή ενός σύγχρονου εγχειριδίου Γεωγραφίας
- iii. Να αξιολογήσει καλοπροαίρετα τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία της Γεωγραφίας και στις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης στην Ελλάδα
- iv. Να καταλήξει στα σχετικά συμπεράσματα.

Η φιλοσοφία και το περιεχόμενο της Γεωγραφίας: η Νέα Γεωγραφία

Δικοί μας και ξένοι μελετητές επεσήμαναν και επισημαίνουν την οδυνηρή παρεξήγηση που υπάρχει στην Ελλάδα για τη φιλοσοφία και το περιεχόμενο της επιστήμης της Γεωγραφίας και για τη μορφωτική αξία του μαθήματος της Γεωγραφίας.

* Εργασία που παρουσιάστηκε στο Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Γεωγραφίας (Αθήνα, 20-23.2.1987).

Ο Στυλιανός Πουλόπουλος, συνταξιούχος καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, αναφέρει:

«Στα σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης η γεωγραφία διδάσκεται ατελέστατα από μη γεωγράφους, γιατί καθηγητές της γεωγραφίας δεν φροντίσαμε να κάνουμε. Διδάσκεται, λοιπόν, από φυσικομαθηματικούς, από φιλόλογους, αλλά και από θεολόγους και ιχνογράφους. Έτσι, βγάζουμε αποφοίτους του Γυμνασίου αγεωγράφητους, ... γίναμε δηλαδή λαός αγεωγραφήτων»¹.

Σε δημοσιευμένη επιστολή της Διεύθυνσης Προγραμμάτων και Μελετών του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας περιλαμβάνονται και τα ακόλουθα:

«Το μάθημα της Γεωγραφίας όντως έχει παραμεληθεί εις την Μέσην Εκπαίδευσιν Ελλάδος, ο δε τρόπος διδασκαλίας ελάχιστα προάγει τους υψηλούς ανθρωπιστικούς αλλά και τεχνικο-οικονομικούς σκοπούς αυτού»².

Ο αμερικανός καθηγητής της Γεωγραφίας στο Πανεπιστήμιο της Φλόριδας Roger Kasperson, σε κριτική του για τον «Οικονομικό και Κοινωνικό Άτλαντα της Ελλάδας», αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Είναι πραγματικά ειρωνία το γεγονός ότι η Γεωγραφία απουσιάζει ουσιαστικά από τη χώρα που πρωτοεμφανίστηκε. Γιατί, από τη μια δε διδάσκεται στα ελληνικά πανεπιστήμια και, από την άλλη, προσφέρεται σαν μια συσσώρευση εγκυκλοπαιδικών γνώσεων στα άλλα επίπεδα της εκπαίδευσης της χώρας»³.

Η φιλοσοφία και το περιεχόμενο της Γεωγραφίας, ωστόσο διαμορφωθούν όπως είναι σήμερα πέρασαν από τους ακόλουθους τέσσερις σταθμούς:⁴

- α) Η περίοδος Ηροδότου-Μεσαίωνα (5ος π.Χ.-15ος μ.Χ. αιώνας).
- β) Η περίοδος της Αναγέννησης-Εμμανουήλ Κάντ (16ος-18ος αιώνας).
- γ) Η περίοδος των Σχολών Γεωγραφίας (19ος αιώνας).
- δ) Η περίοδος του 20ου αιώνα και η Νέα Γεωγραφία.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της Γεωγραφίας στον αιώνα μας είναι τα ακόλουθα⁵:

— Παρουσιάζεται στη Γεωγραφία η τάση της εξειδίκευσης.
— Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην Ανθρωπογεωγραφία και η Γεωγραφία παίρνει τη θέση της στις κοινωνικές επιστήμες.

— Εμπλουτίζεται, αξιολογείται και αναμορφώνεται το περιεχόμενο της Γεωγραφίας, πάντα μέσα στα πλαίσια του συνθετικού και ιδιαίτερου της χαρακτήρα ως επιστήμης του χώρου.

— Η Γεωγραφία παύει να είναι απλή περιγραφική, περιοχική ή απλή μελέτη αλληλοεξαρτήσεων και αντικρίζεται ως η δυναμική επιστήμη του χώρου.

— Η μελέτη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος μέσα από τοπικές και υπαίθριες μελέτες, που αναφέρονται σε προβλήματα διατήρησης και ανάπτυξης του χώρου, προσδίδει ένα ξεχωριστό ρόλο στη Γεωγραφία.

— Νέα μέσα (φωτογραφίες από δορυφόρους, αεροφωτογραφίες, φωτογραμμετρία, ηλεκτρονικοί υπολογιστές κ.ά.) υποβοηθούν το γεωγράφο να καταπιαστεί πιο αποτελεσματικά και με περισσότερη ακρίβεια στην κατασκευή, μελέτη και ερμηνεία του γεωγραφικού χάρτη.

— Σύγχρονες και πιο αποτελεσματικές ποσοτικές (quantitative) και ποιοτικές (qualitative) μέθοδοι προσφέρονται για γεωγραφική έρευνα, παρόλο που η γεωγραφική έρευνα επισκιάζεται στον αιώνα μας από «έρευνες πολυθρόνας» (armchair reserches).

— Η ύλη της Γεωγραφίας προσεγγίζεται εκλεκτικά και οργανώνεται σύμφωνα με τα δεδομένα της έρευνας της ψυχολογίας της μάθησης.

— Παρουσιάζεται μια πληθώρα μεθόδων και μέσων διδασκαλίας της Γεωγραφίας.

— Γύρω στο 1960 παρουσιάζεται και επικρατεί η Νέα Γεωγραφία.

Η Νέα Γεωγραφία προκάλεσε την αντίδραση των παραδοσιακών γεωγράφων.

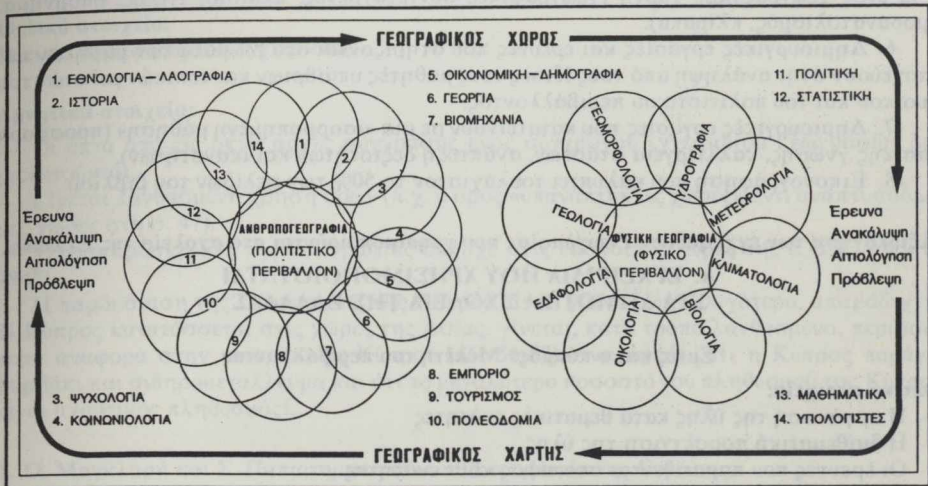
Είναι γνωστό ότι σχεδόν πάντα το νέο εξισώνεται με το καλύτερο· στην περίπτωση της Νέας Γεωγραφίας, όμως, δεν υπάρχουν τόσα πολλά νέα γεωγραφικά στοιχεία, μια και πολλά απ' αυτά (κοινωνική γεωγραφία, ανθρώπινη οικολογία, νοητικοί χάρτες) υπάρχουν σε εργασίες γεωγράφων που έζησαν στα μέσα του 19ου και στις αρχές του εικοστού αιώνα.⁶ Εκείνο που βασικά χαρακτηρίζει τη Νέα Γεωγραφία είναι η **μεθοδολογία** και οι **σκοποί** της.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της Νέας Γεωγραφίας είναι τα ακόλουθα πέντε⁷:

— Δίνει περισσότερο βάρος στην Ανθρωπογεωγραφία παρά στη Φυσική Γεωγραφία.

— Εισηγείται ένα θεωρητικό υπόβαθρο βασισμένο σε παραγωγικά συστήματα (deductive systems) και μοντέλα.

- Καταπιάνεται με καιρία προβλήματα του γεωγραφικού χώρου που σχετίζονται με τη διαβίωση και ακόμα την ίδια την επιβίωση του σημερινού ανθρώπου.
- Παρουσιάζει μια πληθώρα προσεγγίσεων σε θέματα έρευνας και διδασκαλίας.
- Υιοθετεί μια νέα μεθοδολογία και νέους σκοπούς στην προσέγγιση του περιεχομένου της Γεωγραφίας.

Η δομή και το περιεχόμενο της Νέας Γεωγραφίας (Γ.Μ. Καδή, *Νέα Γεωγραφία: Βιβλίο 1*, Λευκωσία: Εκδόσεις Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, 1986, 6-14.

Το πιο πάνω σχήμα μας υποβάλλει τα ακόλουθα:

- Τα αντικείμενα και τα μέσα μελέτης της Γεωγραφίας είναι ο γεωγραφικός χώρος (η Γεωγραφία είναι η επιστήμη του χώρου) και ο γεωγραφικός χάρτης.
- Η Γεωγραφία είναι μια συνθετική επιστήμη η οποία δανείζεται επιστημονική πληροφόρηση από άλλες επιστήμες με σκοπό τη μελέτη και ερμηνεία του γεωγραφικού χώρου.
- Η Νέα Γεωγραφία, ως κοινωνική επιστήμη, δίνει περισσότερο βάρος στην Ανθρωπογεωγραφία, αναγνωρίζοντας συγχρόνως στον άνθρωπο ένα δυναμικό ρόλο για αλλαγές (θετικές ή και αρνητικές) στην επιφάνεια του πλανήτη μας.
- Η Νέα Γεωγραφία είναι η επιστήμη που **ερευνά, ανακαλύπτει, αιτιολογεί και προβλέπει** τις συνεχείς αλλαγές που γίνονται στο χώρο, αποτελέσματα κυρίως των δραστηριοτήτων του ανθρώπου.
- Η Νέα Γεωγραφία ενδιαφέρεται και για το **ΤΙ** και το **ΠΟΥ**, αλλά περισσότερο για το **ΓΙΑΤΙ** και το **ΠΩΣ** ένας συγκεκριμένος γεωγραφικός χώρος:
 - α) οργανώνεται
 - β) παρουσιάζει προβλήματα ανάπτυξης
 - γ) έχει μια ξεχωριστή φυσιογνωμία
 - δ) αλλάζει συνεχώς (με διαφορετικό ρυθμό και σε διαφορετική συγκριτικά έκταση).

Οι αρχές που διέπουν τη συγγραφή ενός σύγχρονου εγχειριδίου Γεωγραφίας

Οι αρχές που διέπουν τη συγγραφή ενός εγχειριδίου Γεωγραφίας πρέπει να στηρίζονται στη φιλοσοφία, στο περιεχόμενο και στις σύγχρονες τάσεις της διδασκαλίας του θέματος που είναι οι ακόλουθες:⁸

1. Συνέπεια προς το περιεχόμενο και τη φιλοσοφία της Γεωγραφίας, ώστε το μεγαλύτερο ποσοστό της ύλης να αναφέρεται στην Ανθρωπογεωγραφία.
2. Εκλεκτική προσέγγιση της ύλης, ώστε να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα ουσιαστικά στοιχεία της ύλης.
3. Σπειροειδής διάταξη της ύλης (οι έννοιες επαναφέρονται ευκαιριακά, συμπληρώνονται, αξιολογούνται).
4. Παρουσίαση της ύλης με δυο ή και περισσότερους από τους ακόλουθους τρόπους:
 - Θεματικές ενότητες
 - Περιπτώσιακές μελέτες

- Συγκριτικές μελέτες
- Δειγματικές μελέτες
- Διαθεματική προσέγγιση.

5. Συνέπεια στην παρουσίαση των γεωγραφικών χαρτών ως προς τα έξι ουσιώδη στοιχεία ενός γεωγραφικού χάρτη (γεωγραφικές συντεταγμένες, πλαίσιο, τίτλος, υπόμνημα, προσανατολισμός, κλίμακα).

6. Δημιουργικές εργασίες και έρευνες που στηρίζονται στα βιώματα των μαθητών και στοχεύουν στην ανάληψη από τους ίδιους τους μαθητές υπαίθριων και τοπικών μελετών του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

7. Δημιουργικές εργασίες που κατατείνουν σε μια «ασορροπημένη μάθηση» (προσφορά βασικής γνώσης, καλλιέργεια στάσεων, ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων).

8. Εικονογράφηση που καλύπτει τουλάχιστον το 50% των σελίδων του βιβλίου.

Αξιολόγηση των εγχειριδίων Γεωγραφίας που χρησιμοποιούνται στα σχολεία της Ελλάδας

Α. ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Εμείς και ο κόσμος: Μελέτη του περιβάλλοντος

Θετικά στοιχεία:

- Η οργάνωση της ύλης κατά θεματικές ενότητες
- Η διαθεματική προσέγγιση της ύλης
- Οι έρευνες που παρατίθενται στο τέλος κάθε ενότητας
- Οι κεντρικές ιδέες (κύρια σημεία) που τονίζονται ιδιαίτερα
- Η άρτια εικονογράφηση που αποτελεί πρόκληση για προβληματισμό και εκμείευση βιωμάτων.

Αρνητικά στοιχεία:

- Οι πολλές εργασίες κάθε ενότητας
- Ο λανθασμένος τρόπος παρουσίασης των νέων εννοιών (π.χ. στις σελίδες 38-45, του βιβλίου της Γ΄ τάξης, παρουσιάζονται πολλές έννοιες σε κάθε μάθημα, ιδιαίτερα στις σελίδες 44-48 παρουσιάζονται σ' ένα μάθημα 33 έννοιες!...).
- Η λανθασμένη παρουσίαση της έννοιας του γεωγραφικού χάρτη και ιδιαίτερα της κλίμακας (η κλίμακα χάρτη, που προσφέρεται σε μαθητές της Γ΄ τάξης του δημοτικού σχολείου είναι η γραμμική κλίμακα). Δεν υιοθετείται η αρχή (5) για τη συγγραφή ενός εγχειριδίου Γεωγραφίας.

Εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται στον ανώτερο κύκλο του δημοτικού σχολείου

Α. Κωστοπούλου και Β. Κωστοπούλου, Γεωγραφία της Ελλάδας (Δ΄ Δημοτικού).

Α. Κωστοπούλου και Β. Κωστοπούλου, Γεωγραφία Ευρώπης (Ε΄ Δημοτικού).

Θετικό στοιχείο

Η εικονογράφηση των βιβλίων.

Αρνητικά στοιχεία

- Οι επτά από τις οκτώ αρχές συγγραφής ενός σύγχρονου εγχειριδίου Γεωγραφίας δεν υιοθετούνται.
- Η προσέγγιση της Γεωγραφίας είναι περιοχική, κάτι που έχει εγκαταλειφθεί στις αναπτυγμένες χώρες εδώ και σαράντα σχεδόν χρόνια.
- Υπάρχουν πολλές επιστημονικές ανακρίβειες, όπως για παράδειγμα η χρήση του όρου «γεωφυσικός χάρτης» (Α. Κωστοπούλου, Γεωγραφία της Ευρώπης, σ. 28) που έπαψε να χρησιμοποιείται εδώ και είκοσι χρόνια από τότε χρησιμοποιείται ο όρος γεωμορφολογικός ή φυσιογραφικός χάρτης. Στη σ. 32, του ίδιου εγχειριδίου, αναφέρονται τα ακόλουθα «Η χώρα μας έχει μεσογειακό κλίμα με δροσερό καλοκαίρι και μαλακό χειμώνα»!!!).

Β. ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Γενικά η διαβάθμιση του Αναλυτικού Γεωγραφίας, όπως έχει σήμερα (Κόσμος, Ευρώπη, Ελλάδα), είναι λανθασμένη. Θα έπρεπε να ήταν: Ελλάδα, Ευρώπη, Κόσμος.

Α. Ζαμανή, Γ. Λειβαδίτη, Β. Σαμπώ, **Γεωγραφία των Ηπειρών** (Α΄ Γυμνασίου).

Θετικό στοιχείο:

Η εικονογράφηση του εγχειριδίου.

Αρνητικά στοιχεία:

— Οι επτά από τις οκτώ αρχές συγγραφής ενός σύγχρονου εγχειριδίου Γεωγραφίας δεν υιοθετούνται.

— Γίνεται λανθασμένη χρήση όρων (π.χ. ο όρος «απανάπτυκτες χώρες» αντί αναπτυσσόμενες χώρες στη σ. 47).

— Τέτοια προσέγγιση της Γεωγραφίας υπήρχε στις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ο.Κ. πριν το 1945!...

— Η παρουσίαση της Γεωγραφίας της Κύπρου είναι, για να πω το λιγότερο, απαράδεκτη. Η Κύπρος κατατάσσεται στις χώρες της Ασίας, γίνεται, κατά τρόπο λανθασμένο, περισσότερη αναφορά στην ιστορία της Κύπρου (66. 56-57), αναφέρεται ότι η Κύπρος παράγει βαμβάκι και σιδηρομετάλλευμα και ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της Κύπρου είναι αγροτικός πληθυσμός!...

Σ. Ο. Μαγκλαρή και Σ. Παπασημακόπουλου, **Γεωγραφία της Ευρώπης**

Θετικό στοιχείο:

Η εικονογράφηση του εγχειριδίου.

Αρνητικά στοιχεία:

— Οι επτά από τις οκτώ αρχές συγγραφής ενός σύγχρονου εγχειριδίου Γεωγραφίας δεν υιοθετούνται.

— Η Κύπρος δεν εντάσσεται στην Ευρώπη (σσ. 198-199).

— Γίνεται εκτενής αναφορά στη Φυσική Γεωγραφία (σσ. 1-40) και σε πολλές και δύσκολες έννοιες.

— Η δομή του εγχειριδίου παρουσιάζει σοβαρά προβλήματα που αντιμάχονται τη χρήση του για σκοπούς διδασκαλίας (το 100% των καθηγητών Γεωγραφίας στην Κύπρο έχει απορρίψει το βιβλίο ως διδακτικό εγχειρίδιο).

Ηλ. Μαριολάκου και Χρ. Σιδέρη, **Στοιχεία Γενικής Γεωγραφίας της Ελλάδας** (Γ΄ Γυμνασίου).

Θετικά στοιχεία:

— Προσέγγιση της ύλης κατά θεματικές ενότητες.

— Πλούσια εικονογράφηση, αρκετά σχεδιαγράμματα.

Αρνητικά στοιχεία:

— Τέσσερις από τις αρχές συγγραφής ενός σύγχρονου εγχειριδίου Γεωγραφίας (οι αρχές 2, 5, 6 και 7) δεν υιοθετούνται.

— Ελάχιστη αναφορά γίνεται στο χώρο, ώστε να υπάρχει περιπτώση ο μαθητής να μάθει απ' έξω το βιβλίο και να μην ξέρει... που βρίσκεται η Πάτρα!

— Γίνεται λανθασμένη χρήση σημαντικών όρων, όπως του όρου αστυφιλία (σ. 41). Ως γνωστό, αστυφιλία είναι η τάση, η ροπή, η επιθυμία που έχουν οι κάτοικοι της υπαίθρου, για να ζήσουν στο αστικό περιβάλλον. Η μετακίνηση πληθυσμού από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές αποδίδεται με τους όρους εξαστισμός ή αστικοποίηση.

Γ. ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΙΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΑΚΑΔΗΜΙΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Π. Α. Αραμπατζή, Γεωγραφία (με Στοιχεία Γεωλογίας-Ορυκτολογίας)

— Πλήρης ασυνέπεια προς τις οκτώ αρχές συγγραφής ενός σύγχρονου εγχειριδίου Γεωγραφίας.

— Τελείως αναχρονιστικό και ακατάλληλο εγχειρίδιο για την εκπαίδευση των αυριανών δημοδιδασκάλων σε θέματα Γεωγραφίας.

— Παρουσιάζει σοβαρές ανακρίβειες όπως οι ακόλουθες:

«Η γεωγραφία χωρίς τις γνώσεις της γεωλογίας θα ήταν αδύνατη» (σ. 5) «Ο Θαλής ο Μιλήσιος και ο Αναξίμανδρος θεωρούνται σαν οι πρώτοι Γεωγράφοι» (σ. 8).

— Η ιστορική εξέλιξη της Γεωγραφίας φθάνει μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα (σ. 11), ενώ οι σημαντικότερες αλλαγές στη φιλοσοφία και το περιεχόμενο της Γεωγραφίας έγιναν τον 20ο αιώνα (Νέα Γεωγραφία).

— Ενώ γίνεται κάποια αναφορά στην εισαγωγή για την Ανθρωπογεωγραφία (σ. 8), στη συνέχεια δε γίνεται καμιά παρουσίαση ύλης της Ανθρωπογεωγραφίας και το εγχειρίδιο καταπιάνεται κυρίως με θέματα Γεωλογίας.

— Δε γίνεται καμιά αναφορά στη διδακτική της Γεωγραφίας.

Δ.Χ. Σπανού, Γεωγραφία (2η έκδοση)

— Πλήρης ασυνέπεια προς τις οκτώ αρχές συγγραφής ενός σύγχρονου εγχειριδίου Γεωγραφίας.

— Τελείως αναχρονιστικό και ακατάλληλο εγχειρίδιο για την εκπαίδευση των αυριανών δημοδιδασκάλων σε θέματα Γεωγραφίας.

— Το εγχειρίδιο ασχολείται μόνο με τη Φυσική Γεωγραφία (σήμερα η Φυσική Γεωγραφία καταλαμβάνει μόνο γύρω στο 30% της ύλης της Γεωγραφίας· το υπόλοιπο της ύλης είναι Ανθρωπογεωγραφία).

— Τα βασικά βοηθήματα του συγγραφέα (όπως αναφέρονται στον «πρόλογο») δεν έχουν καμιά σχέση με τη φιλοσοφία και το περιεχόμενο της Γεωγραφίας.

— Η ιστορική εξέλιξη της Γεωγραφίας περιορίζεται σε μια σελίδα!... και φθάνει μέχρι το 19ο αιώνα!...

— Παρουσιάζεται άγνοια του συγγραφέα στη χρήση των προβολών χαρτών. Στη σελίδα 19, για παράδειγμα, παρουσιάζονται οι φυτογεωγραφικές περιοχές του κόσμου σε προβολή Mercator!...

Οι Γεωγραφικοί Άτλαντες που χρησιμοποιούνται στα σχολεία της Ελλάδας είναι το ίδιο αναχρονιστικοί, όπως και τα εγχειρίδια Γεωγραφίας, και αντανακλούν την ταύτιση της Γεωγραφίας με τη συσσώρευση εγκυκλοπαιδικών γνώσεων.

Συμπεράσματα — Εισηγήσεις

Η συγκριτική αξιολόγηση των εγχειριδίων, που χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία της Γεωγραφίας στα σχολεία της Ελλάδας, έδειξε την ακαταλληλότητα των εγχειριδίων αυτών για σκοπούς διδασκαλίας της Γεωγραφίας. Τα εγχειρίδια αυτά αντικατοπτρίζουν την παρεξήγηση που δυστυχώς υπάρχει ακόμη στην Ελλάδα για τη Γεωγραφία, ώστε το μάθημα της Γεωγραφίας να ταυτίζεται με τις ταξιδιωτικές εντυπώσεις και με τις εγκυκλοπαιδικές γνώσεις. Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων θα πρέπει να αντικρίσει μ' όλη τη δέουσα σοβαρότητα το δράμα που αντιμετωπίζει η Γεωγραφία στην εκπαίδευση της Ελλάδας, δημιουργώντας Τμήματα Γεωγραφίας στα Ελληνικά Πανεπιστήμια, εκσυγχρονίζοντας τα Αναλυτικά Προγράμματα Γεωγραφίας και ετοιμάζοντας σύγχρονες προδιαγραφές για συγγραφή νέων εγχειριδίων Γεωγραφίας.

Κύριοι,

Είναι εθνική πρόκληση, η Γεωγραφία, που γεννήθηκε στην ελληνική γη, να βρίσκεται στην ίδια γη παρεξηγημένη και ενταφιασμένη!

Πηγές αναφοράς

1. Στυλιανός Πουλόπουλος, «Οι Γεωγραφικές Σπουδές και η Εθνική τους Σημασία για την Ελλάδα», **Γεωγραφικά Χρονικά**, Τόμος 5-6, (Ιαν. 1974), σ. 179.
2. Κ. Χάρη, «Το Αναλυτικό πρόγραμμα της Γεωγραφίας», **Γεωγραφικά Χρονικά**, Τόμος 7-8 (Δεκ. 1975), σ. 141.
3. Roger Kasperson, "The Economic and Social Atlas of Greece", **Economic Geography**, Vol. 43, p. 94.
4. Γιώργου Μ. Καδή, **Νέα Γεωγραφία (Βιβλίο 1)**, Λευκωσία: Εκδόσεις Παιδαγωγ. Ινστιτούτου, 1986, σσ. 1-12.
5. Philippe Pinchemel, "The Aims and Values of Geographical Education" in **New Unesco Source Book for Geography Teaching**, Paris: Longman Group, 1982, pp. 1-15.
6. Geoffrey Martin, "Preservation of the History of Geographt", **Journal of Geography**, Vol. 84 (Sept.-October 1985), pp. 186-188.
7. Γιώργου Μ. Καδή, **Νέα Γεωγραφία (Βιβλίο 1)**, Λευκωσία: Εκδόσεις Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, 1986, σσ. 14-35.
8. Simon Catling, Firth, et al, **Outset Geography (1-4)** Edinburg: Oliver and Boyd, 1983, pp. 54-56.
Norman Graves, **Geography in Education**, London: Heinemann, 1980, pp. 191-207.

ABSTRACT

The textbooks which are in use for the teaching of a subject provide evidence of its status within a given educational system. The misunderstanding that exists in Greece over the philosophy and nature of geography is reflected in the textbooks which are in use. The absence of the departments of Geography from the Greek Universities and the anachronistic way of the teaching of Geography at the Greek Teachers Training Colleges (Pedagogical Academies) had a negative effect on the perception of Geography that exists among the Greek educators and the general public. This perception, that faces Geography as an accumulation of encyclopedic knowledge lead Geography to be the most neglected subject in the educational system of Greece, a situation that has been perceived by foreign and Greek researches. The comparative study of the textbooks of Geography that are in use at all levels of the education of Greece, has shown an anachronism in the nature of Geography. Some evidence of this anachronism. is the coincidence of Geography with the encyclopedic knowledge, the adoption of environmental determinism, the inconsistency in the presentation of the geographical maps to the five essential of the map, the absence of any effort for a selective presentation of the subject-matter of geography (comparative study, case study, sample study etc.) and the limitation of all evaluation question on general knowledge (what and where) without any reference to the **Why** and **How** and to abilities. It is suggested that, the Ministry of Education of Greece might find the right solution to remedy the negative situation pointed out by the present work.

**Εργασία που παρουσιάστηκε στο Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Γεωγραφίας
(Αθήνα, 20-23.2.1987).**

**ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΟΥΣ
ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ**
**Εργασία που παρουσιάστηκε στο Α΄ Πανελλήνιο Συνέδριο Γεωγραφίας
(Αθήνα, 20-23.2.1987).**

Παύλου Πιπερίδη,
*Φυσιογνώστη-Γεωγράφου Καθηγητή
στη Μέση Εκπαίδευση, Κύπρου*

Εισαγωγή

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι:

- α. Να παρουσιάσει τις σύγχρονες τάσεις διδασκαλίας της Γεωγραφίας που επικρατούν στην Εκπαίδευση των αναπτυγμένων χωρών.
- β. Να κάμει σύντομη αναφορά στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η διδασκαλία της Γεωγραφίας στον Ελληνικό χώρο και
- γ. Να παρουσιάσει τις προϋποθέσεις για μια αποτελεσματική διδασκαλία της Γεωγραφίας στα σχολεία μας.

Οι σύγχρονες τάσεις της διδασκαλίας της Γεωγραφίας

Οι σύγχρονες τάσεις της διδασκαλίας της Γεωγραφίας σχετίζονται με την κατανόηση και αποδοχή της φιλοσοφίας και του περιεχομένου του θέματος, των σύγχρονων δεδομένων της παιδαγωγικής επιστήμης και της μορφωτικής σημασίας που έχει η Γεωγραφία στις μέρες μας. Οι σύγχρονες τάσεις της διδασκαλίας της Γεωγραφίας είναι οι ακόλουθες:

1. Η κατανόηση και αποδοχή του περιεχομένου της νέας Γεωγραφίας, που ως κοινωνική επιστήμη και επιστήμη του χώρου, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην Ανθρωπογεωγραφία παρά στη Φυσική Γεωγραφία.
2. Η υπαίθρια και τοπική μελέτη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος που εξαρτάται άμεσα από την ηλικία και το επίπεδο των μαθητών, την εκπαίδευση του διδάσκοντος, τη θέση του σχολείου (αγροτικό ή αστικό), την οικονομική ανάπτυξη και τα μέσα που διαθέτει το σχολείο και το χρόνο που διατίθεται στο ωρολόγιο πρόγραμμα.

Η μελέτη του περιβάλλοντος διακρίνεται σε τρία είδη:

- α. Την περιπτωσιακή μελέτη μιας συγκεκριμένης περιοχής του ιδιαίτερου περιβάλλοντος του μαθητή η οποία στη συνέχεια προεκτείνεται (μέσα από άλλες πηγές) στο απομακρυσμένο περιβάλλον.
- β. Τη μελέτη μιας δειγματικής περιοχής που στοχεύει στην παραστατικότερη και πληρέστερη κατανόηση γεωγραφικών όρων.
- γ. Τη μελέτη μιας πρότυπης περιοχής που στηρίζεται σε πρότυπα και παιδαγωγικά συστήματα μελέτης του χώρου και υιοθετεί την επιστημονική γεωγραφική μέθοδο.
3. Η εννοιολογική μάθηση που στηρίζεται στην απόκτηση εννοιών, παρμένων από το άμεσο περιβάλλον του μαθητή, που στη συνέχεια θα αποτελέσουν το απαραίτητο «πλαίσιο αναφοράς» για τη μελέτη του απομακρυσμένου περιβάλλοντος.

4. Η μελέτη, ερμηνεία και εκτίμηση της χρησιμότητας του γεωγραφικού χάρτη στην καθημερινή ζωή του μαθητή.
5. Η πληθώρα προσεγγίσεων στη διδασκαλία της Γεωγραφίας. Οι επικρατέστερες μέθοδοι που χρησιμοποιούνται σήμερα στη διδασκαλία της Γεωγραφίας είναι η συγκριτική μελέτη, η περιπτωσιακή μελέτη, η επίλυση προβλήματος, το project κτλ.
6. Η χρήση οπτικοακουστικών μέσων στη διδασκαλία του μαθήματος, που αρχίζει από το επιδιασκόπιο, περνά στο βίντεο και φθάνει τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές.
7. Η χρήση οργάνων και μέσων (όργανα καιρικών παρατηρήσεων, αεροφωτογραφιών, τοπογραφικών χαρτών κτλ.).

Προβλήματα που αντιμετωπίζει η διδασκαλία της Γεωγραφίας στα σχολεία μας και οι προϋποθέσεις για την αντιμετώπισή τους

Πάρα πολλά προβλήματα έχουν επισημανθεί από δικούς μας και ξένους ερευνητές και καλύπτουν όλο το φάσμα της ύλης και της διδακτικής της Γεωγραφίας. Τα προβλήματα αυτά αναφέρονται στα ακόλουθα:

1. Στην ανεπαρκή εκπαίδευση των καθηγητών και των δασκάλων Γεωγραφίας, αποτέλεσμα της απουσίας τμημάτων Γεωγραφίας στα Ελληνικά Πανεπιστήμια (τα Ελληνικά Πανεπιστήμια είναι τα μόνα σχεδόν στον κόσμο που δε διαθέτουν τμήματα Γεωγραφίας) και την παρεξήγηση που υπάρχει στην ύλη και διδακτική της Γεωγραφίας στις Παιδαγωγικές Ακαδημίες.
2. Στην παρεξήγηση που υπάρχει για το περιεχόμενο της Γεωγραφίας, ώστε αυτή να ταυτίζεται με τις εγκυκλοπαιδικές γνώσεις.
3. Στην ακαταλληλότητα των διδακτικών βιβλίων και των Γεωγραφικών Ατλαντών που χρησιμοποιούνται στη διδασκαλία του μαθήματος.
4. Στη μη χρησιμοποίηση κατά τη διάρκεια του μαθήματος σύγχρονων οπτικοακουστικών μέσων.
5. Στα αναχρονιστικά αναλυτικά προγράμματα.
6. Στον ανεπαρκή χρόνο που διατίθεται στα ωρολόγια προγράμματα για σκοπούς διδασκαλίας του μαθήματος της Γεωγραφίας.

Τα πιο πάνω προβλήματα πρέπει να τύχουν επισταμένης μελέτης γιατί είναι αδιανόητο και ανεξήγητο το θλιβερό γεγονός της παραμέλησης του μαθήματος της Γεωγραφίας. Η προσπάθεια για αντιμετώπιση της κατάστασης αυτής πρέπει να καλύψει όλο το φάσμα των προβλημάτων με απώτερο σκοπό τη ριζική βελτίωση του θέματος.

Πηγές αναφοράς

1. Γιώργου Καδή: *Σύγχρονες Τάσεις Διδασκαλίας της Γεωγραφίας*, Λευκωσία Εκδόσεως Φιλιππίδη 1982 σελ. 13-20.
2. Council of Europe Geography: No: 10, pp. 23-31.
3. Γιώργου Καδή: «*Προϋποθέσεις για μια Σύγχρονη Προσέγγιση του μαθήματος της Γεωγραφίας*» Πρακτικά Α΄ Κοινού Συνεδρίου Κυπρίων και Ελλήνων Φυσικών, Λευκωσία: Ε.Κ.Φ. 1982 σελ. 111-112.

Η ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΤΗΣ Π.Α.Κ. ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΤΗΝ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ

*Ανδρέα Ιωνά, Φοιτητή
της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου
(1986 - 1987)*

Περίληψη

Ο σκοπός της έρευνας αυτής ήταν να εξακριβώσει το βαθμό στον οποίο οι δάσκαλοι της δημοτικής εκπαίδευσης και οι φοιτητές της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου κατέχουν επτά δεξιότητες μελέτης και ερμηνείας του χάρτη και να μελετήσει την επίδραση του περιβάλλοντος (αστικού ή αγροτικού) και της παρακολούθησης σεμιναρίων γεωγραφίας στην απόκτηση αυτών των δεξιοτήτων. Τα δεδομένα της έρευνας συγκεντρώθηκαν με ερωτηματολόγιο στο οποίο η ανταπόκριση ήταν για τους δασκάλους 71.6% και για τους φοιτητές 89.3%. Για τη σύγκριση των απαντήσεων των δασκάλων και των φοιτητών χρησιμοποιήθηκαν το «κριτήριο z για δύο ανεξάρτητα δείγματα» και περιγραφική στατιστική. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως γενικά οι δάσκαλοι και οι φοιτητές δεν κατέχουν σε ικανοποιητικό βαθμό βασικές δεξιότητες μελέτης και ερμηνείας του χάρτη με τους δασκάλους να έχουν εμφανή περισσότερες ελλείψεις. Κανένας δάσκαλος ή φοιτητής δεν τοποθέτησε σωστά και τα πέντε ουσιαστικά χαρακτηριστικά ενός γεωγραφικού χάρτη, ενώ οι φοιτητές φάνηκε ότι υπερέρχουν σημαντικά των δασκάλων στον καθορισμό της διεύθυνσης της ροής των ποταμών, στον εντοπισμό σημείου με τη χρήση του γεωγραφικού πλάτους και μήκους, στη χρήση της κλίμακας ως γραμμικού μεγέθους και στην απλή χρήση μοντέλων γεωμορφολογίας. Γενικά, οι φοιτητές και οι δάσκαλοι που προέρχονται από αστικό περιβάλλον φάνηκε ότι υπερέρχουν ελαφρώς των συναδέλφων τους που προέρχονται από αγροτικό περιβάλλον. Τέλος οι δάσκαλοι που παρακολούθησαν σεμινάρια γεωγραφίας δεν είχαν καλύτερες επιδόσεις από τους συναδέλφους τους που δεν παρακολούθησαν ανάλογα σεμινάρια.

* * *

Αν και για τις δεξιότητες των παιδιών να μελετούν και να ερμηνεύουν το χάρτη υπάρχουν πλείστες έρευνες και πληροφορίες (Carwell, 1970 Blaut and Steat, 1974 Bluestein and Acredolo, 1979 κ.ά.), λίγες σχετικά έρευνες ασχολούνται με τις δεξιότητες των δασκάλων της δημοτικής εκπαίδευσης να μελετούν και να ερμηνεύουν το χάρτη. Υπάρχουν, ωστόσο, ουσιαστικές ενδείξεις που υποβάλλουν ότι θεμελιώδεις δεξιότητες και θετικές στάσεις αναφορικά με το χάρτη, γενικά δεν αποκτούνται από τους φοιτητές και τους δασκάλους των δημοτικών (Rushdoony, 1968· Miller, 1972· Shneicler, 1976· Giannangelo and Frazee, 1977· Chiodo, 1980). Από τις πληροφορίες που κατορθώσαμε να συγκεντρώσουμε διαπιστώσαμε ότι, ατυχώς, στον ελληνικό χώρο δεν έχουν γίνει ανάλογες έρευνες και μελέτες. Η γεωγραφία, άλλωστε, στον ελληνικό χώρο παραμένει μια παραμελημένη και παρεξηγημένη επιστήμη, σε αντίθεση με ότι συμβαίνει στα άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Την έλλειψη αυτή προσπαθεί να καλύψει μερικώς η παρούσα έρευνα, βασισμένη σε πληροφορίες και δεδομένα που συλλέχθηκαν από δασκάλους και φοιτητές.

Ο γεωγραφικός χάρτης είναι το κυριότερο εργαλείο στα χέρια του γεωγράφου και του μελετητή της γεωγραφίας. Έχει ειπωθεί (Robinson and Hudson, 1963) ότι αν το θέμα ή το υλικό με το οποίο καταπιάνεται ο γεωγράφος δεν μπορεί να χαρτογραφηθεί, τότε βρίσκεται έξω από τη σκοπιά της γεωγραφίας. Παράλληλα, όμως, ο γεωγραφικός χάρτης είναι κάτι το

χρήσιμο και ενδιαφέρον για την καθημερινή ζωή. Η απόκτηση των δεξιοτήτων μελέτης και ερμηνείας του χάρτη δε συνίσταται απλά και μόνο στην αναγνώριση των διαφόρων συμβατικών συμβόλων χαρτογραφίας, αλλά είναι αποτέλεσμα εξάσκησης, κατανόησης των δεδομένων του χάρτη και χρήση της φαντασίας. Όπως τονίζουν οι Robinson και Hudson (1968), η ερμηνεία του χάρτη προϋποθέτει τις ικανότητες ανάλυσης και περιγραφής του χάρτη καθώς και τη σωστή ερμηνεία των δεδομένων του χάρτη που σχετίζονται με το φυσικό και το ανθρωποποίητο περιβάλλον.

Το παιδί του δημοτικού σχολείου σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα (1981) αναμένεται να συνειδητοποιήσει την ανάγκη και τη χρησιμότητα για αναφορά σε χάρτες και να αποκτήσει τις απαραίτητες δεξιότητες μελέτης και ερμηνείας του χάρτη. Στην προσπάθειά του αυτή το παιδί θα βρει συμπαραστάτη και καθοδηγητή το δάσκαλο, που οφείλει να παρακολουθεί στενά την εξέλιξη του παιδιού στον τομέα αυτό και να την ενισχύει με ειδικά μαθήματα. Επομένως, ο δάσκαλος πρέπει να είναι ήδη καταρτισμένος στην ερμηνεία του χάρτη και με τις γνώσεις και τις δεξιότητές του να είναι σε θέση να βοηθήσει αποτελεσματικά τα παιδιά.

Σκοπός της έρευνας αυτής είναι να εξακριβώσει το βαθμό στον οποίο κατέχουν οι δάσκαλοι και οι φοιτητές της Παιδαγωγικής Ακαδημίας βασικές δεξιότητες στη μελέτη και ερμηνεία του χάρτη, ώστε να μπορούν να αντεπεξέρχονται των υποχρεώσεών τους και των απαιτήσεων του αναλυτικού προγράμματος. Συγκεκριμένα, οι δεξιότητες οι οποίες μελετήθηκαν είναι ο καθορισμός της διεύθυνσης του βορρά από τους παράλληλους και μεσημβρινούς, η τοποθέτηση στο χάρτη και των πέντε ουσιαστών χαρακτηριστικών ενός γεωγραφικού χάρτη (πλαίσιο, τίτλος, προσανατολισμός, υπόμνημα, κλίμακα), ο καθορισμός της θέσης και της διεύθυνσης ροής των ποταμών, ο εντοπισμός σημείου στο χάρτη χρησιμοποιώντας το γεωγραφικό πλάτος και μήκος, η χρήση της κλίμακας ως γραμμικού μεγέθους και η περιγραφή της γεωμορφολογίας μιας χώρας από απλά μοντέλα γεωμορφολογίας.

Η έρευνα αυτή στηρίζεται στις απαντήσεις του δείγματος των δασκάλων που επιλέγηκε και των δευτεροετών φοιτητών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας κατά το ακαδημαϊκό έτος 1986-87 που περάτωσαν τη σειρά των μαθημάτων γεωγραφίας που προσφέρει η σχολή. Η έρευνα αυτή προσπαθεί να δώσει απάντηση στα δύο πιο κάτω ερωτήματα:

- (α) Σε ποιο βαθμό τόσο οι δάσκαλοι όσο και οι φοιτητές κατέχουν βασικές δεξιότητες για την ερμηνεία και μελέτη του χάρτη;
- (β) Μήπως το περιβάλλον στο οποίο έζησαν οι δάσκαλοι και οι φοιτητές και η παρακολούθηση σεμιναρίων γεωγραφίας από μέρους των δασκάλων σχετίζονται με την επάρκεια τους να μελετούν και να ερμηνεύουν το χάρτη;

Η έρευνα είναι χρήσιμη για τρεις τουλάχιστον λόγους: **Πρώτο**, δίνει χρήσιμες πληροφορίες τόσο για την επάρκεια των φοιτητών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας όσο και των δασκάλων. Οι πληροφορίες αυτές αποτελούν ανατροφοδότηση στους αρμόδιους φορείς της σχολής και του εκπαιδευτικού συστήματος. Έτσι μπορεί να γίνει αξιολόγηση του έργου που επιτελείται και οι ορθολογιστικότεροι προγραμματισμός και σχέδια δράσης. **Δεύτερο**, έχει πρακτικές προεκτάσεις στην αίθουσα διδασκαλίας και στο αναλυτικό πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου. Αν οι δάσκαλοι δεν κατέχουν τις κατάλληλες δεξιότητες στη μελέτη και ερμηνεία του χάρτη, πώς είναι δυνατό να αναμένεται να βοηθήσουν αποτελεσματικά τους μαθητές τους να αποκτήσουν αυτές τις δεξιότητες, που προβλέπεται άλλωστε να αποκτήσουν σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου. **Τρίτο**, εμπλέκονται οι φοιτητές και οι δάσκαλοι στην αποδελτίωση των προβλημάτων και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν, γεγονός που προάγει την αμφίδρομη επικοινωνία μεταξύ φοιτητών και της σχολής και μεταξύ δασκάλων και των αρχών του εκπαιδευτικού συστήματος.

ΜΕΘΟΔΟΙ

Πληθυσμός και Δείγμα

Τον πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν όλοι οι δευτεροετείς φοιτητές του ακαδημαϊκού έτους 1986-87 που παρακολούθησαν κατά τη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου, τρεις

περιόδους την εβδομάδα, τη σειρά μαθημάτων γεωγραφίας που προσφέρει η σχολή (N=56) και οι δάσκαλοι των δημοτικών σχολείων της Κύπρου (N=2.500). Στο δείγμα περιλήφθηκαν όλοι οι δευτεροετείς φοιτητές και 81 δάσκαλοι, βοηθοί διευθυντές και διευθυντές με τυχαία δειγματοληψία, κυρίως από σχολεία της επαρχίας Λευκωσίας. Η ανταπόκριση στο ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας ήταν για τους δευτεροετείς φοιτητές 89,3% και 71.6% για τους δασκάλους.

Συγκέντρωση Δεδομένων

Τα δεδομένα της έρευνας συγκεντρώθηκαν με ερωτηματολόγιο που δόθηκε στους δευτεροετείς φοιτητές το Φεβρουάριο του 1987, ένα μήνα μετά τη λήξη των μαθημάτων της γεωγραφίας, και στους δασκάλους το Μάρτιο του 1987. Εκτός από τα δημογραφικά δεδομένα (φύλο, περιβάλλον που έζησαν τα περισσότερά τους χρόνια) το ερωτηματολόγιο αυτό ζητούσε από τους φοιτητές και τους δασκάλους να απαντήσουν σε ασκήσεις που μελετούσαν το βαθμό στον οποίο κατείχαν επτά δεξιότητες μελέτης και ερμηνείας του χάρτη. Επιπρόσθετα, το ερωτηματολόγιο ζητούσε τις απόψεις των δασκάλων για τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η μελέτη και η ερμηνεία του χάρτη στο δημοτικό και τους παράγοντες που πιθανόν να τον επηρεάζουν. Η έρευνα αυτή συγκεντρώνεται μόνο στο μέρος του ερωτηματολογίου που μελετά τις επτά δεξιότητες ερμηνείας του χάρτη οι οποίες εξετάζονται σε σχέση με το περιβάλλον προέλευσης των υποκειμένων και της παρακολούθησης ή μη σεμιναρίων γεωγραφίας.

Μεταβλητές

Στην έρευνα αυτή χρησιμοποιήθηκαν δύο ανεξάρτητες μεταβλητές: Το περιβάλλον στο οποίο έζησαν τα περισσότερά τους χρόνια (1: αστικό και 2: αγροτικό) και η παρακολούθηση ή μη σεμιναρίων γεωγραφίας.

Χρησιμοποιήθηκαν επίσης στην έρευνα επτά εξαρτημένες μεταβλητές που αναφέρονται σε συγκεκριμένες δεξιότητες μελέτης και ερμηνείας του χάρτη. Ζητήθηκε από τους δασκάλους και τους φοιτητές να απαντήσουν ορισμένες ερωτήσεις και ασκήσεις που η καθεμία αναφερόταν και σε μια δεξιότητα. Οι ασκήσεις περιλάμβαναν συμπλήρωση ενός στοιχείου που έλειπε ή σημείωση της ορθής απάντησης ή εκλογή της ορθής απάντησης από ένα σύνολο πέντε πιθανών απαντήσεων από τις οποίες μόνο μία ήταν ορθή. Για κάθε άσκηση υπήρχε μόνο μία απάντηση που ήταν σωστή. Κάθε άλλη απάντηση λαμβανόταν ως λανθασμένη. Οι επτά αυτές μεταβλητές είναι:

Καθορισμός της διεύθυνσης του βορρά από τους παράλληλους και τους μεσημβρινούς.

Τοποθέτηση στο χάρτη και των πέντε ουσιωδών χαρακτηριστικών ενός γεωγραφικού χάρτη, (πλαίσιο, τίτλος, προσανατολισμός, υπόμνημα, κλίμακα).

Καθορισμός της θέσης των ποταμών.

Καθορισμός της διεύθυνσης της ροής των ποταμών.

Εντοπισμός σημείου χρησιμοποιώντας το γεωγραφικό πλάτος και μήκος.

Χρήση της κλίμακας ως γραμμικού μεγέθους.

Απλή χρήση μοντέλων γεωμορφολογίας.

Στατιστική Ανάλυση

Για την πρώτη ερώτηση (βαθμός κατοχής βασικών δεξιοτήτων μελέτης και ερμηνείας του χάρτη) μελετήθηκαν τα ποσοστά ορθών απαντήσεων των δασκάλων και των φοιτητών για την κάθε δεξιότητα ξεχωριστά. Για να ελεγχθεί η σημαντικότητα της διαφοράς μεταξύ των ποσοστών των ορθών απαντήσεων των δασκάλων και των φοιτητών για την κάθε δεξιότητα, χρησιμοποιήθηκε το «κριτήριο z για δύο ανεξάρτητα δείγματα» (Παπαναστασίου, 1977). Για να εξακριβωθεί κατά πόσο υπήρχε διαφορά στατιστικά σημαντική στις ορθές απαντήσεις των δασκάλων και των φοιτητών που προέρχονταν από διαφορετικά περιβάλλοντα, χρησιμοποιήθηκε πάλι το «κριτήριο z για δύο ανεξάρτητα δείγματα». Για τη μελέτη της επίδρασης της παρακολούθησης σεμιναρίων γεωγραφίας χρησιμοποιήθηκε περιγραφική στατιστική.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ο Πίνακας 1 περιλαμβάνει στοιχεία που μας επιτρέπουν να μελετήσουμε σε ποιο βαθμό οι δάσκαλοι και οι φοιτητές κατέχουν συγκεκριμένες δεξιότητες μελέτης και ερμηνείας του χάρτη. Για κάθε άσκηση, που εξέταζε μία συγκεκριμένη δεξιότητα, υπήρχε μόνο μία ορθή απάντηση. Κάθε άλλη απάντηση εκτός από την ορθή, θεωρούνταν λανθασμένη. Για να εξεταστεί η σημαντικότητα της διαφοράς μεταξύ των ποσοστών των ορθών απαντήσεων των δασκάλων και των φοιτητών χρησιμοποιήθηκε το z-κριτήριο.

Από τη μελέτη του πίνακα αυτού προκύπτουν οι πιο κάτω παρατηρήσεις. Πρώτο, στο σύνολό τους οι δάσκαλοι και οι φοιτητές δεν κατέχουν ή κατέχουν σε χαμηλό βαθμό βασικές δεξιότητες ερμηνείας του χάρτη. Διαπιστώνουμε, για παράδειγμα, ότι κανένας δάσκαλος και κανένας φοιτητής τοποθέτησε στο χάρτη που του δόθηκε και τα πέντε ουσιαστικά χαρακτηριστικά ενός γεωγραφικού χάρτη. Ακόμα καθόρισαν ορθά τη διεύθυνση του βορρά περίπου ένας δάσκαλος στους πενήντα και κανένας φοιτητής, ενώ περίπου ένας δάσκαλος στους πενήντα και τρεις φοιτητές στους πέντε εντόπισαν σημείο στο χάρτη με τη χρήση του γεωγραφικού πλάτους και μήκους. Περαιτέρω, ο μέσος όρος των ορθών απαντήσεων των δασκάλων για όλες τις δεξιότητες είναι 24,4% και των φοιτητών 52,0%. Δηλαδή, αν οι δάσκαλοι και οι φοιτητές βαθμολογούνταν στην κλίμακα του είκοσι και η καθεμιά από τις δεξιότητες έπαιρνε τις ίδιες μονάδες σε περίπτωση ορθής απάντησης, το σύνολο των δασκάλων βαθμολογείται περίπου με πέντε στα είκοσι και το σύνολο των φοιτητών περίπου με δέκα στα είκοσι. Δεύτερο, οι φοιτητές είναι καλύτερα καταρτισμένοι από τους δασκάλους στη μελέτη και ερμηνεία του χάρτη. Αν εξαιρέσουμε τη δεξιότητα του καθορισμού της θέσης των ποταμών στο χάρτη, στην οποία απάντησαν περίπου τέσσερις δάσκαλοι στους πέντε, τα ποσοστά των ορθών απαντήσεων στις άλλες δεξιότητες είναι χαμηλότερα του 45%. Δηλαδή, πάντα λιγότεροι από πέντε δάσκαλοι στους δέκα απαντούσαν ορθά στην κάθε δεξιότητα. Αντίθετα, τα ποσοστά ορθών απαντήσεων των φοιτητών με εξαίρεση τον καθορισμό της διεύθυνσης του βορρά από τους παράλληλους και τους μεσημβρινούς και της τοποθέτησης και των πέντε ουσιαστών του χάρτη είναι μεγαλύτερα από το 55%. Στις δεξιότητες καθορισμός της διεύθυνσης της ροής των ποταμών, εντοπισμός σημείου στο χάρτη, χρήση κλίμακας ως γραμμικού μεγέθους και απλή χρήση μοντέλων γεωμορφολογίας, φαίνεται ότι υπάρχει διαφορά στατιστικά σημαντική μεταξύ φοιτητών και δασκάλων. Προκύπτει, επομένως, ότι οι φοιτητές κατέχουν σε μεγαλύτερο βαθμό τις τέσσερις πιο πάνω δεξιότητες.

Πίνακας 1

Ποσοστά ορθών απαντήσεων των δασκάλων και των φοιτητών και τιμές z για συγκεκριμένες δεξιότητες ερμηνείας του χάρτη

Δεξιότητα	Ποσοστά (%) ορθών απαντήσεων		
	Δάσκαλοι (N = 58)	Φοιτητές (N = 50)	τιμή z
Καθορισμός διεύθυνσης βορρά από παράλληλους και μεσημβρινούς	1.7	0.0	—
Τοποθέτηση και των πέντε ουσιαστών χαρακτηριστικών του χάρτη	0.0	0.0	—
Καθορισμός θέσης ποταμών στο χάρτη	79.3	92.0	1.85
Καθορισμός διεύθυνσης ροής των ποταμών	31.0	56.0	2.63*
Εντοπισμός σημείου στο χάρτη με χρήση γεωγραφικού πλάτους και μήκους	1.7	64.0	7.07**
Χρήση κλίμακας ως γραμμικού μεγέθους	13.8	62.0	5.23**
Απλή χρήση μοντέλων γεωμορφολογίας	43.1	90.0	5.1 **

*p<.05

**p<.01

Το σχεδιάγραμμα 1 παρέχει πληροφορίες για τις απαντήσεις των δασκάλων και των φοιτητών για τα πέντε ουσιώδη χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένας γεωγραφικός χάρτης (πλαίσιο, τίτλος, προσανατολισμός, υπόμνημα, κλίμακα). Τους ζητήθηκε να συμπληρώσουν ένα «παγκόσμιο χάρτη» που είχε μόνο τους παράλληλους και τους μεσημβρινούς, έτσι ώστε να γίνει γεωγραφικός χάρτης. Ένα χαρακτηριστικό θεωρούνταν ότι ήταν απαντημένο σωστά, μόνο αν το υποκείμενο το έγραφε ή το συμπλήρωνε πάνω στο χάρτη.

Ποσοστά ορθών απαντήσεων					Ουσιώδη χαρακτηριστικά γεωγραφικού χάρτη									
20	40	60	80	100	94.0	84.0	74.0	90.0	22.4	20.7	1.7	0.00	27.6	34.5
Πλαίσιο	Τίτλος	Προσανατολισμός	Υπόμνημα	Κλίμακα	δάσκαλοι	φοιτητές								

Σχ. 1 Ισογράμμο των ποσοστών των ορθών απαντήσεων των δασκάλων και φοιτητών για τα πέντε ουσιώδη χαρακτηριστικά γεωγραφικού χάρτη.

Όπως φαίνεται στο σχ. 1 οι δάσκαλοι αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες στην τοποθέτηση και των πέντε ουσιωδών χαρακτηριστικών ενός γεωγραφικού χάρτη. Αντίθετα, οι φοιτητές φαίνεται να μην αντιμετωπίζουν ανάλογες δυσκολίες, με εξαίρεση την τοποθέτηση του προσανατολισμού που κανένας φοιτητής δεν απάντησε ορθά και περίπου ένας δάσκαλος στους πενήντα. Συγκεκριμένα περίπου ένας δάσκαλος στους πέντε δήλωσε ως απαραίτητα χαρακτηριστικά ενός γεωγραφικού χάρτη τον τίτλο και το πλαίσιο, ενώ αυτό έπραξαν περίπου τέσσερις φοιτητές στους πέντε και εννιά φοιτητές στους δέκα αντίστοιχα. Τέλος, το υπόμνημα σημείωσαν περίπου ένας δάσκαλος στους τέσσερις και επτά φοιτητές στους δέκα, ενώ τοποθέτησαν την κλίμακα στο χάρτη περίπου τρεις δάσκαλοι στους δέκα και εννιά φοιτητές στους δέκα. Τα ποσοστά ορθών απαντήσεων των φοιτητών για τα ουσιώδη χαρακτηριστικά του χάρτη, με εξαίρεση τον προσανατολισμό, αποδεικνύει εφαρμόζοντας το κριτήριο z, ότι διαφέρουν στατιστικά σημαντικά από τα αντίστοιχα ποσοστά των δασκάλων ($p < .01$).

Για να διαπιστωθεί αν και κατά πόσο σχετίζεται το περιβάλλον στο οποίο οι δάσκαλοι και οι φοιτητές έζησαν τα περισσότερά τους χρόνια με την απόκτηση διαφόρων δεξιοτήτων μελέτης και ερμηνείας του χάρτη, εξετάζεται η επίδραση του περιβάλλοντος στην κάθε δεξιότητα ξεχωριστά. Ο Πίνακας 2 δείχνει την επίδραση του περιβάλλοντος πάνω στην απόκτηση επτά δεξιοτήτων ερμηνείας του χάρτη.

Πίνακας 2

Ποσοστά ορθών απαντήσεων και τιμές z για συγκεκριμένες δεξιότητες ερμηνείας του χάρτη σε σχέση με το περιβάλλον προέλευσης υποκειμένων

Δεξιότητα	Ποσοστά (%) ορθών απαντήσεων		
	Αστικό (N = 63)	Αγροτικό (N = 44)	τιμή z
Καθορισμός διεύθυνσης βορρά από παράλληλους και μεσημβρινούς	0.0	2.3	—
Τοποθέτηση και των πέντε ουσιωδών χαρακτηριστικών χάρτη	0.0	0.0	—
Καθορισμός θέσης ποταμών στο χάρτη	87.3	84.1	0.46
Καθορισμός διεύθυνσης ροής ποταμών	47.6	36.4	1.15
Εντοπισμός σημείου στο χάρτη με χρήση γεωγραφικού πλάτους και μήκους	36.5	22.7	1.52
Χρήση κλίμακας ως γραμμικού μεγέθους	39.7	31.8	0.83
Απλή χρήση μοντέλων γεωμορφολογίας	66.7	61.4	0.56

Όπως δείχνει ο Πίνακας 2 οι δάσκαλοι και οι φοιτητές που προέρχονται από αστικό περιβάλλον υπερέχουν ελαφρώς των συναδέλφων τους που προέρχονται από αγροτικό περιβάλλον. Για παράδειγμα, δύο περίπου στους πέντε που προέρχονται από αστικό περιβάλλον και περίπου ένας στους πέντε από αγροτικό περιβάλλον μπορούν να εντοπίζουν σημείο στο χάρτη χρησιμοποιώντας το γεωγραφικό πλάτος και μήκος. Τη δεξιότητα καθορισμού της διεύθυνσης της ροής των ποταμών φαίνεται να κατέχουν ένας στους δύο που προέρχονται από αστικό περιβάλλον και δύο στους πέντε που προέρχονται από αγροτικό περιβάλλον. Εξάλλου κανένας φοιτητής ή δάσκαλος που προέρχεται είτε από αγροτικό είτε αστικό περιβάλλον τοποθέτησε και τα πέντε ουσιαστικά του χάρτη. Περαιτέρω, η μόνη δεξιότητα που υπερέχουν τα υποκείμενα που προέρχονται από αγροτικό περιβάλλον είναι ο καθορισμός της διεύθυνσης του βορρά από τους παράλληλους και τους μεσημβρινούς. Τη δεξιότητα αυτή φαίνεται να κατέχουν περίπου ένας στους πέντε που προέρχονται από αγροτικό περιβάλλον και κανένας από το αστικό περιβάλλον. Προκύπτει, επομένως το συμπέρασμα ότι οι δάσκαλοι και οι φοιτητές που προέρχονται από αστικό περιβάλλον υπερέχουν ελαφρώς των συναδέλφων τους από το αγροτικό περιβάλλον σε ορισμένες δεξιότητες, όχι όμως σε βαθμό που να θεωρείται στατιστικά σημαντικός.

Η σχέση μεταξύ της παρακολούθησης σεμιναρίων γεωγραφίας από μέρους των δασκάλων τα τελευταία πέντε χρόνια, δηλαδή τη χρονική περίοδο 1982-87, και της απόκτησης των διαφόρων δεξιοτήτων μελέτης και ερμηνείας του χάρτη εξετάζεται στον Πίνακα 3.

Πίνακας 3

Η επίδραση της παρακολούθησης σεμιναρίων γεωγραφίας από μέρους των δασκάλων τα τελευταία πέντε χρόνια στην απόκτηση συγκεκριμένων δεξιοτήτων ερμηνείας χάρτη

Δεξιότητα	Ποσοστά (%) ορθών απαντήσεων	
	Παρακολούθησαν (N = 14)	Δεν παρακολούθησαν (N = 44)
Καθορισμός διεύθυνσης βορρά από παράλληλους και μεσημβρινούς	0.0	2.3
Τοποθέτηση και των πέντε ουσιαστών χαρακτηριστικών χάρτη	0.0	0.0
Καθορισμός θέσης ποταμών στο χάρτη	85.7	77.3
Καθορισμός διεύθυνσης ροής των ποταμών	50.0	25.0
Εντοπισμός σημείου στο χάρτη με χρήση γεωγραφικού πλάτους και μήκους	0.0	2.3
Χρήση κλίμακας ως γραμμικού μεγέθους	14.3	13.6
Απλή χρήση μοντέλων γεωμορφολογίας	42.9	43.2

Από τη μελέτη του Πίνακα 3 προκύπτει ότι η παρακολούθηση σεμιναρίων γεωγραφίας έχει θετική επίδραση στην απόκτηση ορισμένων δεξιοτήτων και καμιά επίδραση στην απόκτηση ορισμένων άλλων. Συγκεκριμένα, τα σεμινάρια γεωγραφίας είχαν θετική επίδραση στην απόκτηση δύο δεξιοτήτων, του καθορισμού της διεύθυνσης της ροής των ποταμών (απάντησαν ορθά περίπου ένας στους δύο που παρακολούθησαν τα σεμινάρια και περίπου ένας στους τέσσερις που δεν τα παρακολούθησαν) και του καθορισμού της θέσης των ποταμών (περίπου δεκαεπτά στους είκοσι που παρακολούθησαν σεμινάρια απάντησαν ορθά και περίπου δεκαπέντε στους είκοσι που δεν παρακολούθησαν). Στις υπόλοιπες πέντε δεξιότητες φαίνεται ότι η παρακολούθηση των σεμιναρίων της γεωγραφίας δεν είχε καμιά επίδραση μια και η διαφορά των ποσοστών είναι ελάχιστη. Επίσης, άλλο ενδιαφέρον αποτέλεσμα είναι ότι κανένας από τους δασκάλους που παρακολούθησαν τα σεμινάρια γεωγραφίας ήταν ικανός να καθορίσει τη διεύθυνση του βορρά από τους παράλληλους και μεσημβρινούς, να τοποθετήσει και τα πέντε ουσιαστικά του χάρτη και να εντοπίσει σημεία στο χάρτη με τη χρήση του γεωγραφικού πλάτους και μήκους.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ο σκοπός της έρευνας αυτής ήταν διπλός: πρώτο να εξακριβώσει το βαθμό στον οποίο δάσκαλοι και φοιτητές κατέχουν συγκεκριμένες δεξιότητες μελέτης και ερμηνείας του χάρτη και δεύτερο να μελετήσει την επίδραση του περιβάλλοντος (αστικού ή αγροτικού) και της παρακολούθησης σεμιναρίων γεωγραφίας στην απόκτηση αυτών των δεξιοτήτων. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε πως γενικά οι δάσκαλοι και οι φοιτητές δεν κατέχουν σε ικανοποιητικό βαθμό βασικές δεξιότητες ερμηνείας του χάρτη, με τους δασκάλους να έχουν εμφανώς περισσότερες ελλείψεις. Συγκεκριμένα, κανένας δάσκαλος ή φοιτητής τοποθέτησε και τα πέντε ουσιώδη χαρακτηριστικά ενός γεωγραφικού χάρτη και περίπου μόνο ένας δάσκαλος στους πενήντα και κανένας φοιτητής καθόρισε τη διεύθυνση του βορρά από τους παράλληλους και τους μεσημβρινούς. Οι δάσκαλοι, σε αντίθεση με τους φοιτητές, έδειξαν ότι αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες στον καθορισμό της διεύθυνσης της ροής των ποταμών, στον εντοπισμό σημείου με τη χρήση του γεωγραφικού πλάτους και μήκους, στη χρήση της κλίμακας ως γραμμικού μεγέθους και στην απλή χρήση μοντέλων γεωμορφολογίας και η διαφορά στις επιδόσεις των δασκάλων και των φοιτητών για τις πιο πάνω δεξιότητες αποδεικνύεται στατιστικά σημαντική. Γενικά, η επίδραση του περιβάλλοντος στο οποίο έζησαν τα περισσότερά τους χρόνια οι δάσκαλοι και οι φοιτητές φαίνεται ότι είναι περιορισμένη: μόνο στον καθορισμό της ροής των ποταμών και στον εντοπισμό σημείου με τη χρήση του γεωγραφικού πλάτους και μήκους φάνηκε ότι τα άτομα που προέρχονται από αστικό περιβάλλον υπερέχουν ελαφρώς των ατόμων που προέρχονται από αγροτικό περιβάλλον. Τέλος, η παρακολούθηση σεμιναρίων γεωγραφίας από τους δασκάλους φάνηκε ότι επηρέασε θετικά την απόκτηση των δεξιοτήτων του καθορισμού της θέσης και της διεύθυνσης ροής των ποταμών. Με βάση τα αποτελέσματα αυτά μπορούν να γίνουν οι πιο κάτω παρατηρήσεις:

Πρώτο, οι δάσκαλοι δεν κατέχουν με επάρκεια βασικές δεξιότητες μελέτης και ερμηνείας του χάρτη. Το γεγονός ότι ο μέσος όρος των ορθών απαντήσεων των δασκάλων για όλες τις δεξιότητες είναι 22.4% φανερώνει ότι υπάρχει σοβαρό πρόβλημα και ταυτόχρονα υποβάλλει προς τους αρμόδιους φορείς του εκπαιδευτικού μας συστήματος ότι ο δάσκαλοι επιβάλλεται να εκπαιδευτούν κατάλληλα, ώστε να καταστούν ικανοί να μελετούν και να ερμηνεύουν το χάρτη σε ικανοποιητικό τουλάχιστον βαθμό. Είναι παράδοξο να αναμένεται από το δάσκαλο να βοηθήσει αποτελεσματικά τους μαθητές του να αποκτήσουν δεξιότητες μελέτης και ερμηνείας του χάρτη τις οποίες ο ίδιος δεν κατέχει. Περαιτέρω, όπως ο Γιαννούλης (1976) παρατηρεί, «δάσκαλοι με γνώσεις επιφανειακές, συγκεχυμένες, που οι ίδιοι δεν τις έχουν αφομοιώσει, δεν μπορούν να είναι καλοί δάσκαλοι έστω και αν έχουν άλλα προσόντα και άλλες αρετές» (σ. 222). Έχει, εξάλλου, αποδειχτεί πειραματικά ότι οι μαθητές τείνουν να αγαπούν τους δασκάλους εκείνους που εκτός των άλλων κατέχουν με επάρκεια το θέμα τους. Σχετική έρευνα που έγινε για τα κυπριακά δεδομένα από τον Κόμπο (1979) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι ίδιοι οι δάσκαλοι, οι διευθυντές και οι γονείς συμφωνούν ότι ένα από τα σημαντικά χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ο δάσκαλος είναι η επαγγελματική και επιστημονική κατάρτιση. Να γνωρίζει ο δάσκαλος με επάρκεια το θέμα του φανερώνει ότι προσπαθεί να επιτελέσει με ευσυνειδησία το καθήκον του και ότι σέβεται την προσωπικότητα των μαθητών του.

Η μελέτη και η ερμηνεία του χάρτη αναγνωρίζεται από τους ίδιους τους δασκάλους ότι είναι σημαντικό μέρος του μαθήματος της γεωγραφίας. Όταν κλήθηκαν οι δάσκαλοι που έλαβαν μέρος σε αυτή την έρευνα να εκφράσουν το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους για το αν η ερμηνεία του χάρτη είναι σημαντικό μέρος του μαθήματος της γεωγραφίας ο μέσος όρος των απαντήσεων ήταν 1.34 στην κλίμακα 1-5 όπου 1=συμφωνώ απόλυτα και 5=διαφωνώ απόλυτα. Δηλαδή ο μέσος όρος των απαντήσεων κυμαινόταν μεταξύ του συμφωνώ απόλυτα (1) και του συμφωνώ (2). Επίσης οι ίδιοι δάσκαλοι δήλωσαν ότι αφιερώνουν στη μελέτη και ερμηνεία του χάρτη κατά μέσο όρο πενήντα οκτώ λεπτά το μήνα περίπου και θα επιθυμούσαν να αφιερώνουν περίπου ογδόντα επτά λεπτά. Καλές, λοιπόν, στάσεις και διαθέσεις από μέρους των δασκάλων υπάρχουν. Για να αξιοποιηθούν, όμως, σωστά και να μη χάνεται πολύτιμος χρόνος των παιδιών και των δασκάλων, απαιτείται αρχικά και πρωτίστως η επιμόρφωση των δασκάλων στην ερμηνεία του χάρτη.

Δεύτερο, οι φοιτητές της Παιδαγωγικής Ακαδημίας, που θα στελεχώσουν τα δημοτικά σχολεία, δεν έχουν αποκτήσει θεμελιώσεις δεξιότητες ερμηνείας του χάρτη. Αν και υπερéχουν των δασκάλων σε βαθμό που κρίνεται στατιστικά σημαντικός, ο μέσος όρος των ορθών απαντήσεών τους που είναι 52.0% υποδηλώνει ότι έχουν σοβαρές ελλείψεις. Αυτό σημαίνει πως πρέπει οι αρμόδιοι φορείς της σχολής να φροντίσουν είτε να αφιερώνεται περισσότερος χρόνος στην ερμηνεία του χάρτη του μαθήματος της γεωγραφίας, είτε να περιληφθεί στο πρόγραμμα μαθημάτων ειδικό μάθημα για το θέμα αυτό, μια και γενικός σκοπός της σχολής είναι να προετοιμάσει δασκάλους που να είναι σε θέση να διδάξουν όλα τα μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος σε όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου (Μαραθιώτης, 1986).

Τρίτο, το περιβάλλον, αγροτικό ή αστικό στο οποίο έζησε κανείς τα περισσότερά του χρόνια δεν επιδρά ουσιαστικά στη δεξιότητά του να ερμηνεύει το χάρτη. Ασφαλώς, το συμπέρασμα αυτό είναι ευνόητο. Η επίδραση του περιβάλλοντος στην απόκτηση δεξιοτήτων και στη μάθηση είναι λογικό να συμπεράνουμε ότι μειώνεται με την αύξηση της ηλικίας.

Τέταρτο, η παρακολούθηση σεμιναρίων γεωγραφίας κατά παράδοξο τρόπο δεν είχε μεγάλη θετική επίδραση στην απόκτηση δεξιοτήτων μελέτης και ερμηνείας του χάρτη. Η συνεισφορά τους περιορίζεται στη θετική επίδραση στον καθορισμό της θέσης και της διεύθυνσης ροής των ποταμών. Έγκειται στους αρμόδιους να βελτιώσουν και να ενισχύσουν αυτά τα σεμινάρια για να γίνουν πιο αποδοτικά, ώστε οι δάσκαλοι που τα παρακολουθούν να αποκτούν δεξιότητες που δεν κατέχουν και τους χρειάζονται, για να ανταποκρίνονται στις υποχρεώσεις τους. Επίσης, τα αποτελέσματα της έρευνας υποβάλλουν ότι τα σεμινάρια γεωγραφίας που προσφέρονται για παρακολούθηση από τους δασκάλους πρέπει να δώσουν περισσότερη σημασία στη μελέτη και ερμηνεία του χάρτη.

Τέλος, τα αποτελέσματα της έρευνας πρέπει να αντικριστούν λαμβάνοντας υπόψη τους πιο κάτω περιορισμούς: Οι πληροφορίες για κάθε δεξιότητα προέκυπταν από την απάντηση σε μία και μόνο ερώτηση ή άσκηση. Προφανώς, είναι παρακινδυνευμένο να εξαγονται συμπεράσματα, αν κάποιος κατέχει ή όχι μια δεξιότητα με μία μόνο ερώτηση. Είναι ενδεχόμενο κάποιοι φοιτητές και δάσκαλοι να βρήκαν τη σωστή απάντηση τυχαία. Θα ενισχυόταν η εσωτερική εγκυρότητα της έρευνας, αν υπήρχε και δεύτερη και τρίτη ερώτηση που να αναφέρεται στην κάθε δεξιότητα, ώστε να ελέγχεται η συνέπεια των απαντήσεων και να καθορίζεται με περισσότερη ακρίβεια ο βαθμός στον οποίο δάσκαλοι και φοιτητές κατείχαν τις διάφορες δεξιότητες. Έπειτα, ο σχεδιασμός της έρευνας δεν προνοεί για έλεγχο άλλων παραγόντων που πιθανόν να επιδρούν πάνω στις δεξιότητες που αυτή εξετάζει (π.χ. παρώθηση, πανεπιστημιακές σπουδές, χρόνια υπηρεσίας κ.ά.). Επιπρόσθετα, εξετάζεται ξεχωριστά η σχέση του περιβάλλοντος και της παρακολούθησης των σεμιναρίων γεωγραφίας με την απόκτηση της κάθε δεξιότητας, κάτι που δεν συμβαίνει στην πραγματικότητα, γιατί όλοι οι παράγοντες που επηρεάζουν μια κατάσταση βρίσκονται σε σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης. Τα γεγονότα αυτά αυξάνουν την πιθανότητα να υπάρχει στην έρευνα αυτή «λάθος πρώτης μορφής», δηλαδή οι διαφορές που παρατηρούνται να θεωρούνται στατιστικά σημαντικές ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι. Ακόμα πρέπει να τονιστεί ότι τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να γενικευτούν για τους φοιτητές και τους δασκάλους που πήραν μέρος στην έρευνα και όχι για το σύνολο των φοιτητών και το σύνολο των δασκάλων της δημοτικής εκπαίδευσης. Η επανάληψη της έρευνας αυτής ή παρόμοιας με άλλο δείγμα και με πιο τεχνικό σχεδιασμό επιβάλλεται, προτού γενικευτούν τα αποτελέσματα για το σύνολο του πληθυσμού.

Ωστόσο, τα πιο πάνω αποτελέσματα δεν παύουν να είναι χρήσιμα και υποβάλλουν ότι πρόσθετες έρευνες απαιτούνται στον τομέα αυτό, (1) για να μελετήσουν τη σχέση μεταξύ της επάρκειας του δασκάλου και της επάρκειας του μαθητή σε συγκεκριμένες δεξιότητες ερμηνείας του χάρτη (2) για να εξετάσουν το πλάτος και την αποτελεσματικότητα της ενδοϋπηρεσιακής εκπαίδευσης των δασκάλων στην ερμηνεία του χάρτη (3) για να μελετήσουν την επάρκεια και την καταλληλότητα των χαρτών και των μέσων που έχει στην διάθεσή του ο δάσκαλος (4) για να μελετήσουν τις τεχνικές και τις προσεγγίσεις που ακολουθούνται από τους δασκάλους στην ερμηνεία του χάρτη.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Anderson, J. (1985) Teaching map skills: An Inductive approach Part one. *Journal of Geography*, 84 (1), 25-32
- Γιαννούλης, Ν.Ι. (1976) *Εισαγωγή στη γενική διδακτική*. Ηράκλειο
- Giannangelo, D.M., Frazee, B.M. (1977) Map reading proficiency of elementary educators. *Journal of Geography*, 76 (2), 63-65
- Graves, N.I. (1980) *Geography in education*. London, Heinemann Educational Books
- Καδής, Γ.Μ. (1986) *Νέα Γεωγραφία. Φιλοσοφία — Περιεχόμενα — Προσεγγίσεις Βιβλίο Ι*. Λευκωσία, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Κόμπου, Χ. (1979) Πώς βλέπουν το ρόλο του δασκάλου οι ίδιοι οι δάσκαλοι, οι διευθυντές και οι γονείς. *Δελτίο Ομίλου Παιδαγωγικών Ερευνών*, 35-36. 71-100.
- Μαραθεύτης, Μ.Ι. (1986) Μόρφωση και επιμόρφωση του δασκάλου. *Επετηρίδα Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου*, τομ. 27, 11-18
- Miller, J. (1982) Improving the design of classroom maps: Experimental comparison of alternative formats. *Journal of Geography*, 81 (2), 51-55
- Παπαναστασίου, Κ. (1977). *Η στατιστική εις την εκπαίδευσιν*. Λευκωσία, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
- Robinson, H., Hudson, F.S. (1968) *Physical and human geography*. London, Macdonald and Evans
- Shneider, D.O. (1976) The performance of elementary teachers and students on a test of map and globe skills. *Journal of Geography*, 75 (5) 326-332
- Υπουργείο Παιδείας Κύπρου (1981). *Αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων στοιχειώδους εκπαίδευσης*. Λευκωσία

ABSTRACT

THE APTITUDE OF TEACHERS OF PRIMARY EDUCATION AND OF STUDENTS OF THE CYPRUS PEDAGOGICAL ACADEMY IN THE STUDY AND INTERPRETATION OF THE MAP AND THE FACTORS INFLUENCING IT

The purpose of the investigation was to ascertain the degree to which the teachers of primary education and the students of the Cyprus Pedagogical Academy possess seven basic skills of study and interpretation of the map and to the study of the influence of the environment (urban or rural) and of the attendance of geography seminars upon the acquisition of these skills. The data of the investigation were gathered by means of a questionair to which the response was for the teachers 71.6% and for the students 89.3%. The "criterion Z" for two "independent samples" and "descriptive statistics" were used in comparison of the replies of teachers and students. The results have shown that general by speaking the teachers and the students do posses to a satisfaction degree the basic skills of study and of interpretation of the map, with the teachers having evidently the more deficiencies. No teacher or student had placed correctly all five essentials of a geographical map, while the students have proved that they significantly excell over the teachers in the determination of the direction of the flow of rivers, the location of a point by using the geographical co-ordinates and the six-dipit reference, in the use of the scale as a linear dimension and in the single use of geomorphology models.

**ΟΙ ΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ Σ' ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ
ΑΝΘΡΩΠΟΥ — ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ:
ΒΑΘΜΟΣ ΥΠΑΡΞΗΣ Σ' ΑΥΤΕΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ
ΝΤΕΤΕΡΜΙΝΙΣΜΟΥ**

*Μάριος Χαράλαμπος
Φοιτητής της Π.Α.Κ. (1986-1987)*

Περίληψη

Η μελέτη αυτή εξετάζει τις απόψεις των δασκάλων αναφορικά με τις σχέσεις ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος. Τα άτομα που πήραν μέρος στην έρευνα κλήθηκαν να σημειώσουν το βαθμό συμφωνίας τους με δεκατρείς αιτιοκρατικές δηλώσεις και να ιεραρχήσουν οκτώ παράγοντες ανάπτυξης μιας περιοχής. Για τη σύγκριση των αντιλήψεων των δασκάλων με διαφορετική καταγωγή, με διαφορετικό επίπεδο σπουδών και με διαφορετικό βαθμό συμμετοχής σε σεμινάρια Γεωγραφίας χρησιμοποιήθηκαν οι στατιστικές μέθοδοι «κριτήριο t» και «διαταχτικός συντελεστής συσχέτισης Kendall τ». Τα αποτελέσματα έδειξαν πως στην κλίμακα 1-5 (όπου 1=διαφωνώ απόλυτα και 5=συμφωνώ απόλυτα) οι δάσκαλοι συμφωνούν με τις περισσότερες δηλώσεις σε βαθμό 4 περίπου και με τις υπόλοιπες σε βαθμό που κυμαίνεται μεταξύ 20 και 30. Όταν μελετήθηκαν οι απόψεις αυτές κατά περιβάλλον, κατά επίπεδο σπουδών και κατά βαθμό συμμετοχής σε σεμινάρια Γεωγραφίας, διαπιστώθηκαν τα πιο κάτω: Οι δάσκαλοι που κατάγονται από αστικό περιβάλλον και οι δάσκαλοι που κατάγονται από αγροτικό περιβάλλον εξέφρασαν τις ίδιες αντιλήψεις. Οι μη πτυχιούχοι δάσκαλοι παρουσιάστηκαν περισσότερο σύμφωνοι από τους πτυχιούχους με τις δηλώσεις που αφορούν τον ουσιαστικό ρόλο του φυσικού περιβάλλοντος μιας περιοχής στον τρόπο ζωής των κατοίκων της και την επίδραση της μορφολογίας του εδάφους πάνω στον τύπο της βιομηχανίας της. Οι δάσκαλοι που παρακολούθησαν σεμινάρια Γεωγραφίας φάνηκαν περισσότερο απρόθυμοι από τους υπόλοιπους συναδέλφους τους να συμφωνήσουν με τις δηλώσεις που σχετίζονται με την επίδραση του τύπου κλίματος μιας περιοχής πάνω στο επίπεδο υγείας των κατοίκων της, και της γεωμορφολογίας της πάνω στο επίπεδο της βιομηχανικής της ανάπτυξης. Για την ανάπτυξη μιας περιοχής οι δάσκαλοι απέδωσαν τη μεγαλύτερη σημασία στην Εκπαίδευση, τον Προγραμματισμό και το Χρήμα. Η ιεράρχηση των οκτώ παραγόντων ανάπτυξης μιας περιοχής δε διαφέρει κατά περιβάλλον καταγωγής, κατά επίπεδο σπουδών και κατά βαθμό συμμετοχής σε σεμινάρια Γεωγραφίας.

Η έκταση και ο βαθμός των σχέσεων μεταξύ του ανθρώπου και του φυσικού περιβάλλοντος αποτέλεσαν πάντοτε το επίμαχο θέμα που απασχόλησε σοβαρά τους γεωγραφικούς κύκλους. Έτσι από τα μέσα του 19ου αιώνα κιόλας διάφοροι ερευνητές αναζήτησαν μια λογική και αποδεκτή θεωρία που να ερμηνεύει το πλέγμα των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ του ανθρώπου και του φυσικού περιβάλλοντος. Η πρώτη απόπειρα που φιλοδοξούσε να δώσει απάντηση στο πρόβλημα απορρέει από τα συγγράματα του Δαρβίνου (1854) με την επωνυμία «περιβαλλοντικός ντετερμινισμός» ή «φυσική αιτιοκρατία». Σύμφωνα με τον εισηγητή του περιβαλλοντικού ντετερμινισμού, το φυσικό περιβάλλον είναι απόλυτος ρυθμιστής του τρόπου ζωής του ανθρώπου και ο άνθρωπος είναι προϊόν του φυσικού περιβάλλοντος. Τις θέσεις αυτές υιοθέτησαν και προέκτειναν διάφοροι γεωγράφοι που με διάφορες μελέτες αναφορικά με τις επιπτώσεις του φυσικού περιβάλλοντος πάνω στον τρόπο οργάνωσης και αξιοποίησης του γεωγραφικού χώρου, έδειξαν ότι το επίπεδο και ο ρυθμός

ανάπτυξης μιας ομάδας ανθρώπων διαμορφώνονται από τον πλούτο των φυσικών πόρων της περιοχής όπου διαμένουν (Raisel, 1891 Leplay, 1858 Semple, 1922). Τα πορίσματα αυτά ενισχύθηκαν αργότερα από αρκετές μελέτες που εξετάζουν τις επιπτώσεις του φυσικού περιβάλλοντος πάνω στις βιολογικές λειτουργίες του ατόμου. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι εργασίες του Monye (1953) που μελέτησε μεταξύ άλλων τις συνέπειες του υψομέτρου τόσο στην απόδοση των αθλητών, όσο και στη λειτουργία των πνευμόνων (Jone, 1975).

Ο περιβαλλοντικός ντετερμινισμός παραμερίστηκε από το πανεπιστημιακό επίπεδο στη διάρκεια της δεκαετίας του 1920, αν και διατηρήθηκε άμεσα στα συγγράμματά του Taylor και έμμεσα στα διδακτικά εγχειρίδια και στα αναλυτικά προγράμματα Γεωγραφίας των σχολείων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Jeans, 1974).

Πραγματικά, έρευνα του Jackson (976) έδειξε ότι στα διδακτικά εγχειρίδια Γεωγραφίας που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της περιόδου 1900-1960 στα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης των Η.Π.Α., κυριαρχεί η φυσική αιτιοκρατία ως η βασική θεωρία που ερμηνεύει τις δραστηριότητες του ανθρώπου πάνω στην επιφάνεια της γης. Εξάλλου πρόσφατη έρευνα του Συμβουλίου της Ευρώπης (1982) έδειξε ότι η θεωρία του περιβαλλοντικού ντετερμινισμού διέπει τα περισσότερα εγχειρίδια Γεωγραφίας καθώς και τις διδακτικές προεγγύσεις που υιοθετούνται στη Μέση Εκπαίδευση της Κύπρου και της Ελλάδας.

Σκοπός αυτής της έρευνας είναι να εξακριβώσει κατά πόσο οι δάσκαλοι που υπηρετούν στα δημοτικά σχολεία της Κύπρου υιοθετούν στοιχεία περιβαλλοντικού ντετερμινισμού. Συγκεκριμένα, η μελέτη εξετάζει το βαθμό συμφωνίας των δασκάλων με δεκατρείς αιτιοκρατικές δηλώσεις, καθώς και την ιεράρχηση που κάνουν για οκτώ παράγοντες ανάπτυξης μιας περιοχής. Επίσης η έρευνα μελετά τις ίδιες αντιλήψεις των δασκάλων κατά περιβάλλον καταγωγής, κατά επίπεδο μόρφωσης και κατά βαθμό συμμετοχής σε σεμινάρια Γεωγραφίας. Πιο ειδικά η έρευνα προσπαθεί να δώσει απάντηση στα πιο κάτω ερωτήματα:

- (α) Μήπως οι Κύπριοι δάσκαλοι υιοθετούν στοιχεία περιβαλλοντικού ντετερμινισμού (φυσικής αιτιοκρατίας),
- (β) Μήπως οι στάσεις των δασκάλων αναφορικά με τις σχέσεις ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος διαφέρουν κατά περιβάλλον καταγωγής,
- (γ) Μήπως οι σχέσεις των δασκάλων αναφορικά με τις σχέσεις ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος διαφέρουν κατά επίπεδο σπουδών;
- (δ) Μήπως οι στάσεις των δασκάλων που έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά σεμινάρια Γεωγραφίας διαφέρουν από τις αντίστοιχες αντιλήψεις των συναδέλφων τους που δεν έχουν πάρει μέρος σε τέτοια σεμινάρια;

Πιστεύεται ότι η έρευνα αυτή είναι χρήσιμη για δύο τουλάχιστον λόγους: Πρώτο παρέχει χρήσιμες πληροφορίες για την πιθανή ύπαρξη εσφαλμένων ιδεών στα πλαίσια του δημοτικού σχολείου οι πληροφορίες αυτές αποτελούν σημείο αναφοράς για πιθανές ανάγκες επιμόρφωσης στο θέμα της Γεωγραφίας. Δεύτερο, εξετάζει συγχρόνως και τη συνεισφορά παραγόντων (πανεπιστημιακή εκπαίδευση, παρακολούθηση σεμιναρίων Γεωγραφίας) που ενδεχομένως επηρεάζουν τις αντιλήψεις των δασκάλων πάνω στο συγκεκριμένο θέμα τα αποτελέσματα αυτής της εξέτασης ίσως να υποβάλλουν δραστικά μέτρα που πρέπει να πάρουν οι αρμόδιες υπηρεσίες.

ΜΕΘΟΔΟΣ

Πληθυσμός και δείγμα

Τον πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν όλοι οι δάσκαλοι που υπηρετούν στα δημοτικά σχολεία της Κύπρου (N=2500). Το δείγμα της έρευνας επιλέχθηκε τυχαία και αριθμεί εβδομήντα δασκάλους που υπηρετούν κυρίως σε δημοτικά σχολεία της πόλης και επαρχίας Λευκωσίας. Η ανταπόκριση όμως στο ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε για τη διεξαγωγή της έρευνας ανήλθε σε ποσοστό 78,6%.

Συγκέντρωση Δεδομένων

Τα δεδομένα της έρευνας συγκεντρώθηκαν με ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε στους δασκάλους του δείγματος το Μάρτη του 1987. Εκτός από μερικά δημογραφικά στοιχεία, το ερωτηματολόγιο ζητούσε από τους δασκάλους να σημειώσουν το βαθμό συμφωνίας τους με δεκατρείς δηλώσεις που εκφράζουν αιτιοκρατικές σχέσεις (άμεσες ή έμμεσες) μεταξύ του ανθρώπου και του φυσικού περιβάλλοντος και να ιεραρχήσουν κατά σειρά σημασίας οκτώ παράγοντες ανάπτυξης μιας περιοχής.

Ανεξάρτητες και εξαρτημένες μεταβλητές

Στην έρευνα αυτή χρησιμοποιήθηκαν τρεις ανεξάρτητες μεταβλητές: Καταγωγή (1=αστική περιοχή και 2=αγροτική περιοχή), επίπεδο σπουδών (1=έκανα επιπρόσθετες σπουδές, 2=καμιά άλλη σπουδή), βαθμός συμμετοχής σε σεμινάρια Γεωγραφίας (1=παρακολούθησα σεμινάρια Γεωγραφίας, 2=δεν παρακολούθησα σεμινάρια Γεωγραφίας).

Χρησιμοποιήθηκαν επίσης συνολικά είκοσι μία εξαρτημένες μεταβλητές. Οι δεκατρείς απ' αυτές αναφέρονται σε άμεσες ή έμμεσες αιτιοκρατικές σχέσεις μεταξύ του ανθρώπου και του φυσικού περιβάλλοντος. Το ερωτηματολόγιο ζητούσε από τους δασκάλους να σημειώσουν το βαθμό συμφωνίας τους με αυτές τις σχέσεις χρησιμοποιώντας ποσοτική κλίμακα στην οποία 1=διαφωνώ απόλυτα, 5=συμφωνώ απόλυτα. Τις υπόλοιπες εξαρτημένες μεταβλητές αποτελούσαν οκτώ παράγοντες ανάπτυξης μιας περιοχής. Οι δάσκαλοι έπρεπε να ιεραρχήσουν κατά σειρά σημασίας τους παράγοντες αυτούς με τον πιο σημαντικό να παίρνει τον αριθμό 1 και το λιγότερο σημαντικό να παίρνει τον αριθμό 8.

Στατιστική ανάλυση

Τα δεδομένα της έρευνας αναλύθηκαν στον ηλεκτρονικό υπολογιστή του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου με τη βοήθεια του στατιστικού προγράμματος SPSS. Για την απάντηση του πρώτου ερωτήματος χρησιμοποιήθηκε περιγραφική στατιστική. Ειδικά, οι οκτώ παράγοντες, όμως, ιεραρχήθηκαν σύμφωνα με την πιο κάτω διαδικασία: Θεωρητικά οι δάσκαλοι μπορούσαν να ιεραρχήσουν τον κάθε παράγοντα σε μια από τις οκτώ θέσεις της ιεραρχικής σειράς. Με βάση λοιπόν τις ιεραρχήσεις του συνόλου των δασκάλων κατασκευάστηκε ο πίνακας που δείχνει την απόλυτη συχνότητα των οκτώ θέσεων για τον κάθε παράγοντα. Έπειτα, για την κάθε θέση αποδόθηκε η ανάλογη βαρύτητα σε μονάδες π.χ. η πρώτη θέση πήρε 8 μονάδες, η δεύτερη 7 κ.ο.κ. Για να υπολογιστεί το σύνολο της βαθμολογίας που συγκέντρωσε ο κάθε παράγοντας, πολλαπλασιάστηκε η απόλυτη συχνότητα της κάθε θέσης με την αντίστοιχη βαρύτητα και ύστερα αθροίστηκαν όλα τα γινόμενα. Με βάση λοιπόν το άθροισμα των μονάδων διαμορφώθηκε η οριστική ιεραρχική σειρά των οκτώ παραγόντων.

Για την απάντηση στο δεύτερο, τρίτο και τέταρτο ερώτημα της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό κριτήριο t για δύο ανεξάρτητα δείγματα και ο «διατακτικός» συντελεστής συσχέτισης Kendall t (Παπαναστασίου, 1977).

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ο Πίνακας 1 περιλαμβάνει στοιχεία που αφορούν το βαθμό συμφωνίας των δασκάλων με τις δηλώσεις του ερωτηματολογίου. Η πρώτη και η δεύτερη στήλη δείχνουν τον αριθμητικό μέσο όρο και την τυπική απόκλιση, αντίστοιχα, για κάθε δήλωση. Οι άλλες τρεις στήλες παρουσιάζουν τα ποσοστά των δασκάλων που διαφωνούν (τιμές 1 και 2 της κλίμακας), δεν είναι σίγουροι (τιμή 3 της κλίμακας) και συμφωνούν (τιμές 4 και 5 της κλίμακας) με την κάθε δήλωση.

Με βάση τον πίνακα 1, διακρίνονται τρεις χαρακτηριστικές στάσεις των δασκάλων προς τις δηλώσεις που αναφέρονται. Η πρώτη στάση ορίζεται από τους βαθμούς που κυμαίνονται κοντά στην τιμή 2.0 της κλίμακας που χρησιμοποιήθηκε και επομένως τηρείται προς τις δηλώσεις με τις οποίες οι δάσκαλοι διαφωνούν. Συγκεκριμένα, οι δάσκαλοι διαφωνούν με την άποψη ότι οι άνθρωποι δεν μπορούν να αναπτύξουν πολιτισμό σε κλίμα που διαφέρει

από το κλίμα στο οποίο έχουν προσαρμοστεί. Επιπρόσθετα απορρίπτουν τον ισχυρισμό ότι οι μαθητές των ορεινών περιοχών είναι πιο έξυπνοι από τους μαθητές των πεδινών περιοχών. Η δεύτερη στάση ορίζεται από τους βαθμούς που κυμαίνονται κοντά στην τιμή 3.0 της συγκεκριμένης κλίμακας και επομένως απευθύνεται στις δηλώσεις για τις οποίες οι δάσκαλοι δεν παίρνουν θέση (δεν είναι σίγουροι). Οι δηλώσεις αυτές σχετίζονται με την επίδραση του τύπου κλίματος μιας περιοχής τόσο στον τύπο βιομηχανίας της όσο και στο επίπεδο βιομηχανικής της ανάπτυξης και με την επίδραση της γεωμορφολογίας της πάνω στο επίπεδο της βιομηχανικής της ανάπτυξης. Η τρίτη στάση ορίζεται από τους βαθμούς που κυμαίνονται κοντά στην τιμή 4 της κλίμακας και συνεπώς εκφράζεται για τις δηλώσεις με τις οποίες οι δάσκαλοι συμφωνούν (θετική στάση). Πιο ειδικά, οι δάσκαλοι συμφωνούν ότι το φυσικό περιβάλλον μιας περιοχής καθορίζει τον τρόπο ζωής των κατοίκων της, ότι ο τύπος κλίματος της καθορίζει τον τρόπο ζωής, το βαθμό ενεργητικότητας, το επίπεδο υγείας και το είδος των γεωργικών τους προϊόντων. Εξάλλου πιστεύουν ότι το είδος του καιρού επηρεάζει το βαθμό της ανθρώπινης ενεργητικότητας και ότι η μορφολογία του εδάφους μιας περιοχής καθορίζει τον τύπο της βιομηχανίας της. Τέλος παραδέχεται ότι όλες οι αναπτυγμένες περιοχές είναι πλούσιες σε φυσικούς πόρους. Το αποτέλεσμα αυτά επιβεβαιώνονται και από τα ποσοστά που φαίνονται στην τρίτη τέταρτη και πέμπτη στήλη του πίνακα. Περίπου έξι στους δέκα δασκάλους διαφωνούν με την άποψη ότι οι άνθρωποι δεν μπορούν να αναπτύξουν πολιτισμό σε διαφορετικό κλίμα και ότι οι μαθητές των ορεινών περιοχών είναι εξυπνότεροι από τους μαθητές των πεδινών. Περίπου τρεις στους δέκα δασκάλους δεν είναι σίγουροι αν ο τύπος του κλίματος μιας περιοχής καθορίζει τον τύπο της βιομηχανίας της και το επίπεδο της βιομηχανικής της ανάπτυξης ή αν η γεωμορφολογία της επηρεάζει το επίπεδο της βιομηχανικής της ανάπτυξης. Περίπου εννέα στους δέκα δασκάλους θεωρούν το φυσικό περιβάλλον και ειδικά τον τύπο του κλίματος μιας περιοχής ως ρυθμιστή του τρόπου ζωής των κατοίκων της και πιστεύουν ότι ο τύπος του κλίματός της καθορίζει το είδος των γεωργικών τους προϊόντων. Περίπου τέσσερις στους πέντε δασκάλους πιστεύουν ότι ο τύπος του κλίματος και το είδος του καιρού επηρεάζουν το βαθμό της ανθρώπινης ενεργητικότητας. Περίπου επτά στους δέκα δασκάλους πιστεύουν ότι ο τύπος κλίματος μιας περιοχής επηρεάζει το επίπεδο υγείας των κατοίκων της και ότι η γεωμορφολογία της επηρεάζει τον τύπο της βιομηχανίας της. Το ίδιο ποσοστό υποστηρίζει ότι όλες ανεξαιρέτα οι αναπτυγμένες χώρες είναι πλούσιες σε φυσικούς πόρους.

Για να διαπιστωθεί αν οι αντιλήψεις των δασκάλων διαφέρουν κατά περιβάλλον, κατά επίπεδο μόρφωσης και κατά βαθμό συμμετοχής σε σεμινάρια Γεωγραφίας χρησιμοποιήθηκε το «στατικό κριτήριο t» για δυο ανεξάρτητα δείγματα.

Ο Πίνακας 2 περιλαμβάνει στοιχεία που μας επιτρέπουν να μελετήσουμε τις αντιλήψεις των δασκάλων κατά περιβάλλον. Η πρώτη και η δεύτερη στήλη παρουσιάζουν το μέσο όρο και την τυπική απόκλιση, αντίστοιχα για την κάθε απάντηση των δασκάλων που κατάγονται από αστική περιοχή. Η τρίτη και η τέταρτη στήλη δείχνουν τους ίδιους στατιστικούς δείκτες για την ομάδα των δασκάλων που κατάγονται από αγροτική περιοχή. Η πέμπτη και η έκτη στήλη παρουσιάζουν τους βαθμούς ελευθερίας και τις τιμές t για την κάθε δήλωση.

Από τη μελέτη του Πίνακα 2 συνάγεται ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στο βαθμό συμφωνίας των δύο ομάδων με την κάθε δήλωση· η ψηλότερη τιμή t (.63) είναι πολύ χαμηλή ακόμα και για το επίπεδο σημαντικότητας 0.05. Προκύπτει, λοιπόν, πως σ' ό,τι αφορά τον τομέα του ερωτηματολογίου που εξετάζουμε — βαθμός συμφωνίας με τις δεκατρείς δηλώσεις — οι δάσκαλοι που προέρχονται από τους δύο τύπους περιοχών υιοθετούν τις ίδιες στάσεις αναφορικά με τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ του ανθρώπου και του φυσικού περιβάλλοντος.

Πίνακας 1

Στατιστικοί Δείκτες για το Βαθμό Συμφωνίας των Δασκάλων με τις δεκατρείς δηλώσεις
M = 55

Δήλωση	X	S	% βαθμού συμφωνίας		
			Διαφωνώ	Δεν είμαι σίγουρος	Συμφωνώ
Το φυσικό περιβάλλον καθορίζει τον τρόπο ζωής των ανθρώπων	4.22*	.74	5.6	1.9	92.6
Ο τύπος του κλίματος καθορίζει					
(α) τον τρόπο ζωής των ανθρώπων	4.09	.64	3.6	5.5	90.9
(β) το είδος της γεωργίας	4.36	.82	5.5	5.5	89.1
(γ) τον τύπο της βιομηχανίας	3.34	1.02	2.31	25.0	51.9
(δ) το επίπεδο βιομηχανικής ανάπτυξης	2.92	.94	33.3	33.3	33.3
Ο τύπος του κλίματος επηρεάζει					
(α) το βαθμό της ανθρώπινης ενεργητικότητας	4.0	.88	10.9	5.5	83.7
(β) το επίπεδο υγείας των ανθρώπων	3.72	.93	12.7	16.4	70.9
Οι άνθρωποι δεν μπορούν να αναπτύξουν πολιτισμό σε διαφορετικό κλίμα	2.18	.97	64.8	24.1	11.1
Το είδος του καιρού επηρεάζει το βαθμό της ανθρώπινης ενεργητικότητας	3.85	.95	14.5	9.1	16.3
Η μορφολογία του εδάφους επηρεάζει					
(α) τον τύπο της βιομηχανίας	3.77	1.01	13.2	18.9	67.9
(β) το επίπεδο βιομηχανικής ανάπτυξης	3.14	1.11	32.8	25.5	41.8
Όλες οι αναπτυγμένες χώρες είναι πλούσιες σε φυσικούς πόρους	3.76	1.10	16.4	9.1	74.5
Οι μαθητές των ορεινών περιοχών είναι πιο έξυπνοι από τους μαθητές των πεδινών περιοχών	2.29	1.11	63.7	20.0	16.3

*1 = διαφωνώ απόλυτα 2 = Διαφωνώ 3 = Δεν είμαι σίγουρος 4 = Συμφωνώ 5 = Συμφωνώ απόλυτα

Πίνακας 2

Μέσος όρος, τυπικές αποκλίσεις και τιμές t κατά περιβάλλον καταγωγής για το βαθμό συμφωνίας των δασκάλων με τις δεκατρείς δηλώσεις

Δήλωση	Περιβάλλον καταγωγής				βαθμοί ελευθ.	τιμή t
	Αστικό		Αγροτικό			
	X	S	X	S		
Το φυσικό περιβάλλον καθορίζει τον τρόπο ζωής των ανθρώπων	4.27	.76	4.20	.76	50	-.34
Ο τύπος κλίματος καθορίζει (α) τον τρόπο ζωής των ανθρώπων	4.09	.68	4.09	.65	51	.03
(β) το είδος της γεωργίας	4.27	.93	4.41	.76	51	.63
(γ) τον τύπο βιομηχανίας	3.35	.87	3.36	1.12	48	.06
(δ) το επίπεδο βιομηχανικής ανάπτυξης	2.90	.97	2.90	.94	51	-.02
Ο τύπος του κλίματος επηρεάζει (α) το βαθμό ενεργητικότητας	3.90	1.06	4.06	.77	51	.62
(β) το επίπεδο υγείας του ανθρώπου	3.69	1.12	3.80	.74	51	.48
Οι άνθρωποι δεν μπορούν να αναπτύξουν πολιτισμό σε άλλο κλίμα	2.19	.98	2.12	.99	50	-.22
Το είδος του καιρού επηρεάζει το βαθμό ανθρώπινης ενεργητικότητας	3.55	1.23	3.93	.72	51	.60
Η μορφολογία του εδάφους επηρεάζει (α) τον τύπο βιομηχανίας	3.76	1.09	3.77	.99	50	.04
(β) το επίπεδο βιομηχανίας	3.04	1.21	3.22	1.05	51	.58
Όλες οι αναπτυγμένες χώρες είναι πλούσιες σε φυσικούς πόρους	3.63	1.17	3.77	1.05	51	.45
Οι μαθητές των ορεινών περιοχών είναι πιο έξυπνοι από τους μαθητές των πεδινών	2.31	1.32	2.22	0.99	51	-.29

Ο Πίνακας 3 περιλαμβάνει τους ίδιους στατιστικούς δείκτες τόσο για τους δασκάλους με πρόσθετα ακαδημαϊκά προσόντα, όσο και για τους δασκάλους που δεν έχουν περαιτέρω σπουδές στο ενεργητικό τους.

Η μελέτη του Πίνακα 3 υποβάλλει ότι και οι δύο κατηγορίες δασκάλων αποδέχονται στον ίδιο βαθμό τις απόψεις που εκφράζουν οι περισσότερες δηλώσεις. Υπάρχει όμως στατιστικά σημαντική διαφορά στις αντιλήψεις των δύο ομάδων αναφορικά με την επίδραση του ευρύτερου φυσικού περιβάλλοντος πάνω στον τρόπο ζωής των ανθρώπων και το ρόλο της γεωμορφολογίας μιας περιοχής πάνω στον τύπο της βιομηχανίας της. Συγκεκριμέ-

να οι δάσκαλοι που δεν έχουν συμπληρώσει πρόσθετες σπουδές συμφωνούν ότι το φυσικό περιβάλλον μιας περιοχής καθορίζει τον τρόπο ζωής των κατοίκων της και μάλιστα σε βαθμό που υπερβαίνει την τιμή 4 της κλίμακας που χρησιμοποιήθηκε, ενώ οι πτυχιούχοι δάσκαλοι αποδέχονται την ίδια άποψη σε βαθμό που μόλις πλησιάζει την τιμή 4. Επιπρόσθετα η πρώτη ομάδα δασκάλων πιστεύει ότι η γεωμορφολογία μιας περιοχής επηρεάζει τον τύπο της βιομηχανίας της ενώ η δεύτερη ομάδα δεν είναι σίγουρη αν ισχύει μια τέτοια σχέση.

Πίνακας 3

Μέσοι όροι, τυπικές αποκλίσεις και τιμές t κατά επίπεδο σπουδών για το βαθμό συμφωνίας των δασκάλων με τις δεκατρείς δηλώσεις

Δήλωση	Επίπεδο σπουδών				βαθμοί ελ.	τιμή t
	X	Πτυχιούχοι S	X	Μη Πτυχιούχοι S		
Το φυσικό περιβάλλον καθορίζει τον τρόπο ζωής των ανθρώπων	3.84	1.14	4.34	.53	52	-2.16*
Ο τύπος κλίματος καθορίζει						
(α) τον τρόπο ζωής των ανθρώπων	3.84	.89	4.16	.53	53	-1.58
(β) το είδος της γεωργίας	4.07	1.11	4.45	.70	53	-1.45
(γ) τον τύπο βιομηχανίας	3.76	.72	3.20	1.08	50	1.75
(δ) το επίπεδο βιομηχανίας	3.30	.85	2.80	.95	52	1.69
Ο τύπος κλίματος επηρεάζει						
(α) το βαθμό ενεργητικότητας	3.69	1.03	4.09	.82	53	-1.45
(β) το επίπεδο υγείας του ανθρώπου	3.69	.75	3.73	.98	53	-.15
Οι άνθρωποι δεν μπορούν να αναπτύξουν πολιτισμό σε άλλο κλίμα	2.46	.96	2.09	.97	52	1.18
Το είδος του καιρού επηρεάζει το βαθμό ανθρώπινης ενεργητικότητας	3.53	1.12	3.95	.88	53	-1.38
Η μορφολογία του εδάφους επηρεάζει						
(α) τον τύπο βιομηχανίας	3.15	.98	3.97	.94	51	-2.69**
(β) το επίπεδο βιομηχανικής ανάπτυξης	3.38	1.12	3.05	1.11	53	.89
Όλες οι αναπτυγμένες χώρες είναι πλούσιες σε φυσικούς πόρους	3.38	.96	3.88	1.13	53	-1.43
Οι μαθητές των ορεινών περιοχών είναι πιο έξυπνοι από τους μαθητές των πεδινών	2.38	.96	2.26	1.17	53	.34

* $p < .05$

** $p < .01$

Πίνακας 4

Μέσοι όροι, τυπικές αποκλίσεις και τιμές t για τις απόψεις των δασκάλων που έχουν παρακολουθήσει και των δασκάλων που δεν έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια Γεωγραφίας

Δήλωση	Βαθμός συμμετοχής σε σεμινάρια Γεωγραφίας				βαθμοί ελ.	τιμή t
	ΝΑΙ		ΟΧΙ			
	X	S	X	S		
Το φυσικό περιβάλλον καθορίζει τον τρόπο ζωής των ανθρώπων	4.37	.80	4.15	.71	52	.98
Ο τύπος κλίματος καθορίζει						
(α) τον τρόπο ζωής των ανθρώπων	4.25	.44	4.02	.70	53	1.17
(β) το είδος της γεωργίας	4.43	.62	4.33	.89	53	.42
(γ) τον τύπο βιομηχανίας	3.28	.71	3.36	1.07	50	-.26
(δ) το επίπεδο βιομηχανίας	3.31	.70	2.76	.99	52	2.00
Ο τύπος κλίματος επηρεάζει						
(α) το βαθμό ανθρώπινης ενεργητικότητας	4.18	.75	3.92	.92	53	1.01
(β) το επίπεδο υγείας	4.18	.75	3.53	.96	53	2.45*
Οι άνθρωποι δεν μπορούν να αναπτύξουν πολιτισμό σε άλλο κλίμα	2.06	.99	2.23	.97	52	-.60
Το είδος του καιρού επηρεάζει το βαθμό της ανθρώπινης ενεργητικότητας	4.12	.95	3.74	.93	53	1.36
Η μορφολογία του εδάφους επηρεάζει						
(α) τον τύπο βιομηχανίας	4.00	.92	3.68	1.04	51	1.02
(β) το επίπεδο βιομηχανικής ανάπτυξης	3.62	1.08	2.94	1.07	53	2.11*
Όλες οι αναπτυγμένες χώρες είναι πλούσιες σε φυσικούς πόρους	3.68	1.13	3.79	1.10	53	-.32
Οι μαθητές των ορεινών περιοχών είναι πιο έξυπνοι από τους μαθητές των πεδινών	2.68	1.30	2.12	1.00	53	1.54

* $p < .05$

Ο Πίνακας 4 παρουσιάζει τους στατιστικούς δείκτες για τις απόψεις των δασκάλων που έχουν παρακολουθήσει επιμορφωτικά σεμινάρια Γεωγραφίας και των δασκάλων που δεν έχουν πάρει μέρος σε τέτοια σεμινάρια.

Από τη μελέτη του πίνακα 4 προκύπτει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των απόψεων των δύο ομάδων μόνο στις περιπτώσεις που αφορούν τις σχέσεις τύπου κλίματος-επιπέδου υγείας και μορφολογίας εδάφους-επιπέδου βιομηχανικής ανάπτυξης. Πιο ειδικά, οι δάσκαλοι που παρακολούθησαν σεμινάρια Γεωγραφίας πιστεύουν ότι ο

τύπος κλίματος μιας περιοχής επηρεάζει το επίπεδο υγείας των κατοίκων της, ενώ οι δάσκαλοι που δεν πήραν μέρος σε τέτοια σεμινάρια δεν παίρνουν ακριβή στάση έναντι αυτής της ιδέας· ο μέσος όρος των απαντήσεων τους κυμαίνεται γύρω στο 3,5, δηλαδή μεταξύ των σημείων «δεν είμαι σίγουρος» και «συμφωνώ». Εξάλλου στο ίδιο επίπεδο βρίσκεται και η απάντηση της πρώτης ομάδας αναφορικά με την επίδραση του τύπου της γεωμορφολογίας πάνω στο επίπεδο βιομηχανικής ανάπτυξης, ενώ η δεύτερη ομάδα δηλώνει πως δεν είναι σίγουρη αν ο τύπος της γεωμορφολογίας ασκεί ουσιαστικό ρόλο πάνω στο επίπεδο βιομηχανικής ανάπτυξης μιας περιοχής. Όλες οι άλλες διαφορές που παρατηρούνται στις απόψεις των δύο ομάδων θεωρούνται στατιστικά ασήμαντες.

Ο Πίνακας 5 παρέχει πληροφορίες για την ιεραρχική σειρά των παραγόντων ανάπτυξης που εισηγήθηκε το σύνολο των δασκάλων. Όπως δείχνει ο πίνακας για το σύνολο των δασκάλων οι τρεις σημαντικότεροι παράγοντες ανάπτυξης μιας περιοχής (1η, 2η και 3η θέση στην ιεραρχική σειρά) είναι η Εκπαίδευση, ο Προγραμματισμός και το Χρήμα. Εξάλλου οι λιγότερο σημαντικοί παράγοντες (7η και 8η θέση στην ιεραρχική σειρά) είναι οι Σχέσεις και τα Πετρώματα.

Πίνακας 5

Ιεράρχηση των οκτώ παραγόντων ανάπτυξης μιας περιοχής από το σύνολο των δασκάλων

Παράγοντας	Σύνολο βαθμών	Ιεραρχική σειρά
Κλίμα	265	5
Προγραμματισμός	324	2
Έδαφος	276	4
Ορυκτά	206	6
Σχέσεις	147	7
Εκπαίδευση	336	1
Πετρώματα	121	8
Χρήμα	305	3

Όταν μελετήθηκαν οι ιεραρχήσεις που πρότειναν οι δάσκαλοι που κατάγονται από αστικό και οι δάσκαλοι που κατάγονται από αγροτικό περιβάλλον διαπιστώθηκε ότι για την πρώτη ομάδα οι τρεις σημαντικότεροι παράγοντες ήταν κατά σειρά η Εκπαίδευση, το Χρήμα και ο Προγραμματισμός και για τη δεύτερη ομάδα η Εκπαίδευση, ο Προγραμματισμός και το Χρήμα. Εξάλλου και για τις δυο ομάδες οι λιγότερο σημαντικοί παράγοντες είναι οι Σχέσεις και τα Πετρώματα. Από τη σύγκριση που έγινε μεταξύ των δύο ιεραρχικών σειρών για να εξακριβωθεί κατά πόσο οι δύο συσχετίζονται προέκυψε πως η ιεράρχηση των οκτώ παραγόντων διαφέρει κατά περιβάλλον καταγωγής σε βαθμό που είναι στατιστικά ασήμαντος ($p > .05$, $.71$, $N=8$). Προκύπτει, λοιπόν, πως οι δάσκαλοι που προέρχονται από αστική και αγροτική περιοχή ιεράρχησαν τους παράγοντες που τους δόθηκαν με τον ίδιο τρόπο.

Όταν εξετάστηκε η ιεράρχηση των οκτώ παραγόντων κατά επίπεδο σπουδών, φάνηκε ότι τόσο για τους δασκάλους με πρόσθετα ακαδημαϊκά προσόντα, όσο και για τους δασκάλους που δεν έκαναν περαιτέρω σπουδές οι τρεις σημαντικότεροι παράγοντες ήταν αντίστοιχα η Εκπαίδευση, ο Προγραμματισμός και το Χρήμα. Εξάλλου οι λιγότερο σημαντικοί παράγοντες ήταν για τους πτυχιούχους δασκάλους τα Ορυκτά και τα Πετρώματα και για τους μη πτυχιούχους οι Σχέσεις και τα Πετρώματα. Η σύγκριση των δυο ιεραρχήσεων έδειξε πως δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ τους ($p > .05$, $.85$, $N=8$), και επομένως οι δύο κατηγορίες δασκάλων ιεράρχησαν με τον ίδιο τρόπο τους οκτώ παράγοντες.

Τέλος, η μελέτη των ιεραρχικών σειρών που δόθηκαν από τους δασκάλους που παρακολούθησαν σεμινάρια Γεωγραφίας και από τους δασκάλους που δεν πήραν μέρος σε τέτοια σεμινάρια έδειξε ότι η πρώτη ομάδα απέδωσε τη μεγαλύτερη σημασία στην Εκπαίδευση στο Χρήμα και στον Προγραμματισμό και τη λιγότερη στο Κλίμα, στα Ορυκτά και στα Πετρώματα. Για τη δεύτερη ομάδα των δασκάλων οι σημαντικότεροι παράγοντες είναι η Εκπαίδευση, ο Προγραμματισμός και το Χρήμα και οι λιγότερο σημαντικοί οι Σχέσεις και τα Πετρώματα. Όταν συγκρίθηκαν οι δύο ιεραρχικές σειρές προέκυψε πως δεν υπάρχει μεταξύ τους στατιστικά σημαντική διαφορά ($p > .05, .75, N=8$).

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Η έρευνα αυτή είχε σκοπό, αφού εξετάσει τις απόψεις των δασκάλων αναφορικά με τις σχέσεις ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος, να εξακριβώσει κατά πόσο αυτοί υιοθετούν στοιχεία περιβαλλοντικού υστερμινισμού. Για το λόγο αυτό, ζήτησε από τους δασκάλους να δηλώσουν το βαθμό συμφωνίας τους με δεκατρείς αιτιοκρατικές δηλώσεις και να ιεραρχήσουν κατά σειρά σημασίας οκτώ παράγοντες ανάπτυξης μιας περιοχής.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε ότι στην κλίμακα 1-5 όπου 1=διαφωνώ απόλυτα και 5=συμφωνώ απόλυτα, οι δάσκαλοι στο σύνολό τους συμφωνούν με διάφορες αιτιοκρατικές δηλώσεις σε βαθμό που κυμαίνεται μεταξύ 2.0 και 4.5. Συγκεκριμένα, οι δάσκαλοι διαφωνούν με την άποψη ότι οι άνθρωποι δε μπορούν να ανελιχθούν πολιτιστικά σε κλιματολογικές συνθήκες που διαφέρουν από εκείνες στις οποίες έχουν προσαρμοστεί. Απορρίπτουν επίσης τη δήλωση που εκφράζει την υπεροχή των «ορεινών» μαθητών έναντι των «πεδινών» από άποψη ευφυΐας. Οι δάσκαλοι ως σύνολο δεν είναι σίγουροι αν ο τύπος κλίματος μιας περιοχής καθορίζει τον τύπο της βιομηχανίας της και το επίπεδο της βιομηχανικής της ανάπτυξης, κι αν ο τύπος της γεωμορφολογίας της επηρεάζει το επίπεδο της βιομηχανικής της ανάπτυξης. Εξάλλου, συμφωνούν με όλες τις υπόλοιπες δηλώσεις, που σχετίζονται με τη ρύθμιση του τρόπου ζωής των κατοίκων μιας περιοχής από το ευρύτερο φυσικό της περιβάλλον, με την επίδραση του τύπου κλιματός της πάνω στον τρόπο ζωής, το βαθμό ενεργητικότητας, το επίπεδο υγείας και το είδος της γεωργικής παραγωγής των κατοίκων της, και με τον ουσιαστικό ρόλο του καιρού πάνω στον βαθμό της ανθρώπινης ενεργητικότητας, και της μορφολογίας του εδάφους της περιοχής πάνω στον τύπο της βιομηχανίας της. Τέλος, πιστεύουν ότι όλες οι αναπτυγμένες χώρες είναι πλούσιες σε φυσικούς πόρους.

Επιπρόσθετα, από τη μελέτη των παραπάνω απόψεων των δασκάλων κατά περιβάλλον καταγωγής, κατά επίπεδο σπουδών και κατά βαθμό συμμετοχής σε σεμινάρια Γεωγραφίας προέκυψαν τα πιο κάτω:

Πρώτο, οι δάσκαλοι που προέρχονται από αστικό και οι δάσκαλοι που προέρχονται από αγροτικό περιβάλλον συμφώνησαν στον ίδιο βαθμό με την κάθε δήλωση.

Δεύτερο, οι μη πτυχιούχοι δάσκαλοι δηλώνουν κατηγορηματικά ότι το φυσικό περιβάλλον μιας περιοχής καθορίζει τον τρόπο ζωής των κατοίκων της ενώ οι πτυχιούχοι δάσκαλοι παρουσιάζονται πιο διστακτικοί στην αποδοχή αυτής της γενίκευσης. Επίσης, η πρώτη ομάδα υποστηρίζει ότι η μορφολογία του εδάφους μιας περιοχής επηρεάζει τον τύπο της βιομηχανίας της, ενώ η δεύτερη ομάδα δηλώνει πως δεν είναι σίγουρη για τη βασιμότητα αυτής της σχέσης.

Τρίτο, οι δάσκαλοι που έχουν παρακολουθήσει σεμινάρια Γεωγραφίας πιστεύουν ότι ο τύπος κλίματος μιας περιοχής επηρεάζει το επίπεδο υγείας των κατοίκων της, ενώ οι δάσκαλοι που δεν έχουν πάρει μέρος σε τέτοια σεμινάρια δεν παίρνουν σαφή θέση πάνω στο θέμα· ο μέσος όρος των απαντήσεων τους κυμαίνεται γύρω στο 3,5. Επίσης, οι δάσκαλοι της πρώτης ομάδας δεν παίρνουν ακριβή θέση αναφορικά με την επίδραση της γεωμορφολογίας πάνω στο επίπεδο της βιομηχανικής ανάπτυξης μιας περιοχής (μεταξύ των σημείων 3 και 4) ενώ οι δάσκαλοι της δεύτερης ομάδας εκφράζουν την αβεβαιότητά τους για την ισχύ αυτής της σχέσης.

Εξάλλου, η εξέταση της ιεράρχησης των οκτώ παραγόντων ανάπτυξης μιας περιοχής, έδειξε ότι για το σύνολο των δασκάλων οι τρεις σημαντικότεροι παράγοντες είναι η Εκπαίδευση, ο Προγραμματισμός και το Χρήμα και οι λιγότερο σημαντικοί οι Σχέσεις και τα Πετρώματα.

Τέλος από τις διάφορες συγκρίσεις που έγιναν διαπιστώθηκε ότι η ιεράρχηση των οκτώ παραγόντων δεν διαφέρει κατά περιβάλλον καταγωγής, κατά επίπεδο σπουδών και κατά βαθμό συμμετοχής σε σεμινάρια Γεωγραφίας σε στατιστικά σημαντικό βαθμό. Τα πιο πάνω αποτελέσματα μάς επιτρέπουν να κάνουμε τις πιο κάτω παρατηρήσεις:

Πρώτο, σ' ό,τι αφορά το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου της έρευνας, οι δάσκαλοι στο σύνολό τους υιοθετούν αρκετά στοιχεία περιβαλλοντικού ντετερμινισμού. Το γεγονός ότι συμφωνούν με τις απόψεις που εκφράζουν οι περισσότερες δηλώσεις και απορρίπτουν μόνο δύο απ' αυτές εξυπονοεί τις αιτιοκρατικές τους στάσεις. Ουσιαστικά οι δάσκαλοι υποτιμούν τη συμβολή του ανθρώπου στην οργάνωση του γεωγραφικού χώρου και υπερτονίζουν την κυριαρχία του φυσικού περιβάλλοντος και των στοιχείων του (κλίμα, γεωμορφολογία, φυσικοί πόροι, χλωρίδα, πανίδα). Η εμμονή των δασκάλων σε τέτοιες ξεπερασμένες ιδέες ίσως να οφείλεται στο περιορισμένο γνωσιολογικό τους υπόβαθρο αναφορικά με τις φιλοσοφικές βάσεις και το περιεχόμενο της Νέας Γεωγραφίας και ιδιαίτερα της Ανθρωπογεωγραφίας με τους διάφορους κλάδους της (Δημογραφία, Οικονομική, Ιστορική, Πολιτική, Κοινωνική Γεωγραφία). Το σημείο αυτό πρέπει να απασχολήσει σοβαρά τις αρμόδιες υπηρεσίες, ώστε να βοηθήσουν τους δασκάλους να αναθεωρήσουν και να διαφοροποιήσουν κατάλληλα τις εσφαλμένες τους απόψεις αναφορικά με την αλληλοεξάρτηση ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος. Επιβάλλεται μια συστηματική και μεθοδευμένη ενημέρωση στις σύγχρονες τάσεις της Νέας Γεωγραφίας, που να υπογραμμίζει τις πραγματικές σχέσεις αλληλεπίδρασης μεταξύ του ανθρώπου και του φυσικού περιβάλλοντος.

Η Νέα Γεωγραφία ασχολείται με την εκλεκτική μελέτη και ανεύρεση λύσεων στα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο άνθρωπος ως αποτέλεσμα της οργάνωσης που ο ίδιος επιβάλλει στο γεωγραφικό χώρο. Με τη βοήθεια περιγραφικών δεδομένων (προτύπων θεωριών οργάνωσης χώρου, ποσοτικών δεδομένων, μαθηματικών υπολογισμών) η Νέα Γεωγραφία μελετά τις προοπτικές αξιοποίησης του γεωγραφικού χώρου και γενικά τις μεταβολές (θετικές και αρνητικές) που συμβαίνουν στην επιφάνεια της γης. Ο Καδής (1986) αναφέρει σχετικά:

Η Γεωγραφία παύει να είναι απλή περιγραφική ή περιοχική ή απλή μελέτη αλληλεξαρτήσεων και αντικρίζεται ως μια δυναμική Επιστήμη που ερευνά, ανακαλύπτει, αιτιολογεί και προβλέπει το ΓΙΑΤΙ και το ΠΩΣ αλλάζει το γεωγραφικό τοπίο ως αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων του ανθρώπου (σελ. 10).

Η εμπάθυνση και η μύηση σ' αυτές τις αρχές και ιδέες, πιθανόν να αποκαταστήσει τις ισχύουσες σχέσεις ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος στις αντιλήψεις των δασκάλων εξασφαλίζοντας συγχρόνως τις σωστές βάσεις για την αποτελεσματική διδασκαλία του μαθήματος της Γεωγραφίας στο δημοτικό σχολείο.

Δεύτερο, το φυσικό περιβάλλον στο σύνολο του και ειδικά ο τύπος του κλίματος παραμένει στη συνείδηση των δασκάλων ένας αποφασιστικός παράγοντας στη ρύθμιση του τρόπου ζωής των ανθρώπων. Βέβαια, αυτές οι αντιλήψεις των δασκάλων είναι δυνατό να στηρίζονται πάνω σε λογικά επιχειρήματα και να σχετίζονται με πραγματικότητες που χαρακτηρίζουν δικές τους εμπειρίες. Άλλωστε τα κυπριακά δεδομένα δεν είναι σε θέση να ανατρέψουν τελείως τέτοιες ιδέες· αντίθετα σε μερικές περιπτώσεις ίσως και να τις επιβεβαιώσουν. Προηγούμενες, όμως, γεωγραφικές έρευνες έδειξαν ακριβώς το αντίθετο. Ο Sauer (1925) για παράδειγμα μελέτησε το ρόλο της κουλτούρας (ιδιαίτερου τρόπου ζωής μιας ομάδας ανθρώπων) στην αξιοποίηση και ανάπτυξη ενός συγκεκριμένου γεωγραφικού τοπίου. Τα αποτελέσματα της έρευνάς του έδειξαν ότι η πλαστικότητα και η μεγάλη διαφοροποίηση στην προσαρμογή ανθρώπων διαφορετικής κουλτούρας σε σχετικά ομοιογενή φυσικά περιβάλλοντα οδηγεί σε διαφορετικές οικονομικές και πολιτιστικές επιτεύξεις και, συνεπώς, σε διαφορετική ανάπτυξη. Τα συμπεράσματα αυτά επιβεβαιώνονται σήμερα από αναρίθμητα παραδείγματα σε διάφορες χώρες του κόσμου (Ιαπωνία, Ολλανδία, Ισραήλ, Σοβιετική Ένωση, Αργεντινή κλπ.) (English και Mayfield, 1976).

Τρίτο, σ' ό,τι αφορά το δεύτερο τομέα του ερωτηματολογίου της έρευνας — ιεράρχηση παραγόντων ανάπτυξης — οι δάσκαλοι ως σύνολο απέδωσαν τη μεγαλύτερη σημασία σε παράγοντες που δε σχετίζονται άμεσα με το φυσικό περιβάλλον (Εκπαίδευση, Προγραμματισμός, Χρήμα). Επομένως παρατηρούμε ότι οι απόψεις του συνόλου των δασκάλων στα δύο μέρη του ερωτηματολογίου είναι αντίθετες. Ενώ δηλαδή στις κρίσεις τους αναφορικά με τις αιτιοκρατικές σχέσεις που εκφράζουν οι διάφορες δηλώσεις απολυτοποιούν σχεδόν και γενικεύουν τη σημασία του φυσικού περιβάλλοντος και υποβαθμίζουν το ρόλο του ανθρώπου στην οργάνωση του γεωγραφικού χώρου, στην ιεράρχηση των παραγόντων ανάπτυξης αποδίδουν τη μεγαλύτερη σημασία σε παράγοντες που σχετίζονται περισσότερο με την ανθρώπινη πρωτοβουλία και ξεφεύγουν από τον έλεγχο του φυσικού περιβάλλοντος. Πού μπορεί να οφείλεται αυτή η διαφορά απόψεων στα δύο τμήματα του ερωτηματολογίου; Είναι ενδεχόμενο, οι δάσκαλοι να συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο αντικρίζοντας τα δύο τμήματά του με διαφορετική προσοχή. Όπως τονίσαμε παραπάνω, ίσως να δήλωσαν το βαθμό συμφωνίας τους με τις διάφορες δηλώσεις έχοντας υπόψη τις εμπειρίες τους μέσα στα στενά γεωγραφικά πλαίσια της Κύπρου και αγνοώντας τις πραγματικές σχέσεις αλληλεπίδρασης μεταξύ του ανθρώπου και του φυσικού περιβάλλοντος, που διέπουν τις φιλοσοφικές βάσεις και το περιεχόμενο της Νέας Γεωγραφίας. Γι' αυτό και εξέφρασαν ντετερμινιστικές αντιλήψεις. Στην ιεράρχηση των παραγόντων, όμως, ίσως να θεώρησαν πρωταρχικό παράγοντα ανάπτυξης την Εκπαίδευση, ως εκπαιδευτικοί που είναι, με αμέσως επομένους πιο σημαντικούς τον Προγραμματισμό και το Χρήμα, που σχετίζονται άμεσα με την πρώτη. Σ' αυτή την εκδοχή πιθανόν να οφείλεται ο μειωμένος αριθμός συνέπειας που παρουσιάζεται στις απαντήσεις των δύο τμημάτων του ερωτηματολογίου.

Τέταρτο, οι πτυχιούχοι δάσκαλοι προβάλλουν περισσότερες αμφιβολίες από τους υπόλοιπους συναδέλφους τους, αναφορικά με την κυριαρχία του φυσικού περιβάλλοντος πάνω στην πολιτιστική εξέλιξη. Το αποτέλεσμα αυτό, χωρίς να αποτελεί έκπληξη είναι αξιοσημείωτο. Ίσως να υποβάλλει ότι, όσο περισσότερο διευρύνει κάποιος την ακαδημαϊκή του συγκρότηση, τόσο περισσότερο συνειδητοποιεί το ρόλο του ανθρώπου στην οργάνωση και αξιοποίηση του γεωγραφικού χώρου.

Πέμπτο, οι δάσκαλοι που παρακολούθησαν σεμινάρια Γεωγραφίας παρουσιάστηκαν πιο ευάλωτοι από τους υπόλοιπους συναδέλφους τους στην αποδοχή στοιχείων περιβαλλοντικού ντετερμινισμού. Το αποτέλεσμα αυτό φαίνεται κάπως παράδοξο. Θεωρητικά αναμένεται πως η πρώτη ομάδα πρέπει να προβάλλει περισσότερες επιφυλάξεις αν όχι διαφωνίες για τις διάφορες αιτιοκρατικές δηλώσεις, δεδομένου ότι η περαιτέρω εμβάθυνση σε θέματα Γεωγραφίας συμβάλλει στην αναγνώριση της σημασίας του ανθρώπινου παράγοντα για κάθε είδους ανάπτυξη. Το παράξενο αυτό αποτέλεσμα ίσως να οφείλεται σε μια βασική αδυναμία της έρευνας. Από τα δεδομένα απουσίαζαν πληροφορίες για τα συγκεκριμένα θέματα των σεμιναρίων που παρακολούθησε η πρώτη ομάδα. Συνεπώς συνεξετάζονται οι απόψεις των δασκάλων που πήραν μέρος σε σεμινάρια που μελέτησαν διαφορετικά θέματα. Είναι λογικό να υποθέσουμε ότι αν η συγκεκριμένη ομάδα δασκάλων, ή τουλάχιστον η πλειοψηφία της, παρακολούθησε σεμινάρια που περιορίστηκαν σε θέματα διδακτικής της Γεωγραφίας ή σε δεξιότητες μελέτης και ερμηνείας του χάρτη (που δεν ανατρέπουν άμεσα τον περιβαλλοντικό ντετερμινισμό), τότε θα εξακολουθεί να υιοθετεί εσφαλμένες αντιλήψεις αναφορικά με τις σχέσεις ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος. Γι' αυτό και δεν παρουσίασε τις στάσεις που αναμένονταν. Επομένως ένας πιο περίτεχνος σχεδιασμός παρόμοιας έρευνας στο μέλλον θα μπορούσε να δείξει την πραγματική συνεισφορά των σεμιναρίων Γεωγραφίας στη διαμόρφωση των στάσεων των συνέδρων αναφορικά με την αλληλεπίδραση ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος.

Τέλος τα αποτελέσματα της έρευνας πρέπει ν' αντικριστούν λαμβάνοντας υπόψη τους πιο κάτω περιορισμούς: Οι πληροφορίες που εξετάζει προέκυψαν από τις απαντήσεις των δασκάλων σε δύο ερωτήσεις κλειστού τύπου. Οι δάσκαλοι κλήθηκαν να δηλώσουν απλώς το βαθμό συμφωνίας τους με διάφορες δηλώσεις και να ιεραρχήσουν κατά σειρά σημασίας οκτώ παράγοντες ανάπτυξης μιας περιοχής. Είναι φανερό ότι η σειρά των δηλώσεων δεν εξαντλεί όλες τις πιθανές περιπτώσεις αλληλεπίδρασης ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος,

και ο κατάλογος των παραγόντων ανάπτυξης δεν περιλαμβάνει όλα τα δυνατά στοιχεία. Είναι ενδεχόμενο οι δάσκαλοι να υιοθετούν στάσεις που δε μπόρεσαν να εκφράσουν δηλώνοντας το βαθμό συμφωνίας τους με τις δεκατρείς μόνο συγκεκριμένες δηλώσεις ή αξιολογώντας μόνο τους οκτώ συγκεκριμένους παράγοντες. Επομένως δε μπορούμε να ισχυριστούμε ότι οι πληροφορίες που διαθέτουμε καλύπτουν ολόκληρο το φάσμα των στάσεων που υιοθετούν οι δάσκαλοι αναφορικά με τις σχέσεις ανθρώπου-φυσικού περιβάλλοντος.

Επειτα δεν ελέγχονται άλλοι παράγοντες που ενδεχομένως επηρεάζουν τα αποτελέσματα της έρευνας. Είναι πιθανό για παράδειγμα οι ηλικιωμένοι δάσκαλοι να υιοθετούν πιο συντηρητικές στάσεις (και επομένως περισσότερο αιτιοκρατικές) απ' εκείνες των νεαρότερων συναδέλφων τους. Επίσης είναι δυνατό οι στάσεις των πτυχιούχων δασκάλων που ειδικεύθηκαν σε κλασικά θέματα, να διαφέρουν από τις αντίστοιχες αντιλήψεις των δασκάλων που έχουν εμβαθύνει σε κάποια από τις εμπορικές ή θετικές επιστήμες. Για διάφορους πρακτικούς λόγους ο σχεδιασμός της έρευνας δε προνοούσε για τον έλεγχο τέτοιων παραγόντων (ηλικία, κατηγορία σπουδών κτλ.) με αποτέλεσμα να μην μπορούμε να γενικεύσουμε με βεβαιότητα τα αποτελέσματα της έρευνας για ολόκληρο το δείγμα. Με την απομύηση, λοιπόν, της επίδρασης που ενδεχομένως ασκούν μερικοί πρόσθετοι παράγοντες, μια μελλοντική έρευνα θα περιόριζε σημαντικά την πιθανότητα να διαπραχθεί σφάλμα «πρώτου είδους».

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσε ένας πολύ μικρός αριθμός δασκάλων που υπηρετούν κυρίως σε δημοτικά σχολεία της πόλης και επαρχίας Λευκωσίας. Από τη στιγμή όμως που το δείγμα της έρευνας δεν είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού, δε μπορούμε να γενικεύσουμε τα αποτελέσματα για το σύνολο των Κυπρίων δασκάλων.

Τέλος, η μελέτη αυτή εξετάζει αποκλειστικά τις αντιλήψεις των δασκάλων. Αυτός άλλωστε ήταν και ο σκοπός της. Ωστόσο, δεν εξαντλεί όλους τους πιθανούς φορείς στοιχείων περιβαλλοντικού ντετερμινισμού στα δημοτικά σχολεία. Τα συμπεράσματα της έρευνας θα μπορούσαν να συμπληρωθούν με την εξωνυχιστική μελέτη και διδακτικών εγχειριδίων Γεωγραφίας που χρησιμοποιούνται και τη συστηματική παρατήρηση των διδακτικών προσεγγίσεων που εφαρμόζονται στο μάθημα της Γεωγραφίας. Πιστεύουμε ότι μια τέτοια πολυδιάστατη προσέγγιση θα μας εξασφάλιζε χρήσιμες πληροφορίες και θα δημιουργούσε μια ρεαλιστικότερη βάση για σκοπούς επανάδρασης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Council of Europe, *Geography No 10*, pp. 23-31.

English, P. and Mayfield, R. (1976) *Man, space and environment: Concepts in contemporary human geography*. Oxford: Oxford University.

Jackson, R. (1976) The persistence of outmoded ideas in high school geography texts. *Journal of Geography*, 75 (7), 399-408.

Jones, D. (1974) Changing formulations of the man-environment relationship in Anglo-American geography texts. *Journal of Geography*, 1 (1), 36-40.

Jones, E. (1975) *Readings in social geography*. Oxford: U Press.

Semple, E. (1922) Influence of geographic conditions upon ancient Mediterranean stockraising *Annals of the Association of American Geographers*, 12 (2), 3-38.

Καδής, Γ. (1986) *Νέα Γεωγραφία*. Λευκωσία: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Παπαναστασίου, Κ. (1977) *Η στατιστική εις την εκπαίδευση*. Λευκωσία: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

ABSTRACT

**THE ATTITUDE OF CYPRIOT TEACHERS VIS-A-VIS
THE MAN-NATURAL ENVIRONMENT REALTIONS SHIPS;
DEGREE OF PRESENCE OF ELEMENTS OF ENVIRONMENTAL
DETERMINISM**

The investigation was carried out on teachers with different background (urban, rural), different level of studies and different degree of participation to Geography reminars. Eight factors of development of a region were presented to the teachers and it was asked of them to place them in order of importance for development purposes.

A random sample of seventy teachers (N=2500) was chosen. The analysis of the elements indicated that the biggest proportion of the Cypriot teachers adopt the environmental determinism to an extent that teachers 92.6%. The working out of the results on a scale 1-5, where 1=I degree complete by and 5=I degree completely, the teachers in their totality agree giving different causality to an extent which ranges between 2.0 and 4.5. More specifically the teachers disagree with the view that men cannot evolve culturally in climatological conditions which differ from those they have adjusted to. Then also reject the statement which expresses the superiority of the pupils of mountain regions as opposed to students of flat regions in terms of interelligence. In addition they agree with the rest of the statements which relate to the regulation of the way of life of the inhabitants of a region by the broader natural environment, to the influence of the type of climate upon the way of life, to the degree of activity, to the health standards, to the kind of agricultural production and to the effective role of climate on the degree of human activity.

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

NATURAL ENVIRONMENT

Εκπαίδευση και Περιβάλλον*

*Γιώργου Μ. Καδή, Προέδρου του
Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου*

Εισαγωγή

Οι αρνητικές επιπτώσεις των δραστηριοτήτων του ανθρώπου πάνω στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον συνέβαλαν σε μια συνεχή και συλλογική προσπάθεια, που παρατηρείται σε παγκόσμια κλίμακα στις μέρες μας, για διατήρηση και ανάπτυξη του περιβάλλοντος. Το μήνυμα ότι «η διαβίωση και ακόμα η ίδια η επιβίωση του ανθρώπου σχετίζονται άμεσα με τις συνθήκες που επικρατούν στο φυσικό του περιβάλλον» βρίσκει συνεχώς και νέους οπαδούς.

Η εκστρατεία για την καλλιέργεια και ανάπτυξη στον άνθρωπο περιβαλλοντικής συνείδησης, αποτελεί, σε πλείστες χώρες του κόσμου, μια συντονισμένη και συνεπή προσπάθεια του κρατικού τομέα και διαφόρων συνδέσμων (ομάδες πίεσης) με έντονο το ρόλο που διαδραματίζει η εκπαίδευση. Αντίθετα, ο ρόλος της εκπαίδευσης στην Κύπρο σε θέματα περιβαλλοντικής αγωγής είναι πολύ περιορισμένος.

Σκοπός, λοιπόν, της εργασίας αυτής είναι:

- (α) Να εξετάσει με συντομία τη συμβολή της εκπαίδευσης στην καλλιέργεια και ανάπτυξη περιβαλλοντικής συνείδησης στους αυριανούς πολίτες
- (β) Να παρουσιάσει και σχολιάσει τον τρόπο που αντιμετωπίζει σήμερα η εκπαίδευση στην Κύπρο την περιβαλλοντική αγωγή
- (γ) Να εισηγηθεί τρόπους βελτίωσης των εκπαιδευτικών μας πραγμάτων σε θέματα περιβάλλοντος.

* Η εργασία παρουσιάστηκε στο σεμινάριο "Environmental Planning and Management (EPM) for Socio-economic Development in Cyprus", που οργανώθηκε στη Λευκωσία (15-21 του Γενάρη, 1986) από τα Ηνωμένα Έθνη και την Κυπριακή Κυβέρνηση.

Εκπαίδευση και περιβάλλον

Πρωταρχικός σκοπός της εκπαίδευσης, στις μέρες μας, είναι προσφορά στους μαθητές βασικών γνώσεων, η καλλιέργεια στάσεων και δεξιοτήτων και η ανάπτυξη ικανοτήτων ώστε να ενταχθούν ως αυριανοί πολίτες και ως θετικά στοιχεία στο κοινωνικό σύνολο.

Οι σκοποί αυτοί της εκπαίδευσης έχουν άμεση σχέση με την περιβαλλοντική αγωγή.

Η συνέχεια, η συνέπεια και η αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας προέχει της πληροφόρησης και της διαφώτισης, που γίνονται περιστασιακά κατά καιρούς. Η εκπαίδευση αποτελεί τη μόνη διαδικασία που έχει τη δυνατότητα να δημιουργήσει στάσεις, ώστε ο αυριανός πολίτης να αντιδρά σταθερά και με συνέπεια σε ερεθισμούς ή καταστάσεις που αντιμάχονται μια συγκεκριμένη του στάση. Η περιβαλλοντική συνείδηση, λοιπόν, είναι μια στάση που αποκτάται μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία. Αυτός είναι ο λόγος που το μάθημα της σπουδής του περιβάλλοντος και τα μαθήματα της γεωγραφίας και της βιολογίας αποκτούν ξεχωριστή σημασία στα αναλυτικά και τα ωρολόγια προγράμματα της εκπαίδευσης των αναπτυσσόμενων χωρών.

Η εκπαίδευση και η περιβαλλοντική αγωγή στην Κύπρο

Πολλοί ξένοι, επισκέπτες στο νησί μας, επισημαίνουν εύκολα μια αντινομία. Εμείς οι Κύπριοι να έχουμε ψηλό μορφωτικό επίπεδο και συγχρόνως τελεία αδιαφορία σε θέματα διατήρησης και ανάπτυξης του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ζούμε και κινούμαστε! Περιβάλλον, για τον Κύπριο, είναι μόνο ο χώρος που περικλείεται μέσα στην αυλή του σπιτιού του. Βγαίνοντας από την εξώπορτα του σπιτιού του νιώθει «ελεύθερος» να αδιαφορεί, να λερώνει, ακόμα και να καταστρέφει το γεωγραφικό χώρο.

Χρειάζεται να προβληματίσει κάποτε τους αρμόδιους η θλιβερή διαπίστωση ότι παρ' όλο που υπάρχει στην Κύπρο η σχετική νομοθεσία για τη χωροταξία από το 1972, υπάρχει η αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας για το φυσικό περιβάλλον, γίνεται διαφώτιση για τη διατήρηση του περιβάλλοντος, η κατάσταση μάλλον χειροτερεύει με το χρόνο. Τις προσπάθειές μας για διατήρηση του περιβάλλοντος θα πρέπει να τις στρέψουμε και κάπου αλλού· στην εκπαίδευση που θα προσφέρουμε στους αυριανούς πολίτες.

Η κατάσταση της περιβαλλοντικής αγωγής στα σχολεία μας σήμερα είναι σε συντομία η ακόλουθη:

- (α) Στη Δημοτική Εκπαίδευση η «σπουδή του περιβάλλοντος» περιορίζεται στις δυο πρώτες τάξεις και διδάσκεται από δασκάλους που κατά κανόνα δεν έχουν καμιά βασική εκπαίδευση ή ενδοϋπηρεσιακή επιμόρφωση σε θέματα περιβάλλοντος. Η υπαίθρια μελέτη είναι άγνωστο θέμα στα δημοτικά μας σχολεία.
- (β) Στο Γυμνασιακό κύκλο όχι μόνο δε διδάσκεται το θέμα «σπουδή του περιβάλλοντος», αλλά και για τα μαθήματα που έχουν άμεση σχέση με το περιβάλλον, η Γεωγραφία και η Βιολογία, διαθέτουν ελάχιστο διδακτικό χρόνο (το ένα τρίτο συγκριτικά του χρόνου που διδάσκονται τα μαθήματα αυτά στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης), ώστε να μην υπάρχουν περιθώρια για υπαίθριες μελέτες.
- (γ) Στο Λυκειακό κύκλο δε διδάσκεται το μάθημα «σπουδής του περιβάλλοντος». Εξαιρέση αποτελεί μια ενότητα ύλης (τέσσερα περίπου μαθήματα) που είναι ενταγμένη στη βιολογία και στη χημεία.
- (δ) Στην Παιδαγωγική Ακαδημία εξακολουθεί να μη διδάσκεται το θέμα της σπουδής του περιβάλλοντος παρ' όλο που οι απόφοιτοί της, οι αυριανοί δάσκαλοι, θα κληθούν κάποτε να το διδάξουν.

Η εικόνα των εκπαιδευτικών μας πραγμάτων σε σχέση με την περιβαλλοντική αγωγή είναι χαρακτηριστική και συγχρόνως επεξηγηματική του γεγονότος ότι απουσιάζει από τους πολίτες μας η περιβαλλοντική συνείδηση, η ευαισθησία σε θέματα που αναφέρονται στη διατήρηση και ανάπτυξη του φυσικού και πολιτιστικού μας περιβάλλοντος.

Εισηγήσεις

Η σύντομη παρουσίαση και ανάλυση θεμάτων που αναφέρονται στην περιβαλλοντική αγωγή και τη σπουδαιότητά της υποβάλλει τις ακόλουθες εισηγήσεις:

- (α) Το μάθημα της σπουδής του περιβάλλοντος είτε να εισαχθεί ως ξεχωριστό μάθημα σ' όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσής μας, είτε να ενταχθεί στα μαθήματα της Γεωγραφίας και της Βιολογίας, αφού γίνουν οι αναγκαίες τροποποιήσεις (αύξηση διδακτικού χρόνου).

- (β) Να επιμορφωθούν ενδοϋπηρεσιακά οι εκπαιδευτικοί μας σε θέματα που αναφέρονται στο περιεχόμενο και τη διδασκαλία της σπουδής του περιβάλλοντος.
- (γ) Να υπάρχει ο αναγκαίος χρόνος στα σχολικά προγράμματα, όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσής μας, για υπαίθριες μελέτες του φυσικού και του πολιτιστικού μας περιβάλλοντος.
- (δ) Η Υπηρεσία Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας να βρίσκεται σε συχνή επαφή με το Υπουργείο Παιδείας για θέματα προμήθειας διδακτικού υλικού που αναφέρεται στο περιβάλλον.
- (ε) Εκπρόσωποι των μαθητικών και των φοιτητικών μας κοινοτήτων να συμμετέχουν ενεργά σε συγκεκριμένα προγράμματα ανάπτυξης της ιδιαίτερης τους περιοχής, όπως συμβαίνει στις αναπτυγμένες χώρες του κόσμου.
- (στ) Να δημιουργηθούν προγράμματα εκπαιδευτικής τηλεόρασης που να παρουσιάζουν συγκεκριμένες περιοχές του νησιού μας όπου παρατηρείται διατήρηση ή καταστροφή του περιβάλλοντος (πολιτιστικού, φυσικού), προγραμματισμένη ή απρογραμματιστή ανάπτυξη του γεωγραφικού χώρου, οικολογική υποβάθμιση κτλ. και να ακολουθεί συζήτηση από μικτές ομάδες μαθητών, φοιτητών, εμπειρογνομόνων.

The Peculiarities of Cyprus Climate*

Andreas Christodoulou,
Climatologist — Geographer

Cyprus, situated in the lower middle latitudes (35°N), at the east end of an intra-continental sea, has an intense Mediterranean climate with a strongly accentuated seasonal rhythm in terms of the main climatological parameters.

In summer the island comes under the influence of a shallow through of low pressure extending from the great continental depression centred over southwest Asia. It is a season of high temperatures with almost cloudless skies. Precipitation is almost negligible but isolated showers can occur over the mountains and the central plain.

In winter Cyprus is close to the track of fairly frequent small to medium size depressions which cross the Med from west to east between the continental anticyclone of Eurasia and the slack high over the Sahara. These depressions give periods of disturbed weather usually lasting from one to three days and produce most of the precipitation; the average fall from December to February being about 60% of the year's total.

The transitional periods of spring and autumn are rather brief and are characterized by rather abrupt changes in weather. The precipitation that falls during these periods is in the form of transient showers.

The morphology of the island plays an important role in the determination of the finer features of its climate. The central Troodos massif, rising to 1951 a.s.l. and the long, narrow Kyrenia range along the north coast modify to a substantial degree the main climatological parameters — temperature, wind regime, humidity, precipitation.

Main Climatological Features

The main climatic characteristics of the island are the following:

— Despite its limited area (9,251 km²) Cyprus exhibits a marked variation in the mean annual temperature (18.0°-20.0°C) and in precipitation amounts (280-1200mm per annum).

* Work presented at the First Panellinion Geographical Meeting (Athens, 20-22.2.1987).

— Precipitation is unevenly distributed over the surface of the island; mountain areas receive in excess of 1000mm per annum, exposed western coasts about 500mm, while the rain-shadow area of Western Mesaoria (central plain) under 300mm.

— All parts of Cyprus enjoy a very sunny climate especially the lowland and eastern districts; over 75% of the possible amount, and over 90% in the summer months. Western coasts and mountains receive lower amounts but still well over 50% even on the highest peaks.

— Over the Eastern Mediterranean the prevailing winds are SW to E in winter, W to NE in spring, W to N in summer and NE to W in autumn, of rather moderate strength and rarely reaching gale force (cf. Aegean islands).

— Local winds are also important, like the anabatic and katabatic winds in mountain areas and land and sea breezes in coastal areas due to local differential heating effects.

— Sea temperatures are high throughout the year, ranging from 16°C in late winter-early spring to 28°C in late summer-early autumn in northern and eastern coastal areas.

Kyrenia Morphou Nicosia Famagusta Limassol Paphos Angastina

Peculiarities of Cyprus climate

The main peculiarities of the Cyprus climate can be identified as follows:

1. The warmer summers experienced on northern and eastern coasts compared to those of southern and western ones.

TABLE 1: MEAN MONTHLY TEMPERATURES (JULY, AUGUST) IN REPRESENTATIVE LOCATIONS (°C)

	JULY	AUGUST
(North coast) — KYRENIA —	27.3	27.9
(East coast) — FAMAGUSTA —	27.7	27.9
(South coast) — LIMASSOL —	26.2	26.7
(West coast) — PAPHOS —	25.7	26.5

The reasons for this apparent abnormality can be traced to:

a. The presence of the heated landmass of Asia Minor to the north of the island of Cyprus and the relative narrowness of the channel between them.

This accentuates the continental influences and tends to unify the wind field over the Asia Minor land mass with that of the island's central plain.

On the other hand southern and western coasts come under stronger maritime influences due to the wide stretch of sea to the south (over 400km to northern Egypt) and to the west (over 800km to Crete).

b. The general current circulation in the Eastern Mediterranean. The waters flow anticlockwise, eastwards round the north African coast, northwards along the Levant coast and then westwards along the Cilician coast.

This cooler water enters the Eastern Mediterranean near the Libyan coasts and as it moves eastwards picks up heat and reaches its maximum heat content in the Gulf of Alexandretta where mean temperatures for August reach 29°C.

Consequently sea temperatures along the north coast and the Gulf of Famagusta reach 28-29°C in late August whereas those of waters off Paphos barely reach 26°C.

2. The lower mean monthly minima of temperature in Western Mesaoria compared with the rest of the central plain.

Despite its proximity to Morphou Bay (<15km) Western Mesaoria experiences lower minimum temperatures than central and eastern parts on the plain for most of the year.

	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
Western Mesaoria												
Morphou	5.5	5.3	6.2	8.2	12.0	15.6	18.2	18.5	16.1	13.1	10.0	7.5
Xeros	5.8	5.4	5.9	8.2	12.4	15.8	18.1	18.4	16.3	13.8	10.6	7.5
Central Mesaoria												
Nicosia	5.4	5.4	7.0	10.1	14.4	18.6	21.2	21.4	18.4	14.5	10.7	7.5
Margo	5.2	5.2	6.5	9.2	13.0	17.0	19.8	20.0	17.2	13.6	10.0	6.6
Eastern Mesaoria												
Ayios Nic	6.2	5.9	6.8	9.7	13.8	18.0	20.7	21.1	18.4	14.8	11.0	7.9

Of special interest is the case of Xeropotamos station on the coast, at the head of the valley. This location experiences mean annual minimum temperatures about 2-3 degrees C lower than on the western coasts, and 1-2 degrees C lower than those of the central plain.

This phenomenon extends northwards and covers the whole of the Western Mesaoria tending to become weaker as one moves northward and eastward.

The causes of this peculiarity can be attributed to the following features:

- a. The fact that the area lies in the leeward side of the Troodos mountains and consequently the moderating influence of the sea is not brought inland by the off-shore winds.
- b. The presence of a series of valleys running N-S, channeling cold air from the upper slopes down the valley axes to the plain and coastal areas.

These katabatic winds are especially pronounced during stable periods and are a night phenomenon.

Consequently temperature inversions tend to be more frequent and more pronounced in this western part of Mesaoria where the highest elevations of the Troodos mountains are located compared to the central part of Mesaoria where mountain elevations are lower and valleys are not so well-pronounced as in the western part of the plain.

3. The lower precipitation in Western Mesaoria compared with the rest of the plain.

Precipitation (mm)	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	Year
Western Mesaoria													
Xeros	69	40	40	11	7	1	0	0	1	25	28	67	289
Astromerities	62	37	36	9	11	2	0	1	4	25	31	79	297
Central Mesaoria													
Nicosia	68	40	38	19	21	10	1	3	10	30	30	81	351
Margo	61	41	38	16	24	5	1	1	7	25	26	78	323
Angastina	53	38	34	17	26	9	1	2	6	26	32	77	321
Eastern Mesaoria													
Famagusta	78	48	39	16	15	3	0	0	3	30	48	112	392

Western Mesaoria receives the lowest amounts of precipitation in all of Cyprus, that is, less than 300mm annually in comparison to 320-350mm being received by the central and eastern parts of the Mesaoria plain.

This phenomenon can be attributed to the fact that the area lies on the lee side of the Troodos massif and effectively constitutes a rain-shadow area, being sheltered from the prevailing rain bearing southwesterlies.

In winter, when the biggest number of disturbed weather systems cross the island, the southwestern coastal areas and the upland and mountainous areas receive in excess of 500mm of precipitation whereas the amounts being received in Western Mesaoria are less than half this amount.

The central and eastern parts of the Mesaoria plain receive slightly greater amounts of precipitation due to the fact that the prevailing southwesterlies traverse the Troodos range at lower elevations to reach these areas and these hold somewhat more of their moisture content in comparison to the winds traversing the Troodos massif further west where elevations are at their maximum, between 1600-1950m.

4. The "continental" nature of the central part of the Mesaoria plain.

TABLE: 4

CLIMATOLOGICAL PARAMETERS OF THE CITY OF NICOSIA (elev. 160m) (°C)

PARAMETER	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
Mean Daily Max.	15.3	16.5	19.5	23.9	29.7	34.0	36.7	36.3	33.5	28.9	23.5	16.9
Mean Daily Min.	5.1	5.8	7.5	10.4	14.6	18.9	21.4	20.8	18.5	14.7	9.7	6.5
Mean Month	10.2	11.1	13.5	17.2	22.1	26.4	29.1	28.6	25.9	21.8	16.1	11.7
Mean Daily Range	10.2	10.7	12.0	13.5	15.1	15.1	15.3	15.3	14.9	14.8	12.8	10.4

Nicosia, near the geographical centre of the Mesaoria plain, is not only the warmest capital of Europe but has also, to a rather extreme degree, elements of continentality despite the fact that it is located only 12km from the sea to the north.

The main characteristics of the capital's climate can be summarized as follows:

- The wide annual temperature range of 19° degrees C. (In comparison Paphos on the west coast has an annual temperature range of only 13°C)
- The mean daily temperature range varies from a low of 10° deg C in January to 16° deg C in July.
- The seasonal distribution of precipitation appears to be modified from the pattern of the coastal areas. That is, the greater proportion of the precipitation falls during the summer half of the year (about 21%) in comparison with the coast (under 10%).
- The relative humidity during the summer months is extremely low and drops to 28% during midday in July.
- Stations near the city centre experience temperature about 1° to 1.5° higher from neighbouring rural stations (heat island effect). Temperature differences are especially pronounced during anticyclonic spells and at the night-half of the 24 hour period.

Possible explanations for the capital's peculiar climate are:

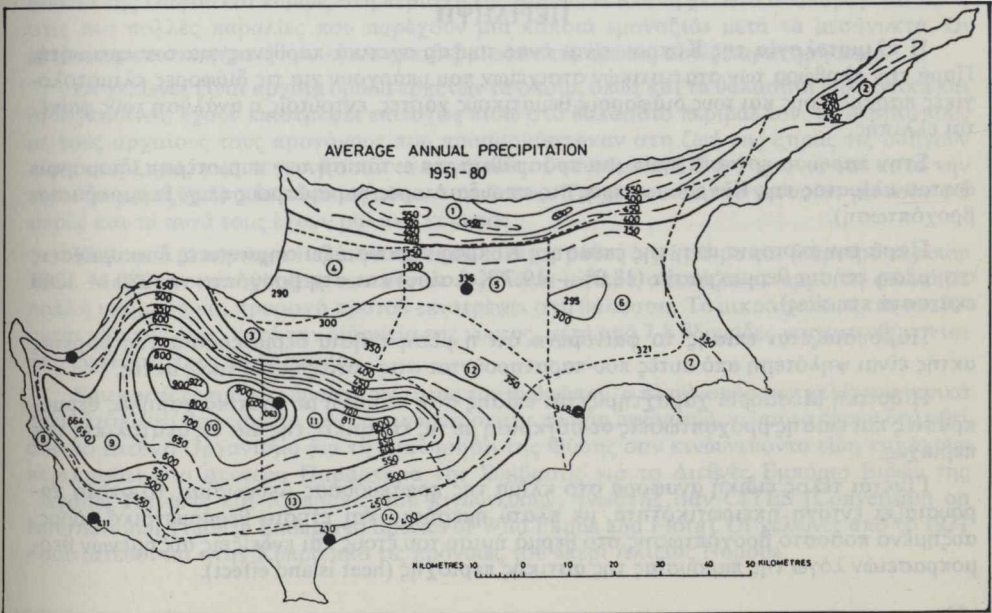
1. To the north of the city rises the precipitous Kyrenia range — elevations about 1000 a.s.l. — which reduces to a minimum the maritime influences from that quarter, consequently the nearest open sea surface is the Bay of Morphou some 40km to the west.
2. The presence of the city appears to play a significant role in the raising of the temperatures and proportion of summer rainfall.

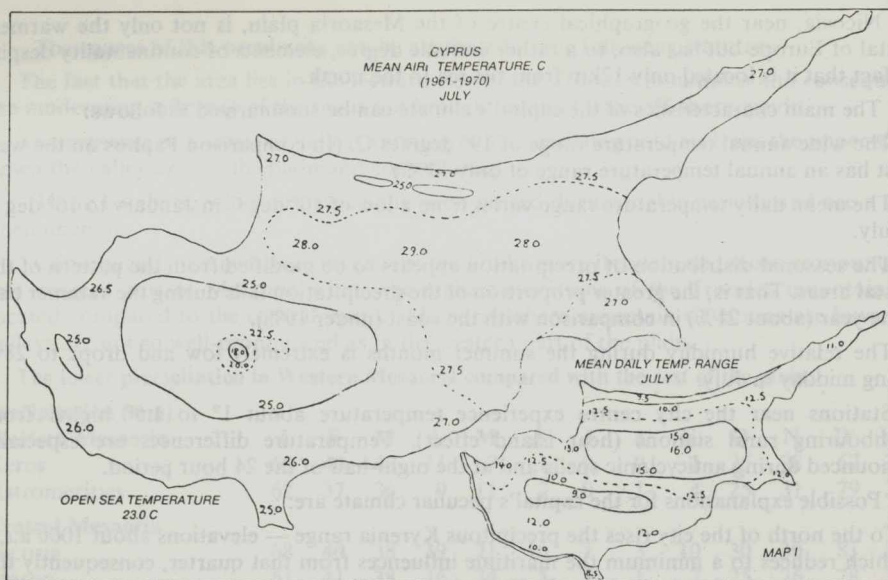
CONCLUSIONS

The main characteristics of the Cyprus climate have been identified and suggestions/hypotheses have been put forward as to the possible causes.

Further study is imperative for the confirmation or otherwise of the hypotheses which have been put forward with the systematic analysis of more climatological parameters such as the direction/strength of winds, the frequency of various phenomena etc.

The present study should give a stimulus for a different approach to the topoclimatological perception of the Cyprus space.

REFERENCES

- Met. Office, U.K. Weather in the Mediterranean
Meteorological Paper Series of the Cyprus Meteorological Service
 Met. Paper No. 1 Some Studies of the Amount of Precipitation in Cyprus. Dec. 1979. Revised Dec. 1985
 Met. Paper No. 3 Surface Air Temperatures. April 1972 Revised January 1985. Second Edition.
 Met. Paper No. 6 Local Climates of Cyprus Apr. 1975. Revised January 1984. Second Edition.
 Met. Paper No. 7 Basic Meteorological Features in Cyprus. September 1976. Revised Oct. 1986.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η κλιματολογία της Κύπρου είναι ένας τομέας σχετικά παρθένος για τον ερευνητή. Παρά την πληθώρα των στατιστικών στοιχείων που υπάρχουν για τις διάφορες κλιματολογικές παραμέτρους και τους διάφορους θεματικούς χάρτες, εντούτοις η ανάλυσή τους φαίνεται ελλιπή.

Στην παρούσα εργασία έγινε μια προσπάθεια για εντόπιση των κυριότερων ιδιομορφιών του κλίματος της Κύπρου ως προς τις σπουδαιότερες παραμέτρους (π.χ. θερμοκρασία, βροχόπτωση).

Παρά την περιορισμένη της έκταση η Κύπρος παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις στη μέση ετήσια θερμοκρασία (18.0° — 19.7° Κελσίου) και στη βροχόπτωση (280 — 1200 εκατοστά ετησίως).

Παρουσιάζεται επίσης το φαινόμενο ότι η μέση ετήσια θερμοκρασία της βόρειας ακτής είναι ψηλότερη από αυτές που παρατηρούνται στις νότιες και δυτικές ακτές.

Η δυτική Μεσαορία χαρακτηρίζεται επίσης σαν περιοχή με σχετικά χαμηλές θερμοκρασίες και επίσης βροχοπτώσεις σε σύγκριση με τις κεντρικές της και τις ανατολικές της περιοχές.

Γίνεται τέλος ειδική αναφορά στο κλίμα της πρωτεύουσας Λευκωσίας, το οποίο παρουσιάζει έντονη ηπειρωτικότητα, με πλατύ ημερήσιο και ετήσιο θερμομετρικό εύρος, αυξημένο ποσοστό βροχόπτωσης στο θερμό ήμισυ του έτους και ενδείξεις αυξημένων θερμοκρασιών λόγω της παρουσίας της αστικής περιοχής (heat island effect).

Οι Θαλάσσιες χελώνες της Κύπρου και η προστασία τους

*Α. Δημητρόπουλου και Μ. Χριστοφόρου
Τμήμα Αλιείας, Υπ. Γεωργίας και Φυσ. Πόρων*

Η ιδέα για την προστασία και διάσωση των θαλάσσιων χελώνων της Κύπρου γεννήθηκε πριν 9 χρόνια. Δύο χρόνια αργότερα, το καλοκαίρι του 1978, το Τμήμα Αλιείας άρχισε την εφαρμογή ειδικού για το σκοπό αυτό Σχεδίου. Η χρηματοδότηση του Σχεδίου, τα δύο πρώτα χρόνια της λειτουργίας του, γινότανε από την Κυπριακή Κυβέρνηση, αργότερα δε από το 1980 και για περίοδο 3 χρόνων (1980-83) άρχισε να λαμβάνει βοήθεια και από το Διεθνές Ταμείο για την Προστασία της Άγριας Ζωής (WWF) σαν πρόγραμμα του Διεθνούς Οργανισμού για την Προστασία της Φύσης (IUCN).

Από τις θαλάσσιες χελώνες μόνο δύο είδη αναπαράγονται κανονικά στις παραλίες της Κύπρου. Η Πράσινη Χελώνα (*Chelonia mydas*) και η Κοινή (*Caretta caretta*). Και τα δύο είδη υπήρχαν σε μεγάλους αριθμούς στο παρελθόν όπως υποστηρίζουν τουλάχιστον οι παλιοί ψαράδες και όπως φαίνεται και από την τοπωνυμία, στον αλιευτικό όρμο «Χελώνες» στην Καρπασία, που βρίσκεται κοντά σε μια εκτεταμένη αμμώδη περιοχή προς το Ακρωτήριο του Αποστόλου Ανδρέα.

Επιπρόσθετα από τα πιο πάνω είδη θαλάσσιων χελώνων έχουν επισημανθεί δύο χελώνες του είδους *Leatherback*, αν και καμιά αναπαραγωγική δραστηριότητα του είδους αυτού δεν έχει παρατηρηθεί στις παραλίες της Κύπρου.

Μέσα στο 1976 και 1977, προτού αρχίσει το πρόγραμμα για την προστασία των θαλάσσιων χελώνων, έγινε μια ενδελεχής επισκόπηση των παραλιών που αποτελούν τα αναπαραγωγικά πεδία των χελώνων. Η επισκόπηση αυτή έδειξε ότι η Πράσινη χελώνα αναπαράγεται σχεδόν αποκλειστικά πάνω στις απομονωμένες παραλίες της δυτικής ακτής της Κύπρου, βόρεια της Πάφου και κυρίως στη περιοχή της Λάρας. Η Κοινή χελώνα αναπαράγεται πάνω στις πιο πολλές παραλίες που παρέχουν μια κάποια «μοναξιά» μετά τα μεσάνυχτα. Οι μετέπειτα επισκοπήσεις που έγιναν επιβεβαίωσαν τις πρώτες αυτές παρατηρήσεις.

Οι χελώνες είναι αρχαία ομάδα ερπετών τα οποία, όπως και τα θαλάσσια θηλαστικά και οι πιγκουίνοι, έχουν επιστρέψει επιτυχώς πίσω στο θαλάσσιο περιβάλλον. Οι δεσμοί τους με τους αρχαίους τους προγόνους που προσαρμόστηκαν στη ζωή της ξηράς τις οδηγούν πίσω στη ξηρά, για να γεννήσουν τα αυγά τους. Γεννούν κάθε 2 ή 3 χρόνια και κατά την περίοδο μεταξύ μέσα Ιουνίου ως μέσα Αυγούστου. Τη χρονιά δε που γεννούν, γεννούν 4-5 φορές και τα αυγά τους έχουν μαλακό κέλυφος.

Κάθε φωλιά περιέχει 100 αυγά περίπου και έχει βάθος 1/2-1 μέτρο και διάμετρο περίπου 20εκ. Μετά την τοποθέτηση των αυγών η χελώνα μητέρα σκεπάζει με άμμο τη φωλιά με πολλή υπομονή και προσοχή προτού επιστρέψει στη θάλασσα. Τα μικρά χελωνάκια αναδύονται από την άμμο κατά την διάρκεια της νύκτας, μετά από 7-8 βδομάδες και κατευθύνονται από ένστικτο προς τη θάλασσα.

Σαν αποτέλεσμα της δραστηριότητας του ανθρώπου, ο πληθυσμός των χελώνων γενικά έχει ελαττωθεί στο σημείο που να κινδυνεύουν με πλήρη αφανισμό, γι' αυτό έχουν δηλωθεί από το Διεθνή Οργανισμό για τη Διατήρηση της Φύσης σαν κινδυνεύοντα είδη και έχουν περιληφθεί στο Δεύτερο Παράρτημα της Σύμβασης για το Διεθνές Εμπόριο Ειδών της Άγριας Πανίδας και Χλωρίδας που κινδυνεύουν, γνωστής σαν CITES (Convension on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora). Οι χελώνες από το 1971 προστατεύονται στην Κύπρο από τις πρόνοιες του «περί Αλιείας Νόμου».

Η εργασία άρχισε το 1978 με τη δημιουργία εποχιακού σταθμού και εκκολαπτηρίου στην παραλία της Λάρας. Τα αυγά μαζεύονταν από τις διάφορες παραλίες και εκκολάπτονταν μέσα σε κουτιά πολυστερίνης, μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε σε παρόμοια εργασία στην Caribbean και στην Άπω Ανατολή ή ξαναθάβοντάς τα μέσα στην άμμο, όπως κάνει η μητέρα χελώνα. Πληροφορίες που προήλθαν από έρευνες που έγιναν στις Terrapins (χελώνες του γλυκού νερού) δείχνουν τον κίνδυνο που εμπεριέχεται στη μέθοδο εκκόλαψης μέσα σε κουτιά πολυστερίνης. Προφανώς ο προσδιορισμός του φύλου του εμβρύου των Terrapins εξαρτάται από τη θερμοκρασία και χαμηλή θερμοκρασία εκκόλαψης, όπως παρατηρείται μέσα στα κουτιά πολυστερίνης, έχουν σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία αρσενικού πληθυσμού. Ψηλότερη θερμοκρασία από την κανονική, που είναι 29-30°K, παράγει θηλυκά.

Υπό το φως της ερευνητικής αυτής εργασίας, η οποία αργότερα βρέθηκε να ισχύει και για τις θαλάσσιες χελώνες, η εκκόλαψη γίνεται αποκλειστικά με το θάψιμο των αυγών μέσα στην άμμο. Τελευταία γίνεται εργασία πάνω στην εκκόλαψη των αυγών και στο εργαστήριο μέσα σε γυάλινα ενυδρεία (glass aquarium) κάτω από ελεγχόμενες συνθήκες (ελεγχόμενη θερμοκρασία, υγρασία κτλ.) με πολύ καλά αποτελέσματα. Είναι προφανώς ο μηχανισμός αυτός της εξάρτησης του φύλου από την θερμοκρασία που περιορίζει τη διασπορά των χελώνων βορειότερα και νοτιότερα πάνω σε παγκόσμια βάση.

Οι φωλιές των χελώνων μπορεί να ξεχωρίζονται σχεδόν με βεβαιότητα ποιές ανήκουν στην Πράσινη και ποιές στην Κοινή Χελώνα. Η εντόπιση της ακριβούς θέσης των αυγών μέσα στην φωλιά που είναι αρκετά μεγάλη (μήκος 3 μέτρα περίπου και πλάτος 1-1¹/₂ μέτρο περίπου), ειδικά της Πράσινης, γίνεται τώρα πολύ γρήγορα με την εμπειρία που απέκτησε η ομάδα του Τμήματος Αλιείας που ασχολείται με το Πρόγραμμα αυτό. Επίσης η ομάδα αυτή αποτελούμενη από Επιστημονικό και Τεχνικό προσωπικό εξοικειώθηκε αρκετά με τις χελώνας μητέρες, την αναπαραγωγική τους συμπεριφορά και τις αντιδράσεις τους γενικά. Μακρινοί κουραστικοί περιπάτοι μετά τα μεσάνυκτα πολλές φορές επιβραβεύονται με την ανεύρεση χελώνας να γεννά και την ευχαρίστηση που νιώθουν σηματοδύοντας μια νέα μητέρα με ειδικά πλαστικά και μεταλλικά σημάδια (tags).

Η επιτυχία στην εκκόλαψη των αυγών ανήλθε σημαντικά με την καλύτερη τεχνική του τρόπου εργασίας που αποκτήθηκε μέσα στο χρόνο. Έχει επιτευχθεί τώρα 70% εκκολαψιμότητας, πιθανόν πιο ψηλό από οποιοδήποτε άλλο ποσοστό που έχει επιτευχθεί οπουδήποτε αλλού. Αυτό είναι χαμηλότερο από εκείνο των προστατευμένων και ανενόχλητων φωλιών, το οποίο είναι περίπου 80—90%. Γι' αυτό το λόγο οι περισσότερες από τις φωλιές που μπορούν να προστατευθούν με κλουβιά, εκεί που έχουν γεννηθεί, αφήνονται εκεί που βρίσκονται.

Σε επισκόπηση που έγινε στις εκτεταμένες παραλίες ανατολικά της Πόλης της Χρυσόχους, περισσότερο από 70% των φωλιών έχουν βρεθεί σκαμμένες και φαγωμένες από αλεπούδες οι οποίες περιπολούν στις παραλίες αυτές κατά την περίοδο αναπαραγωγής των χελώνων. Από εκείνες τις φωλιές που δεν ενοχλήθηκαν, όταν η χελώνα γεννούσε, οι περισσότερες έχουν βρεθεί σκαμμένες κατά το στάδιο της εκκόλαψης, πάλιν από αλεπούδες. Κόρακες, γεράκια και καβούρια λαμβάνουν επίσης μέρος στη σφαγή των νεογέννητων χελώνων.

Όταν πλέον φθάσουν στη θάλασσα, εκεί αντιμετωπίζουν νέους εχθρούς. Παρά τα πιο πάνω, για εκατομμύρια χρόνια αρκετές χελώνες έφθαναν στη θάλασσα και μεγάλωναν έτσι που να διατηρείται ένας σταθερός πληθυσμός.

Στην Κύπρο που οι χελώνες δεν κυνηγούνται για το κρέας τους, όπως γίνεται συνήθως σε άλλες χώρες, η καταστροφή τους προέρχεται κυρίως από την επέμβαση του ανθρώπου πάνω στους οικοτόπους τους δηλ. πάνω στους χώρους αναπαραγωγής τους. Η αμμολειψία και γενικότερα η εκμετάλλευση των παραλιών στερεί τις χελώνες από τους φυσικούς χώρους αναπαραγωγής τους. Επίσης χελώνες σκοτώνονται στην Κύπρο κάποτε για το κέλυφός τους, ενώ ορισμένες άλλες πνίγονται ή σκοτώνονται όταν πιαστούν στα δίκτυα ψαράδων.

Έχει υπολογισθεί ότι ο πληθυσμός της Πράσινης Χελώνας στο στάδιο αναπαραγωγής στις δυτικές ακτές της Κύπρου είναι γύρω στα 100 άτομα, ενώ ο πληθυσμός της Κοινής Χελώνας υπολογίζεται να είναι μεγαλύτερος.

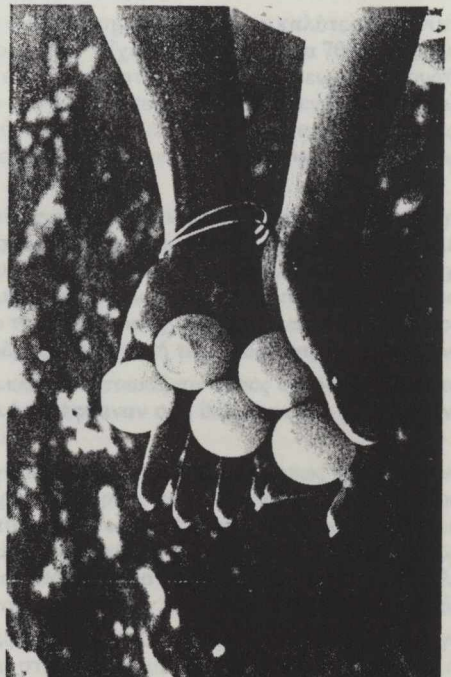
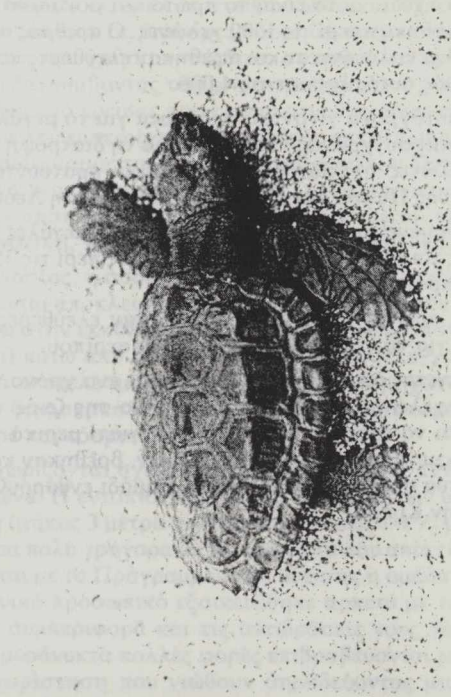
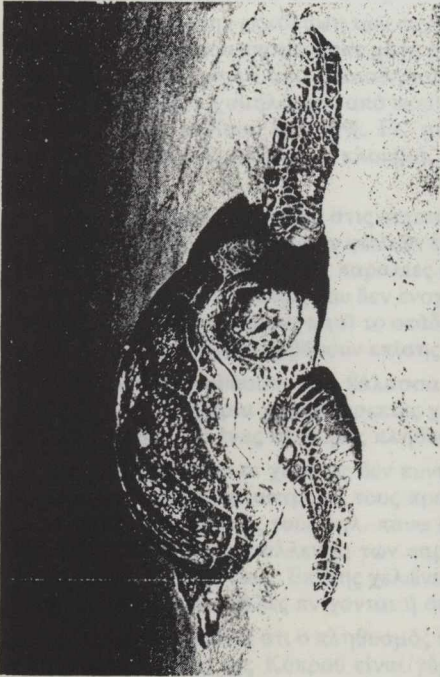
Το Σχέδιο αυτό είναι το πρώτο και μοναδικό στη Μεσόγειο και την Ευρώπη. Το 1978 εκκολάφθηκαν περί τις 1500 χελώνες. Ο αριθμός αυξήθηκε σταδιακά και από το 1981 μέχρι το 1983 εκκολάφθηκαν και αφήθηκαν ελεύθερες περί τις 3,000 χελώνες κάθε χρόνο. Το 1984 ο αριθμός αυτός έφθασε τις 4,000.

Ταυτόχρονα γίνονται πειράματα για το μέγεθος ενός μικρού αριθμού Πράσινης Χελώνας και συγχρόνως πειράματα για τη διατροφή και φυσιολογία τους. Περί τις 60 Πράσινες Χελώνες ηλικίας από 1-5 χρόνων κρατούνται σε κλουβιά μέσα στην θάλασσα στο λιμάνι της Πάφου και σε ειδικά ενυδρεία στη Λευκωσία.

Αναμένεται ότι ελευθερώνοντας πιο μεγάλες χελώνες αυξάνονται οι πιθανότητες επιβιώσής τους. Ήδη αφήθηκαν ελεύθερες περί τις 35 χελώνες 2 και 4 χρόνων, αφού σημαδεύτηκαν προηγουμένως.

Οι πρώτες χελώνες που αφήθηκαν ελεύθερες προβλέπεται ότι θα επιστρέψουν στην Κύπρο για να γεννήσουν σε 3 χρόνια περίπου.

Λέγεται ότι οι χελώνες «χάνουν» ένα χρόνο γιατί κανείς δεν ήξερε τι συμβαίνει στις μικρές χελώνες κατά το πρώτο χρόνο της ζωής τους. Οι μικρές χελώνες στην Κύπρο δε φαίνεται να έχουν «χαμένο χρόνο», γιατί μερικά χελωνάκια κάτω του ενός χρόνου καθώς και πιο μεγάλα, ενός και δύο χρόνων, βρέθηκαν κοντά στο λιμάνι της Πάφου ή πιάστηκαν σε δίκτυα στις ακτές της Πάφου, σημάδι ενθαρρυντικό για το μέλλον της Πράσινης Χελώνας στην Κύπρο.

THE TURTLES OF CYPRUS

Top Left: The Green Turtle (*Chelonia mydas*) on a nesting beach. Bottom left: Green turtle hatchlings. Top right: Green turtle hatchlings. Bottom right: Loggerhead Turtle (*Caretta caretta*) hatchling.

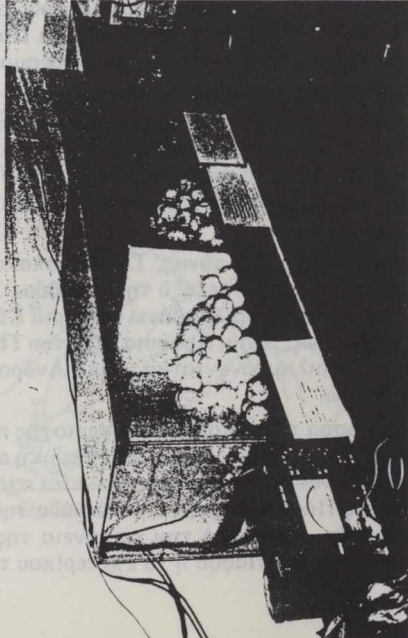
TURTLE PROJECT

Tagging was attempted for the first time. IUCN/WWF aid is now given to the project.

Reburying eggs at Lara. Photo shows thermistor thermometer probe being placed among the eggs.

Egg incubation in the Laboratory is being undertaken on an experimental basis under controlled conditions.

Release of hatchlings at Lara.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

REGIONAL PLANNING

Η ΛΑΟΝΑ: ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ, ΛΥΣΕΙΣ & ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Από Γιώργο Καρούζη

Πρόεδρο Κέντρου Γεωργικών Μελετών

Ομιλία που δόθηκε στα πλαίσια του Β' Παγκόσμιου Συνεδρίου Αποδήμων Δρουσιωτών
(15-18 Αυγούστου, 1985)

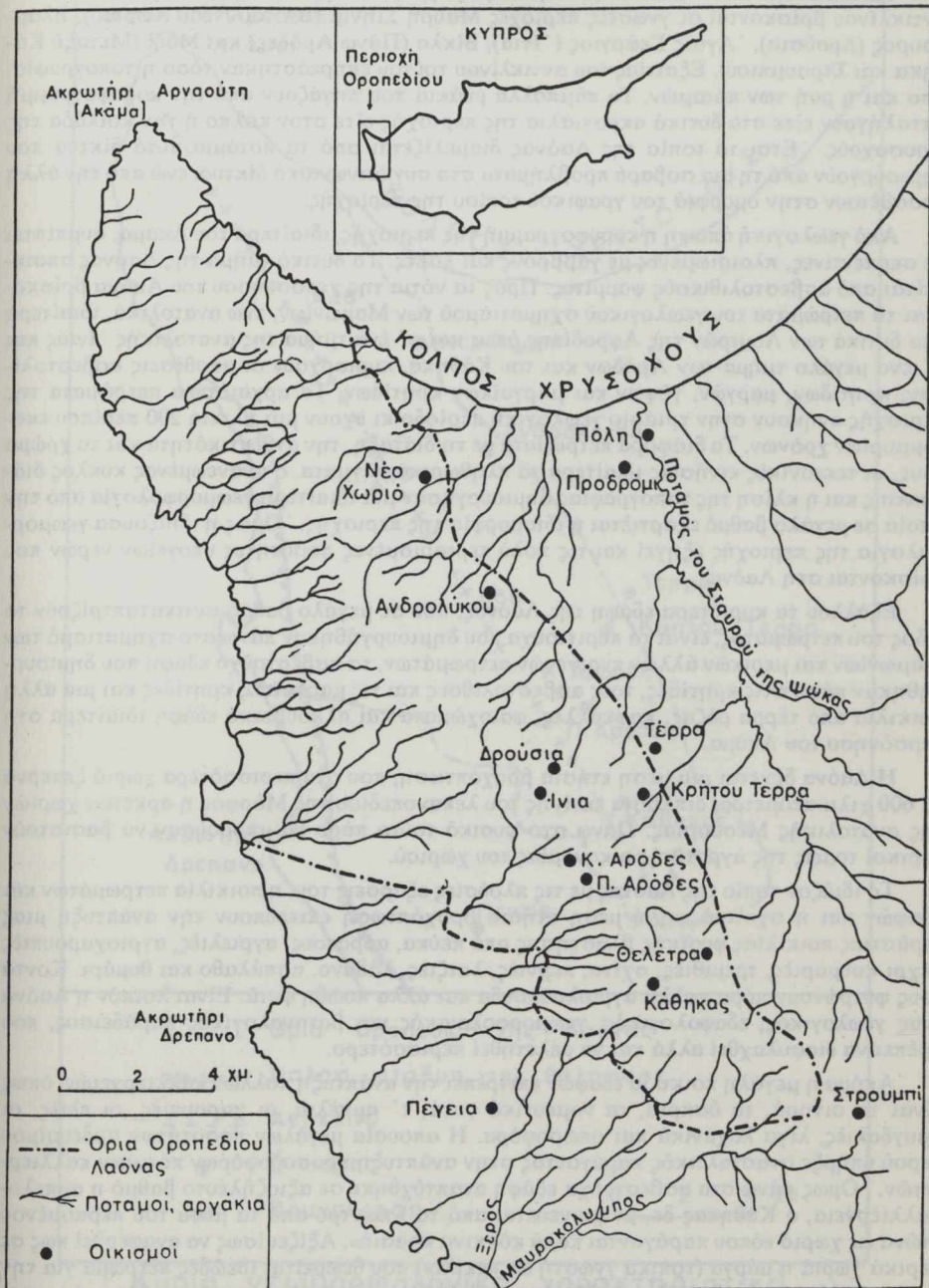
Η ΛΑΟΝΑ (Πάφου): ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ, ΛΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Εκφράζω ειλικρινείς ευχαριστίες στο Σύνδεσμο Αποδήμων Δρουσιωτών γιατί με περιέλαβε στην ομάδα ομιλητών του Δεύτερου Παγκόσμιου Συνεδρίου του και τον συγχαίρω για τις ασταμάτητες δραστηριότητές του, που αποβλέπουν στην περιεκτική ανάπτυξη ειδικά της Δρούσιας και γενικότερα του οροπεδίου της Λαόνας. Τέτοια συνέδρια βοηθούν τους Δρουσιώτες, τόσο τους ντόπιους όσο και τους ξενητεμένους, να διαγνώσουν τα προβλήματα της περιοχής, να καταστρώσουν σχέδια και να προγραμματίσουν στρατηγική για την επίλυσή τους. Ακόμα τους βοηθούν να προβληματιστούν για το μέλλον, όπως διαγράφεται μέσα από ένα πλέγμα φυσικών και κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων. Η ομιλία μου με θέμα «Η Λαόνα: Προβλήματα, Λύσεις και Προοπτικές» εντάσσεται μέσα στα γενικά πλαίσια των στόχων και επιδιώξεων του Συνδέσμου Αποδήμων Δρουσιωτών.

Θα 'θελα από την αρχή να υπογραμμίσω πως στην ομιλία μου οι διάφοροι φυσικοί και ανθρωπογενείς παράγοντες που επηρέασαν και επηρεάζουν το περιβάλλον της Λαόνας, θα εξεταστούν όπως ακριβώς αλληλοεξαρτώνται και αλληλοεπηρεάζονται. Ίσως μέσα από μια τέτοια θεώρηση τα πορίσματα θα 'ναι πιο ρεαλιστικά η δε στρατηγική που θα ακολουθηθεί θα 'ναι βασισμένη στους γνήσιους φυσικούς, πολιτιστικούς και ανθρώπινους πόρους της περιοχής.

Το οροπέδιο της Λαόνας, 123,000 σκαλών γης, εκτείνεται βορειοδυτικά του Στρομπιού και περιορίζεται μεταξύ της κοιλάδας Χρυσοχούς στ' ανατολικά και της Πεδιάδας Πάφου στα δυτικά. Περιλαμβάνει τα χωριά Κάθηκας, Φελέτρα (νέος οικισμός), Πάνω Αρόδες, Κάτω Αρόδες, Ίνια, Δρούσια, Κρήτου Τέρρα και Φασλί. Επίσης στη μείζονα περιοχή της Λαόνας περιλαμβάνονται τα χωριά Ανδρολύκου, Νέο Χωριό καθώς κι όλη η χερσόνησος του Ακάμα.

Στη γλώσσα των κατοίκων της περιοχής η λέξη «λαόνα» υποδηλώνει «ύψωμα», «λόφο», «οροπέδιο» ή «μικρό βουνό» και στην ειδική αυτή περίπτωση η Λαόνα στη δυτική εσχαιά της Κύπρου είναι η περιοχή που υψώνεται σχεδόν κατακόρυφα από το βορειοδυτικό τμήμα της πεδιάδας Πάφου και από την κοιλάδα της Χρυσοχούς, σε υψόμετρα που κυμαίνονται γύρω στα 600μ. πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας. Η Λαόνα αποτελεί το 12% της ολικής έκτασης της Πάφου ή το 2% περίπου της Κύπρου.

Ποτάμιο σύστημα του Οροπεδίου Λαόνας

Το κύριο γεωμορφολογικό χαρακτηριστικό της περιοχής είναι ένα αντίκλινο με ΒΔ-ΝΑ κατεύθυνση, που συμπίπτει με την κορυφογραμμή της περιοχής. Στην κορυφή του αντίκλινου βρίσκονται οι γνωστές περιοχές Μαύρη Σηνια (ΒΔ του Νέου Χωριού), Βλάμπουρος (Δρούσια), Άγιος Γεώργιος (Ίνια), Βίκα (Πάνω Αρόδες) και Μαζί (Μεταξύ Κάθηκα και Στρουπιού). Εξαιτίας του αντίκλινου τούτου επηρεάστηκαν τόσο η τοπογραφία, όσο και η ροή των ποταμών. Τα πάμπολλα ρυάκια που πηγάζουν από την κορυφογραμμή καταλήγουν είτε στα δυτικά ακρογιάλια της περιοχής είτε στον κόλπο ή την κοιλάδα της Χρυσόχους. Έτσι το τοπίο της Λαόνας διαμελίζεται από τα ποτάμια αυτά δίκτυα που δημιουργούν από τη μια σοβαρά προβλήματα στο συγκοινωνιακό δίκτυο, ενώ από την άλλη προσθέτουν στην ομορφιά του γραφικού τοπίου της περιοχής.

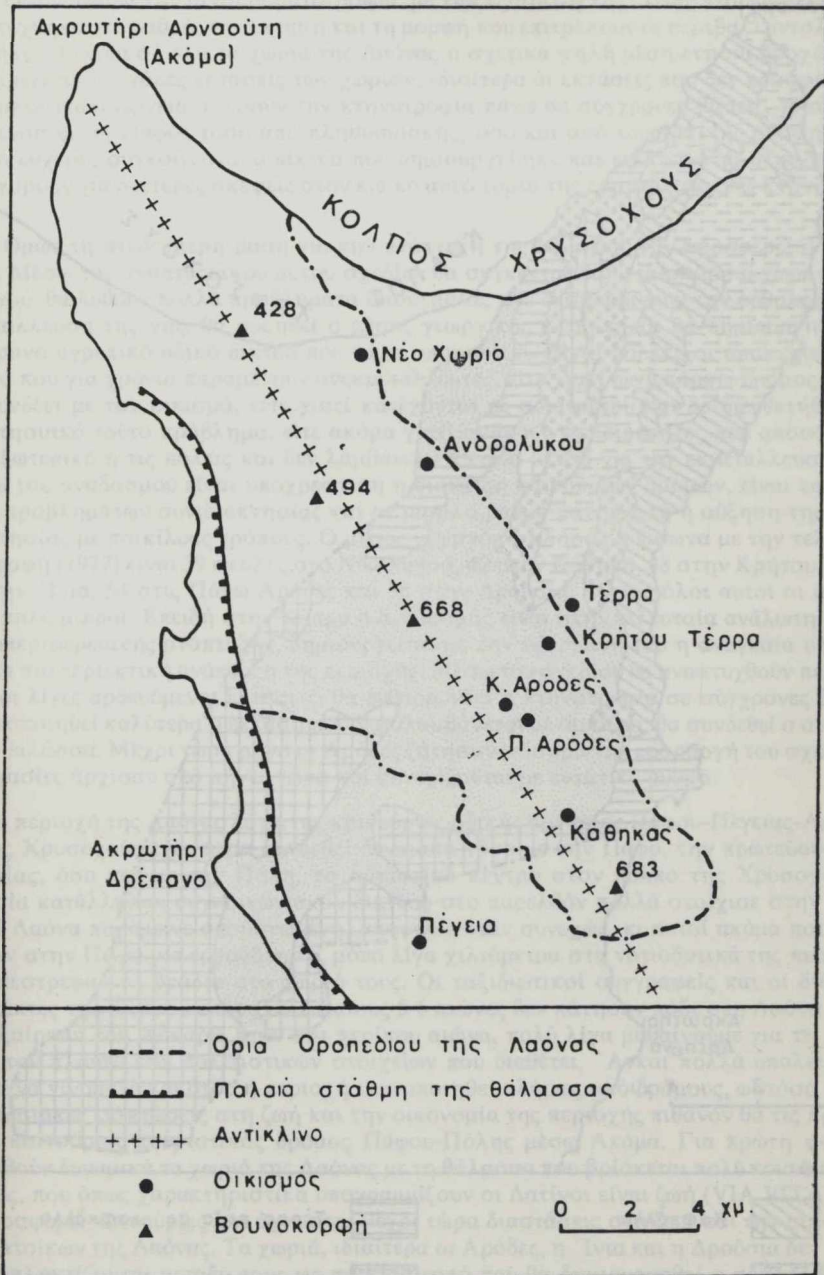
Από γεωλογική άποψη η κορυφογραμμή της περιοχής, ιδιαίτερα του Ακάμα, συμπίπτει με σερπεντίνες, πλαισιωμένες με γάββρους και λάβες. Το δυτικό τμήμα της Λαόνας αποτελείται από ασβεστολιθικούς ψαμμίτες. Προς τα νότια της χερσονήσου του Ακάμα βρίσκονται τα πετρώματα του γεωλογικού σχηματισμού των Μαμωνίων, ενώ ανατολικά, ιδιαίτερα στα δυτικά των Λουτρών της Αφροδίτης όπως και σ' ένα τμήμα της ανατολικής Ίνιας και σ' ένα μεγάλο τμήμα των Αρόδων και του Κάθηκα, κυριαρχούν οι αποθέσεις ασβεστολίθων, κρητιδίων, μαργών, γύψων και μαργαϊκών κρητιδίων. Τα αρχαιότερα πετρώματα της περιοχής ανήκουν στην τριάσιο γεωλογική περίοδο κι έχουν μια ηλικία 200 περίπου εκατομμυρίων χρόνων. Τα διάφορα πετρώματα με τη διάταξη, την ανθεκτικότητα και το χρώμα τους, οι τεκτονικές κινήσεις ιδιαίτερα τα πληθωρικά ρήγματα, ο ανανεωμένος κύκλος διάβρωσης και η κλίση της τοπογραφίας δημιούργησαν μια ιδιαίτερη γεωμορφολογία από την οποία σε μεγάλο βαθμό εξαρτιέται η ιδιομορφία της περιοχής. Όμως η ιδιάζουσα γεωμορφολογία της περιοχής εξηγεί και τις πολύ περιορισμένες ποσότητες υπογείων νερών που βρίσκονται στη Λαόνα.

Εξάλλου τα κυριότερα εδάφη της Λαόνας, που σε μεγάλο βαθμό αντικατοπτρίζουν το είδος των πετρώματος, είναι τα πυριτιούχα που δημιουργήθηκαν πάνω στο σχηματισμό των Μαμωνίων και μερικών άλλων πυριγενών πετρωμάτων, τα ασβεστούχα εδάφη που δημιουργήθηκαν πάνω στις κρητιδες, τους ασβεστολίθους και τις μαργαϊκές κρητιδες και μια άλλη ποικιλία από τέρρα ρόζας, καφκάλλες, φαιοχάματα και αλλουβιακά εδάφη ιδιαίτερα στη χερσόνησο του Ακάμα.

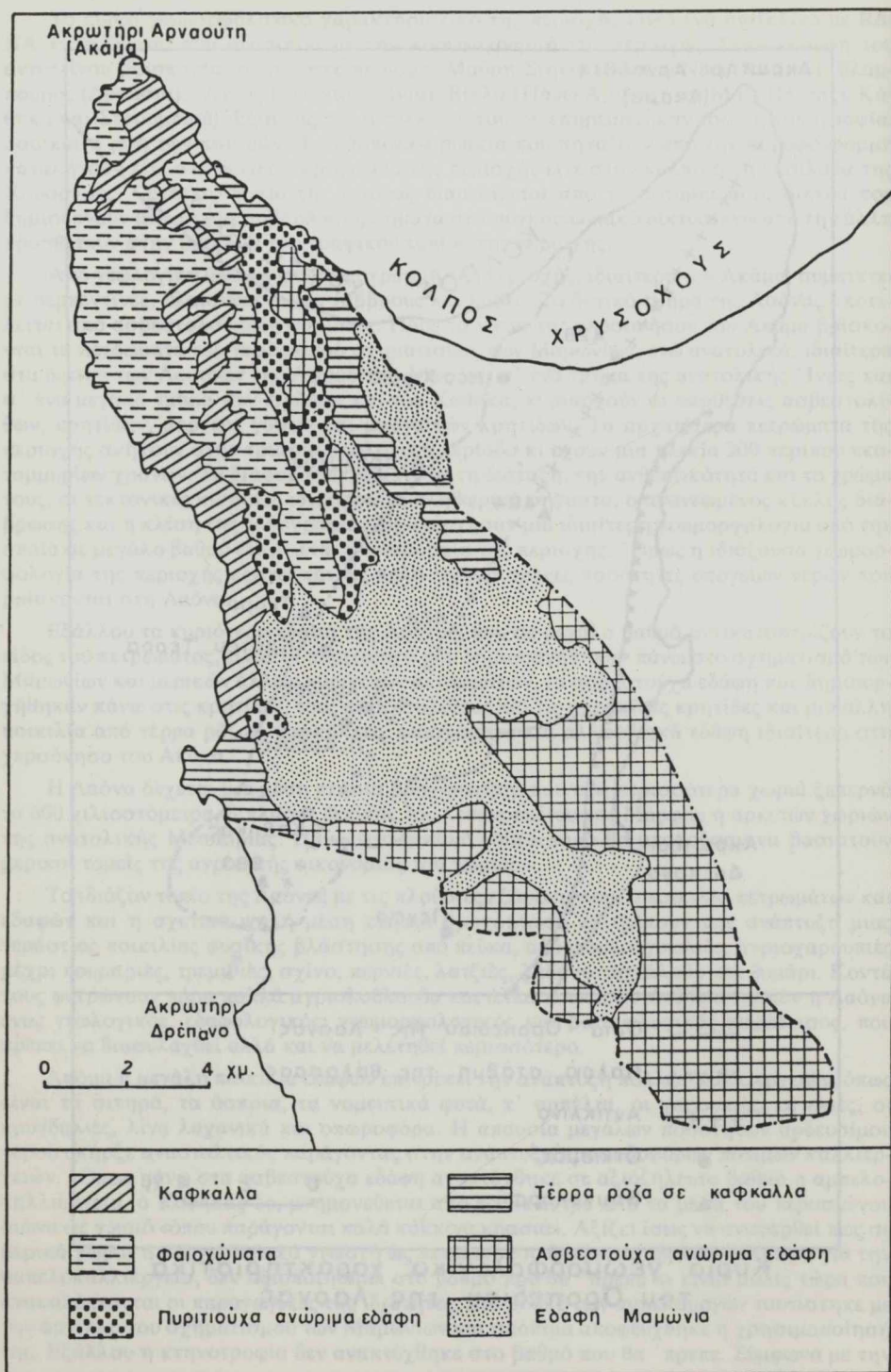
Η Λαόνα δέχεται μια μέση ετήσια βροχόπτωση, που στα περισσότερα χωριά ξεπερνά τα 600 χιλιοστόμετρα, διπλάσια εκείνης του λεκανοπεδίου της Μόρφου ή αρκετών χωριών της ανατολικής Μεσαορίας. Πάνω στο φυσικό τούτο πόρο θα μπορούσαν να βασιστούν μερικοί τομείς της αγροτικής οικονομίας του χωριού.

Το ιδιάζον τοπίο της Λαόνας με τις πλούσιες εξάρσεις του, η ποικιλία πετρωμάτων και εδαφών και η σχετικά ψηλή μέση ετήσια βροχόπτωση επιτρέπουν την ανάπτυξη μιας τεράστιας ποικιλίας φυσικής βλάστησης από πεύκα, αόρατους, αγριελιές, αγριοχαρουπιές μέχρι κουμαριές, τρεμιθιές, σχίνο, περνιές, λατζιές, λάδανο, ασπάλαθο και θυμάρι. Κοντά τους φυτρώνουν πάρα πολλά αγριολούλουδα και άλλα ποώδη φυτά. Είναι λοιπόν η Λαόνα ένας γεωλογικός, εδαφολογικός, γεωμορφολογικός και βοτανολογικός παράδεισος, που πρέπει να διαφυλαχθεί αλλά και να μελετηθεί περισσότερο.

Ακόμα η μεγάλη ποικιλία εδαφών επιτρέπει την ανάπτυξη πολλών καλλιεργειών, όπως είναι τα σιτηρά, τα όσπρια, τα νομευτικά φυτά, τ' αμπελία, οι χαρουπιές, οι ελιές, οι αμυγδαλιές, λίγα λαχανικά και οπωροφόρα. Η απουσία μεγάλων ποσοτήτων αρδευσίμου νερού υπήρξε ανασταλτικός παράγοντας στην ανάπτυξη προσοδοφόρων πότιμων καλλιεργειών. Όμως πάνω στα ασβεστούχα εδάφη αναπτύχθηκε σε αξιοζήλευτο βαθμό η αμπελοκαλλιέργεια, ο Κάθηκα δε, μνημονεύεται από το Γκωντρώ από τα μέσα του περασμένου αιώνα ως χωριό «όπου παράγονται καλά κόκκινα κρασιά». Αξίζει ίσως να αναφερθεί πως σε μερικά χωριά η μάργα (τοπικά γνωστή ως «κκίλι») που θεωρείται ιδεώδες πέτρωμα για την αμπελοκαλλιέργεια, δεν αξιοποιήθηκε στο βαθμό που θα 'πρεπε κι είναι μόλις τώρα που ανακαλύπτονται οι παραγωγικές της ιδιότητες. Στο μισό των αμπελουργών ταυτίστηκε με την άργιλλο του σχηματισμού των Μαμωνίων και σκόπιμα αποφεύχθηκε η χρησιμοποίησή της. Εξάλλου η κτηνοτροφία δεν αναπτύχθηκε στο βαθμό που θα 'πρεπε. Σύμφωνα με την

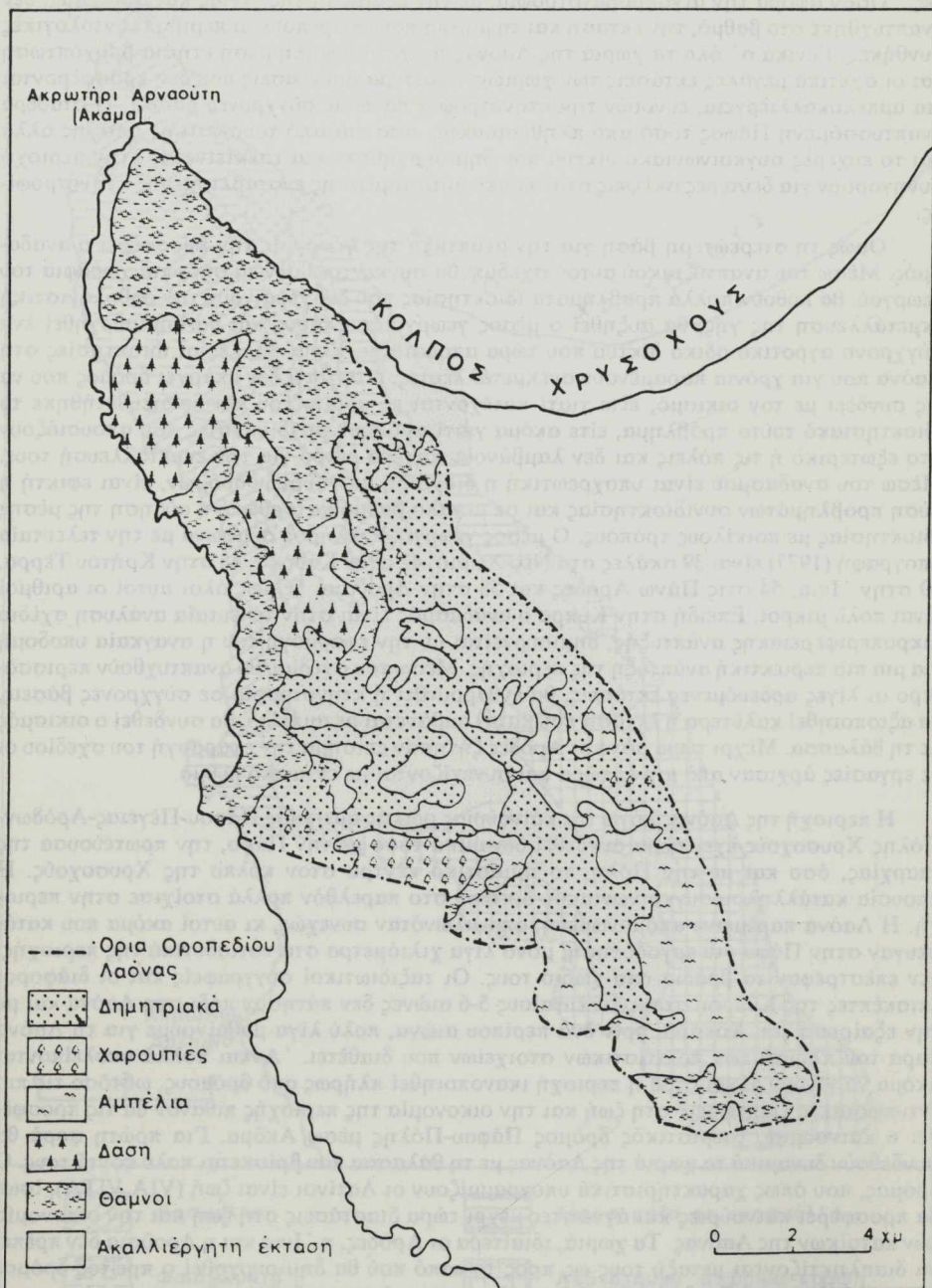
Κύρια γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά του Οροπεδίου της Λαόνας

Επισκόπηση Αγελαδοτροφίας του 1982 σ' ολόκληρη τη Λαόνα εκτρέφονταν μόνο 24 αγέλαδες. Όσον αφορά την αιγοπροβατοτροφία, με την εξαίρεση της Ίνιας και Δρούσιας, δεν αναπτύχθηκε στο βαθμό, την έκταση και τη μορφή που επιτρέπουν οι περιβαλλοντολογικές συνθήκες. Γενικά σ' όλα τα χωριά της Λαόνας η σχετικά ψηλή μέση ετήσια βροχόπτωση και οι σχετικά μεγάλες εκτάσεις των χωριών, ιδιαίτερα οι εκτάσεις που δεν προσφέρονται για αμπελοκαλλιέργεια, ευνοούν την κτηνοτροφία πάνω σε σύγχρονες βάσεις. Η σταθερά αναπτυσσόμενη Πάφος τόσο από πληθυσμιακής, όσο και από τουριστικής άποψης αλλά και το ευχερές συγκοινωνιακό δίκτυο που δημιουργήθηκε και επεκτείνεται στην περιοχή συνηγορούν για δεύτερες σκέψεις στον ειδικό αυτό τομέα της ενσταβλισμένης κτηνοτροφίας.

Όμως τη στερεώτερη βάση για την ανάπτυξη της γεωργίας την προσφέρει ο αναδασμός. Μέσω του αναπτυξιακού αυτού σχεδίου θα συγκεντρωθούν τα σκόρπια χωράφια του γεωργού, θα λυθούν πολλά προβλήματα ιδιοκτησίας που δυσχεραίνουν την ορθολογιστική εκμετάλλευση της γης, θα αυξηθεί ο μέσος γεωργικός κλήρος και θα δημιουργηθεί ένα σύγχρονο αγροτικό οδικό δίκτυο που τώρα απουσιάζει. Είναι πολλές οι ιδιοκτησίες στη Λαόνα που για χρόνια παραμένουν ανεκμετάλλευτες, είτε γιατί δεν υπάρχει δρόμος που να τις συνδέει με τον οικισμό, είτε γιατί κατέχονται εξ αδιαίρετου και δε διευθετήθηκε το ιδιοκτησιακό τούτο πρόβλημα, είτε ακόμα γιατί ανήκουν σε ιδιοκτήτες που απουσιάζουν στο εξωτερικό ή τις πόλεις και δεν λαμβάνουν κανένα μέτρο για την εκμετάλλευσή τους. Μέσω του αναδασμού είναι υποχρεωτική η διάνοιξη καινούριων δρόμων, είναι εφικτή η λύση προβλημάτων συνιδιοκτησίας και σε μεγάλο βαθμό κατορθωτή η αύξηση της μέσης ιδιοκτησίας με ποικίλους τρόπους. Ο μέσος γεωργικός κλήρος σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (1977) είναι 39 σκάλες στο Νέο Χωριό, 42 στον Κάθηκα, 48 στην Κρήτου Τέρρα, 50 στην Ίνια, 54 στις Πάνω Αρόδες και 58 στην Δρούσια. Όμως όλοι αυτοί οι αριθμοί είναι πολύ μικροί. Επειδή στην Κύπρο ο αναδασμός είναι στην τελευταία ανάλυση σχέδιο μικροπεριφερειακής ανάπτυξης, δημιουργείται με την εφαρμογή του η αναγκαία υποδομή για μια πιο περιεκτική ανάπτυξη της περιοχής. Μέσω του σχεδίου θα αναπτυχθούν περισσότερο οι λίγες αρδευόμενες εκτάσεις, θα ενθαρρυνθεί η κτηνοτροφία σε σύγχρονες βάσεις, θα αξιοποιηθεί καλύτερα η έκταση που καταλαμβάνεται με αμπέλια, θα συνδεθεί ο οικισμός με τη θάλασσα. Μέχρι τώρα μόνο οι Αρόδες ζήτησαν επίσημα την εφαρμογή του σχεδίου οι δε εργασίες άρχισαν από μήνες τώρα και συνεχίζονται με εντατικό ρυθμό.

Η περιοχή της Λαόνας λόγω της καινούριας οδικής αρτηρίας Πάφου-Πέγειας-Αρόδων-Πόλης Χρυσοχούς έχει τώρα συνδεθεί δυναμικά τόσο με την Πάφο, την πρωτεύουσα της επαρχίας, όσο και με την Πόλη, το ημιαστικό κέντρο στον κόλπο της Χρυσοχούς. Η απουσία κατάλληλου συγκοινωνιακού δικτύου στο παρελθόν πολλά στοίχισε στην περιοχή. Η Λαόνα παρέμεινε απομονωμένη, αποψιλωνόταν συνεχώς, κι αυτοί ακόμα που κατάφευγαν στην Πάφο για εργοδότηση, μόνο λίγα χιλιόμετρα στα νοτιοδυτικά της περιοχής, δεν επέστρεφαν τα βράδια στο χωριό τους. Οι ταξιδιωτικοί συγγραφείς και οι διάφοροι επισκέπτες της Κύπρου στους τελευταίους 5-6 αιώνες δεν πάτησαν πόδι στη Λαόνα και με την εξαίρεση του Χόκαρθ, πριν ένα περίπου αιώνα, πολύ λίγα μαθαίνουμε για τη Λαόνα παρά τον πλούτο των πολιτιστικών στοιχείων που διαθέτει. Άνκαι πολλά υπολείπονται ακόμα να γίνουν μέχρι ότου η περιοχή ικανοποιηθεί πλήρως από δρόμους, ωστόσο τις πιο εντυπωσιακές επιπτώσεις στη ζωή και την οικονομία της περιοχής πιθανόν θα τις προσφέρει ο καινούριος τουριστικός δρόμος Πάφου-Πόλης μέσω Ακάμα. Για πρώτη φορά θα συνδεθούν δυναμικά τα χωριά της Λαόνας με τη θάλασσα που βρίσκεται πολύ κοντά τους. Ο δρόμος, που όπως χαρακτηριστικά υπογραμμίζουν οι Λατίνοι είναι ζωή (VIA VITA), ίσως θα προσφέρει καινούριες και άγνωστες μέχρι τώρα διαστάσεις στη ζωή και την οικονομία των κατοίκων της Λαόνας. Τα χωριά, ιδιαίτερα οι Αρόδες, η Ίνια και η Δρούσια δεν πρέπει να διαπληκτίζονται μεταξύ τους ως προς το «από πού θα δημιουργηθεί ο πρώτος δρόμος προς τη θάλασσα». Σταδιακά θα πρέπει όλα τα χωριά να συνδεθούν με τον καινούριο αυτό παραθαλάσσιο τουριστικό δρόμο.

Χρήση γης του Οροπεδίου Λαόνιας

Όμως ο πιο αποκαρδιωτικός παράγοντας στην ανάπτυξη των χωριών είναι ίσως ο πληθυσμός και οι δημογραφικές ροπές που παρατηρούνται. Είτε ένας μελετά τα στατιστικά πληθυσμιακά στοιχεία, είτε περιδιαβάζει τους οικισμούς, άθελα τον συνεπαίρνει απογοήτευση και απαισιοδοξία. Αυτή η απογοήτευση έχει κυριαρχήσει στη σκέψη πολλών κατοίκων της Λαόνας. Η Δρούσια, για παράδειγμα, το 1982 είχε 452 κατοίκους, ενώ το 1946 ο πληθυσμός της ανερχόταν στους 843 κατοίκους. Ακόμα και το 1881 ο πληθυσμός του χωριού ήταν 601 ψυχές. Η Κρήτου Τέρρα που το 1911 είχε 696 κατοίκους είχε το 1982 μόνο 245. Ίσως η Ίνια να μη δοκίμασε τις συγκλονιστικές πληθυσμιακές μειώσεις των Πάνω Αρόδων, αφού το 1982 είχε 482 κατοίκους σε σύγκριση με 682 το 1946.

Οι Πάνω Αρόδες, το χωριό που το 1946 είχε 617 κατοίκους, το 1982 κατοικείται μόνο από 193. Δέκτηκε διπλό πλήγμα: εκείνο της γενικής εξόδου του πληθυσμού κι εκείνο της υποχρεωτικής μετακίνησης των τουρκοκυπρίων στο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου, το 1975. Αξίζει να αναφερθεί πως το 1881 η Δρούσια, η Κρήτου Τέρρα και οι Αρόδες ήταν μεταξύ των εφτά μεγαλύτερων χωριών της Πάφου, ενώ το 1946 έξι από τα 22 μεγαλύτερα χωριά της Πάφου βρισκόχονταν στο οροπέδιο της Λαόνας. Αυτά ήταν η Δρούσια, ο Κάθηκας, το Νέο Χωριό, η Ίνια, η Κρήτου Τέρρα και οι Πάνω Αρόδες. Η φυγή προς το εξωτερικό και τις κυπριακές πόλεις, που οφείλεται σε πολλούς και ποικίλους λόγους, άφησε πίσω πολλά σπίτια που όχι μόνο παρέμειναν αδειανά αλλά με την πάροδο του χρόνου ερειπώθηκαν. Πιο αποκαρδιωτικό όμως είναι το θέμα της ηλικίας αυτών που μείναν στεριωμένοι στις ρίζες τους. Πολλοί είναι ανίκανοι για εντατική γεωργική απασχόληση. Τα παιδιά τους που χουν ήδη εγκαταλείψει τον οικισμό δεν είναι διατεθειμένοι με τις υφιστάμενες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες να επιστρέψουν στο χωριό.

Κάτω από τις συνθήκες αυτές που διαγράψαμε αναρωτιέται ένας, αν υπάρχει μέλλον στα χωριά της Λαόνας και ποιο;

Υπάρχουν ασφαλώς δυο σχολές. Από τη μια είναι εκείνοι που βλέποντας τον πληθυσμό της Λαόνας να μειώνεται χρονιά με χρονιά είναι απαισιόδοχοι για το μέλλον των χωριών. Υπάρχουν όμως από την άλλη κι εκείνοι που μελετούν τα χωριά της Λαόνας διαχρονικά, εξετάζουν τους φυσικούς πόρους που τα περιβάλλουν, βλέπουν τα ποικίλα οικονομικά σχέδια που προωθούνται στην περιοχή, επισημαίνουν ορισμένες τάσεις για επιστροφή, «επαναπατρισμό» ή παραμονή στο χωριό, έστω και σε μικρό βαθμό και σε πείσμα των προκλήσεων της πόλης.

Αυτοί οι δεύτεροι πιστεύουν πως τα χωριά της Λαόνας που για 70 ολόκληρα χρόνια από το 1881 μέχρι το 1950 περίπου ήταν τα μεγαλύτερα σε πληθυσμό χωριά της Πάφου και εξαρτιόντουσαν βασικά από τους δικούς τους φυσικούς πόρους δεν μπορούν να εξαφανιστούν, γιατί το φυσικό περιβάλλον παραμένει το ίδιο κι ακόμα βελτιωμένο. Το αστικό κέντρο της Πάφου και σε μικρότερο βαθμό της Πόλης προσφέρουν κάποια εργοδότηση και το ευχερές συγκοινωνιακό δίκτυο επιτρέπει τη διακίνηση από το χωριό στην πόλη. Το περιβάλλον (φυσικό και πολιτιστικό) της Λαόνας, που πολύ λίγο παραβιάστηκε, ελκύει ξένους και κυπρίους που αρκετοί θα ήθελαν να κατοικήσουν μόνιμα στην περιοχή. Ο παραλιακός δρόμος Πάφου-Ακάμα-Πόλης ξανοίγει καινούριες προοπτικές στην ανάπτυξη της περιοχής. Ιδιαίτερα όμως ο τουρισμός που επεκτείνεται σταδιακά δυτικά του Λασιού στον Κόλπο της Χρυσοχούς και βορειότερα της Κισσόνας και του Κόλπου των Κοραλλίων συνεχώς περισφίγγει την περιοχή από δυο κατευθύνσεις. Καθώς συνεχίζεται η τουριστικοποίηση της Πάφου δεν μπορεί να μην επηρεαστεί μια τόσο όμορφη, γραφική, παρθένα περιοχή, πλούσια σε φυσικά και πολιτιστικά μορφώματα. Ίσως η γεωγραφία, που στο πρόσφατο παρελθόν υπήρξε ο κύριος παράγοντας της απομόνωσης και της εγκατάλειψης, θα αποβεί προσεχώς ο βασικός συντελεστής της ανάπτυξής της.

Όμως η ανάπτυξη της περιοχής θα πρέπει να συνδεθεί και μ' ένα αίσθημα πίστης και αισιοδοξίας από τους ίδιους τους κατοίκους της κι ιδιαίτερα από τα ξενητεμένα παιδιά της. Η περιοχή της Λαόνας που συνεχώς ελκύει ξένους περιηγητές, διεθνούς φήμης επιστήμονες, ειδικούς σε πολλά θέματα του περιβάλλοντός της, δεν πρέπει να περιφρονείται από τους ίδιους τους κατοίκους της, γιατί είναι οι πρώτοι που πρέπει να την αγαπήσουν, μια και γνωρίζουν κάθε σπιθαμή της πλούσιας πολιτιστικής της κληρονομιάς. Ακόμα πλάι στα

κρατικά έργα για ανάπτυξη της περιοχής χρειάζονται και οι επενδυτικές προσπάθειες της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Μόνο έτσι θα επιταχυνθεί η κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Ασφαλώς υπάρχουν έργα που μόνο ο κρατικός φορέας μπορεί να εφαρμόσει, όπως είναι οι τουριστικοί και οι άλλοι δρόμοι, που συνδέουν τα χωριά μεταξύ τους και όλα μαζί με τις πόλεις, ή όπως είναι ο αναδασμός. Όμως μερικά άλλα έργα, όπως η ανάπτυξη της κτηνοτροφίας σε σύγχρονη βάση, η μετατροπή ερειπωμένων παραδοσιακών σπιτιών σε τουριστικά καταλύματα κτλ., χρειάζονται την ιδιωτική πρωτοβουλία. Πολύ λίγα κεφάλαια μέχρι τώρα επενδύθηκαν στη Λαόνα. Διασχίζει ένας μεγάλες εκτάσεις γης και το τοπίο που εμφανίζεται μπροστά του είναι το ίδιο όπως εμφανιζόταν πριν αιώνες.

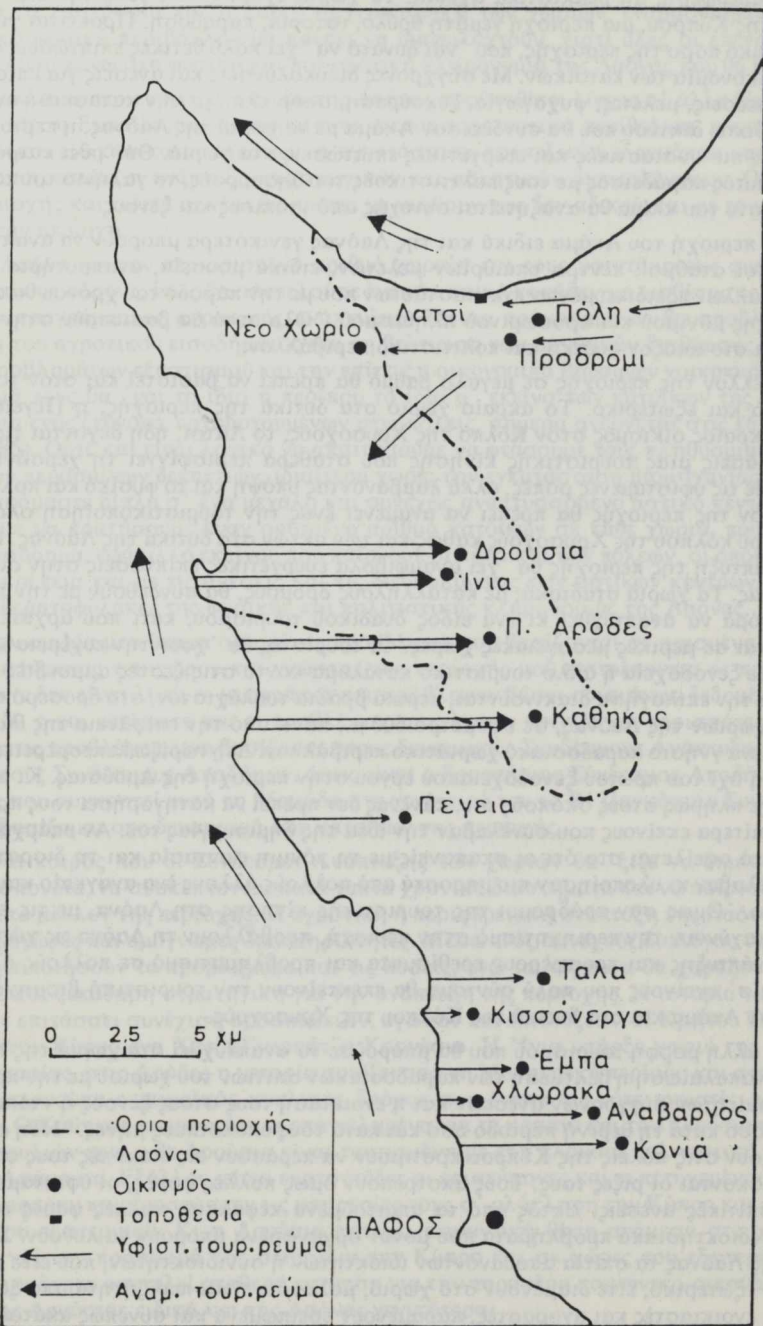
Σε μερικά χωριά η ηλικία των κατοίκων, η έλλειψη ιδιωτικών κεφαλαίων, η αντίληψη για τη σύγχρονη ζωή κτλ., είναι ανασταλτικοί παράγοντες κι είναι εδώ που οι Σύνδεσμοι Ανάπτυξης των χωριών, οι Σύνδεσμοι Αποδήμων και οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες επιτυχημένων Λαονιτών στην Κύπρο και στο εξωτερικό μπορούν να βοηθήσουν. Μερικοί κάτοικοι βλέπουν ακόμα με αίσθημα φοβίας την εγκατάσταση ξένων στα χωριά τους. Δε θα πρέπει να αρνηθούμε την εγκατάσταση επιλεκτων Ευρωπαίων, ιδιαίτερα καλλιεργημένων προσώπων που για τον ένα ή τον άλλο λόγο θέλγονται από την περιοχή και επιθυμούν να ξοδέψουν το υπόλοιπο μέρος της ζωής τους στα χωριά της Λαόνας. Πολλά θα προσφέρουν στα χωριά ένας συγγραφέας, ένας ζωγράφος, ένας γιατρός, ένας αρχιτέκτονας, ένας φυσιολάτρης, ένας τραπεζίτης ή έστω κι ένας απλός ξένος πολίτης, σαν εγκατασταθούν μόνιμα στη Λαόνα, έστω και στο στάδιο της αφυπηρέτησης. Η παρουσία τους στο χωριό σε λογικούς αριθμούς πολλές φορές δημιουργεί καινούρια επαγγέλματα που ως τώρα δεν τα συλλάβαμε. Εξάλλου η προβολή των χωριών μέσω των προσώπων αυτών είναι τεράστια.

Θα επιχειρήσω τώρα να συνοψίσω το τι κατά τη γνώμη μου απαιτείται να γίνει στα χωριά της Λαόνας στα προσεχή λίγα χρόνια. Από γεωργικής πλευράς, όπως τονίστηκε στην ομιλία, θα πρέπει να μελετηθεί σοβαρά η ενσταβλισμένη κτηνοτροφία, που σε κάποιο βαθμό απαιτεί κτηνοτροφικές περιοχές και επένδυση ορισμένων κεφαλαίων. Ο αναδασμός θα μπορούσε να επεκταθεί σ' ολόκληρη την περιοχή. Τα χωριά έχουν ανάγκη από αγροτικούς δρόμους, συγκέντρωση και αύξηση της ιδιοκτησίας και ιδιαίτερα λύση των προβλημάτων διακατοχής της γης. Μέσω του αναδασμού θα ξεκαθαρίσουν οι χιλιάδες ιδιοκτήτες που δεν γνωρίζουν την ιδιοκτησία τους, είτε γιατί απουσιάζουν μόνιμα στο εξωτερικό είτε γιατί κατέχουν μικρή μόνο έκταση γης και ποτέ δεν ενδιαφέρθηκαν για την καλλιέργειά της. Και θα 'ναι υπολογίσιμη η έκταση που μέσω του αναδασμού θα διατεθεί σε πραγματικούς γεωργούς. Η αμπελοκαλλιέργεια, που στάθηκε η κυριότερη πηγή εισοδήματος στους κατοίκους, επιδέχεται ακόμα βελτιώσεις όπως είναι η αναμείλωση και ιδιαίτερα η αντικατάσταση των παλαιών αμπελιών με καινούριες, πιο αποδοτικές ποικιλίες.

Από την άποψη της βιομηχανίας-βιοτεχνίας κάτι πρέπει να γίνει. Είναι άλλωστε γνωστό πως η γεωργία, όσο ανεπτυγμένη κι αν είναι, δεν μπορεί να κρατήσει σημαντικό πληθυσμό στην ύπαιθρο. Η βιομηχανία θα πρέπει ίσως να βασιστεί στις πρώτες ύλες. Ιστορικά είναι αξιέπαινες οι προσπάθειες που 'γιναν για οινοποιεία, τόσο στη Δρούσια όσο και στο τουρκοκυπριακό χωριό των Κάτω Αρόδων. Αν όμως οι βιομηχανίες αυτές για ποικίλους λόγους δεν επέζησαν, αυτό δε σημαίνει πως η Λαόνα δεν τις χρειάζεται. Η παραγωγή σταφυλιών στα χωριά της περιοχής, που ξεπερνά τα δέκα εκατομμύρια οκάδες το χρόνο, είναι υπεραρκετή για μια οινοβιομηχανία που πολλά θα προσφέρει στους αμπελουργούς. Άνκαι σε μερικά χωριά της Λαόνας υπάρχει σοβαρή έλλειψη εργατικού δυναμικού και είναι προβληματικός ο τρύχος, ωστόσο στην Ίνια πιθανόν θα μπορούσε να μελετηθεί η εγκατάσταση ειδικών βιομηχανιών όπως η ραπτική ενδυμάτων κτλ., για την απασχόληση του γυναικείου εργατικού δυναμικού.

Όμως καθώς ο πληθυσμός θα αυξάνει, η οικονομία θα διαφοροποιείται και η γεωργία θα εκσυγχρονίζεται, μερικές άλλες βιομηχανίες θα αναπτυχθούν, όπως η επισκευή γεωργικών μηχανημάτων, η επιδιόρθωση συσκευών οικιακής χρήσης κτλ. Οι μεταφορές θα 'ναι κι αυτές ένα αλληλένδετο στοιχείο της οικονομικής ανάπτυξης.

Ο Ακάμας είναι μια άλλη ειδική περιοχή στη Λαόνα που θα πρέπει να τύχει προσεχτικής αντιμετώπισης, αν η ανάπτυξή του θα 'χει ευεργετικές επιπτώσεις στα χωριά της

Τουριστικοποίηση του Οροπεδίου
Λαόνας

Λαόνας. Ίσως θα πρέπει να εγκαταλειφθούν οι τοπικές αντιλήψεις για νομαδική βόσκητη ή άλλα παρεμφερή, μη ρεαλιστικά σχέδια. Τα χωριά έχουν δίπλα τους την πιο παρθένα περιοχή της Κύπρου, μια περιοχή γεμάτη θρύλο, ιστορία, παράδοση. Πρόκειται για σημαντικό φυσικό πόρο της περιοχής, που 'ναι δυνατό να 'χει πολύ θετικές επιπτώσεις στη ζωή και την οικονομία των κατοίκων. Με σύγχρονες διευκολύνσεις και ανέσεις για επισκέψεις, διανυκτερεύσεις, μελέτες, ψυχαγωγία, ξεκούραση, σπορ κλπ., με την κατασκευή ενός σύγχρονου οδικού δικτύου που να συνδέει τον Ακάμα με τα χωριά της Λαόνας, η περιοχή ίσως θα 'χει τις πιο ουσιαστικές και ευεργετικές επιπτώσεις στα χωριά. Θά 'ρθει καιρός που ο φυσικός αυτός παράδεισος με τους πολιτιστικούς του θησαυρούς, το γαλήνιο του τοπίο και το ευχάριστό του κλίμα θα αναζητείται συνεχώς από ντόπιους και ξένους.

Στην περιοχή του Ακάμα ειδικά και της Λαόνας γενικότερα μπορούν να αναπτυχθούν ερευνητικοί σταθμοί, κέντρα υπαιθρίων μελετών, ειδικά μουσεία, αναπαυτήρια και μια πληθώρα άλλων εξειδικευμένων εγκαταστάσεων που με την πάροδο του χρόνου θα αποβούν πόλοι έλξης μόνιμου και προσωρινού πληθυσμού. Όλα αυτά θα βασιστούν στην ύπαρξη χώρου και στο ιδιάζον φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον.

Το μέλλον της περιοχής σε μεγάλο βαθμό θα πρέπει να βασιστεί και στον τουρισμό, εσωτερικό και εξωτερικό. Το ακραίο χωριό στα δυτικά της περιοχής, η Πέγεια, και ο δυτικός ακραίος οικισμός στον Κόλπο της Χρυσοχούς, το Λατσι, ήδη δέχονται τις πιεστικές επιδράσεις μιας τουριστικής κίνησης που σταθερά περισφίγγει τη χερσόνησο του Ακάμα. Με τις υφιστάμενες ροπές, αλλά λαμβάνοντας υπόψη και το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον της περιοχής θα πρέπει να αναμένει ένας την τουριστικοποίηση ολόκληρου του δυτικού κόλπου της Χρυσοχούς καθώς και των ακτών στα δυτικά της Λαόνας. Η τουριστική ανάπτυξη της περιοχής θα 'χει αναμφίβολα ευεργετικές επιπτώσεις στην οικονομία της Λαόνας. Τα χωριά σταδιακά, με κατάλληλους δρόμους, θα συνδεθούν με την περιοχή. Ίσως ακόμα να αναπτυχθεί κι ένα είδος δυαδικού τουρισμού, κάτι που άρχισε ήδη να εμφανίζεται σε μερικές μεσογειακές χώρες. Οι τουρίστες θα 'χουν την ευχέρεια να παραμείνουν σε ξενοδοχεία ή άλλο τουριστικό κατάλυμα κοντά στις ζεστές αμμουδιές αλλά θα 'χουν και την επιλογή να διακινούνται, μερικά βράδια τουλάχιστον, στο δροσερό περιβάλλον των χωριών της Λαόνας, σε υψόμετρο 600 μ., πάνω από την επιφάνεια της θάλασσας, δίπλα σ' ένα γνήσιο παραδοσιακό χωριάτικο περιβάλλον. Δε γνωρίζω λεπτομέρειες για την επιτυχία ή όχι του πρώτου ξενοδοχειακού έργου στην περιοχή της Δρούσιας. Κι αν ακόμα δεν πέτυχε πλήρως στους σκοπούς του, κανένας δεν πρέπει να κατηγορήσει τους πρωτεργάτες κι ιδιαίτερα εκείνους που συνέλαβαν την ιδέα της δημιουργίας του. Αν υπάρχει κάποιο λάθος αυτό οφείλεται στο ότι οι σκαπανείς με τη γόνιμη φαντασία και τη διορατικότητά τους συνέλαβαν κι υλοποίησαν πιο μπροστά από πολλούς άλλους ένα αναγκαίο και απαραίτητο έργο. Όμως σαν πρόδρομοι της τουριστικής κίνησης στη Λαόνα, με τις ενέργειές τους, επιταχύνουν την περιηγητισμό στην περιοχή, προβάλλουν τη Λαόνα ως χώρο τουριστικής ανάπτυξης και προσφέρουν ερεθίσματα και προβληματισμό σε πολλούς άλλους κι ιδιαίτερα σ' εκείνους που πολύ σύντομα θα επεκτείνουν την τουριστική βιομηχανία στα δυτικά του Ακάμα και στα δυτικά του Κόλπου της Χρυσοχούς.

Μια άλλη μορφή τουρισμού που θα μπορούσε να αναπτυχθεί στα χωριά της περιοχής είναι η αναπαλαίωση ή βελτίωση των παραδοσιακών σπιτιών του χωριού με την προσθήκη των απαραίτητων σύγχρονων ανέσεων και η ενοικιάσή τους στους ξένους ή ντόπιους τουρίστες, τόσο κατά τη θερινή περίοδο όσο και κατά τους υπόλοιπους μήνες. Ήδη οι Λαονίτες που ζουν στις πόλεις της Κύπρου προτιμούν να περάσουν τις διακοπές τους στα χωριά όπου βρίσκονται οι ρίζες τους. Τους αποτρέπουν όμως πολλές φορές, οι υφιστάμενες σύγχρονες σπιτικές ανέσεις. Εκτός από τα απαιτούμενα κεφάλαια, πολλές φορές υπάρχουν δύσκολα ιδιοκτησιακά προβλήματα που μόνον οργανωμένα μπορούν να λυθούν. Σε μερικά χωριά της Λαόνας τα σπίτια αποθανόντων ιδιοκτητών ή συνιδιοκτητών, που είτε απουσιάζουν στο εξωτερικό, είτε διαμένουν στο χωριό, μολονότι είναι περιζήτητα από ξένους και ντόπιους ενοικιαστές και αγοραστές, παραμένουν ερειπωμένα και συνεπώς ακατοίκητα λόγω αδιαφορίας ή έλλειψης πρωτοβουλίας ή άρνησης των ιδιοκτητών να τα βελτιώσουν και να τα διαθέσουν. Τα ερειπωμένα αυτά σπίτια αποτελούν ένα τραύμα στο τοπίο και ένα ακαλαίσθητο θέαμα στην όλη εμφάνιση του οικισμού.

Το περιβάλλον της Λαόνας είναι εκείνο που ιδιαίτερα θα πρέπει να προσεχθεί. Η ιστορία, η λαογραφία και η λαϊκή αρχιτεκτονική των χωριών, εναρμονισμένες σ' ένα μοναδικό φυσικό περιβάλλον θα πρέπει να διαφυλαχτούν, γιατί όλες οι επενδύσεις στο μέλλον είναι πάνω στη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά της Λαόνας που θα βασιστούν.

Εξάλλου η περιεκτική ανάπτυξη της Λαόνας προϋποθέτει λύσεις σ' άλλα θέματα, όπως είναι η Μέση Εκπαίδευση, η απαραίτητη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, η εγκατάσταση γενικών και ειδικών καταστημάτων, η εγκατάσταση τραπεζικών ιδρυμάτων και ποικίλων άλλων υπηρεσιών, η ανάπτυξη ψυχαγωγικών και αθλητικών διευκολύνσεων. Οι κάτοικοι της περιοχής και ειδικά οι νέοι θα πρέπει να νιώθουν πως δεν αδικούνται με το να παραμένουν στην περιοχή.

Η Λαόνα, με τον περιορισμένο αριθμό χωριών και τους υφιστάμενους φυσικούς και ανθρώπινους πόρους, ίσως θα αποτελούσε ένα κλασσικό παράδειγμα υιοθέτησης ενός περιεκτικού προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης. Τέτοιο πρόγραμμα δε θα αποβλέπει στην αύξηση του αγροτικού εισοδήματος και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης, αλλά στη λύση προβλημάτων εξαστισμού και την επίτευξη οικονομικά βιώσιμων νοικοκυριών που το εισόδημά τους θα 'ναι το ίδιο ή περίπου το ίδιο μ' εκείνο των κατοίκων της πόλης (το εισόδημα ενός ζεύγους, εργοδοτούμενων στις πόλεις, σήμερα ανέρχεται στις £6,000, Στοιχείο 1985). Ούτε και είναι λογικό να απαιτήσουμε να φτάσουμε τους πληθυσμιακούς αριθμούς των περασμένων δεκαετιών, ιδιαίτερα χωρίς την εγκατάσταση βιομηχανίας και χωρίς να βρισκόμαστε δίπλα σ' ένα μεγάλο και συνεχώς αναπτυσσόμενο αστικό κέντρο. Όμως μπορούμε να κρατήσουμε έναν ορισμένο αριθμό κατοίκων σε κάθε χωριό, που θα 'χουν ψηλό εισόδημα, εφάμιλλο εκείνου που παίρνουν οι κάτοικοι των πόλεων, οι οποίοι θα ζουν με αξιοπρέπεια και με τις ανέσεις και τις διευκολύνσεις των αστικών κέντρων. Αυτοί θα 'ναι οι θεματοφύλακες της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της Λαόνας.

Στην ομιλία μου έκαμα ορισμένες προβλέψεις που βασίζονται σε ορισμένα δεδομένα. Σαν επιστήμονας του χώρου και γνώστης της περιοχής μου επιτρέπονται οι προβλέψεις. Άλλωστε δεν είναι λίγοι οι γεωγράφοι που πρόβλεψαν βάσει ορισμένων δεδομένων για το 2,000 μ.Χ. ή και μετέπειτα και οι προβλέψεις τους έγιναν πριν 25 και περισσότερα χρόνια. Ακόμα στις προβλέψεις μου βασίζομαι στους δυναμικούς Συνδέσμους Ανάπτυξης της περιοχής, στους Συνδέσμους Αποδήμων, όπως είναι ο δραστήριος Σύνδεσμος Αποδήμων Δρουσιωτών, που συγκροτεί αυτή τη βδομάδα στη γενέτειρά του το Β' Παγκόσμιο Συνεδριό του. Ακόμα βασίζομαι στο δυναμισμό των κατοίκων της περιοχής.

Είναι καιρός που οι Σύνδεσμοι Ανάπτυξης των χωριών θα 'ξιζε να δημιουργήσουν Συνομοσπονδία, να συσκέπτονται κατά τακτά χρονικά διαστήματα και να παίρνουν αποφάσεις για το μέλλον της περιοχής. Η αγροτική ή περιφερειακή ανάπτυξη της Λαόνας απαιτεί κοινούς αγώνες και ομόγνωμες δραστηριότητες. Μέσω ενός συνεχούς διαλόγου τα χωριά θα συνειδητοποιήσουν τα προβλήματα και τις λύσεις, ενώ ταυτόχρονα θα χαράξουν κοινούς στόχους και ξεκάθαρη στρατηγική για την ανάπτυξη της περιοχής. Η ιστορία των χωριών άλλωστε επιτάσσει συνέχιση προσπαθειών, αγώνων και επιτεύξεων. Η Κρήτου Τέρρα πρόσφερε στην Κύπρο ένα ΧατζηΓιωρκάτζη Κορνέσιο. Η Ίνια υπήρξε χωριό της Μεγάλης Κομμανταρίας, στις Αρόδες η ιστορία αρχίζει από τη Μυκηναϊκή περίοδο και στα όρια του χωριού περνούσε ο ρωμαϊκός κυκλικός δρόμος που έωνε τις τότε γνωστές πόλεις της Κύπρου. Ο Κάθηκας μνημονεύτηκε επανειλημμένα για τα κρασιά και την πλούσια παραγωγή των σταφυλιών του, η δε Δρούσια είναι ταυτισμένη με την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά του Ακάμαντα. Εξάλλου, είναι εκατοντάδες οι επιστήμονες και οι πετυχημένοι Λαονίτες που πρόσφεραν και προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σ' ολόκληρη την Κύπρο και σε πολλές χώρες του εξωτερικού. Κι η Δρούσια κατέχει σημαντική θέση ανάμεσα στα χωριά της Λαόνας για την προσφορά της στην ίδια την Κύπρο και σε χώρες του εξωτερικού. Μια τέτοια κοινότητα αποτελεί σταθερή εγγύηση για την παραπέρα κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη της Δρούσιας ειδικά και της Λαόνας γενικότερα.

ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΟΝ ΑΚΑΜΑ:

Ανοικτή επιστολή στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας από τους κοινοτάρχες Πέγειας, Δρούσιας, Ίνιας, Πάνω και Κάτω Αρόδες, Κάθηκα, Νέου Χωριού, Πόλεως Χρυσοχούς και Δήμαρχο Πόλεως Χρυσοχούς.

Εξοχότατε Κύριε Πρόεδρε,

Με αφορμή πρόσφατη αίτησή μας προς τον Υπουργό Εσωτερικών κ. Ντίνο Μιχαηλίδη για την προστασία και ανάπτυξη του Ακάμα, δεχθήκαμε την επίθεση μερικών περιβαλλοντιστών.

Επιθυμούμε να πληροφορήσουμε την Κυβέρνησή μας και με δημοσίευση της παρούσης τον κυπριακό λαό, για τις σαφείς εθνικά υγιείς, και πατριωτικά σωστές θέσεις μας που πιστεύουμε είναι και θέσεις ολόκληρου του υγιώς σκεπτομένου λαού μας.

Σεβόμαστε, κύριε Πρόεδρε, τα αισθήματα και τις επιθυμίες όλου του κόσμου, των ολίγων αλλά και των πολλών. Πρώτιστη φροντίδα όλων μας όμως πρέπει να είναι η επιβίωση των πολλών ολόκληρης της Νήσου και φυσικά και των δικών μας κοινοτήτων που φθείνουν συνεχώς.

ΝΑ ΔΙΑΦΥΛΑΧΘΕΙ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΑΚΑΜΑ

Συμφωνούμε και υπερθεματίζουμε στη διαφύλαξη του φυσικού περιβάλλοντος στον Ακάμα.

Εμείς που γεννηθήκαμε και ζούμε στην περιοχή είμαστε σε καλύτερη θέση από κάθε άλλο να εκτιμήσουμε και την ομορφιά του τοπίου μας και τις δυνατότητες της περιοχής και πώς να μην τη βλάψουμε.

Ξέρουμε πως λίγοι, ελάχιστοι Κύπριοι και σπανιότατοι ξένοι γνωρίζουν την πραγματική ομορφιά του Ακάμα γιατί απλούστατα δεν τον έχουν δει. Με την παντελή έλλειψη διαβατών δρόμων δεν έχουν τη δυνατότητα να τον επισκεφθούν.

Και απ' αυτούς ακόμα που φονασκούν σήμερα για διατήρηση του Ακάμα σε άγρια και έρημη κατάσταση οι πλείστοι δεν έχουν καν πατήσει το πόδι τους στο χώρο του Ακάμα γιατί δεν μπορούν να τον προσεγγίσουν με τα αυτοκίνητά τους.

Το συμφέρον της Κύπρου γενικά και της περιοχής μας ιδιαίτερα επιτάσσει:

ΝΑ ΣΤΑΜΑΤΗΣΟΥΝ ΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ

1. Πρώτον και κύριον να σταματήσουν αμέσως τα στρατιωτικά γυμνάσια που είναι η πραγματική καταστροφή της περιοχής, και κάθε δυνατότητάς της για οποιαδήποτε χρήση ή ανάπτυξη, αφού στις 300 ίσως από τις 365 μέρες του χρόνου είναι αποκλεισμένη περιοχή από τους Άγγλους ακόμη και για πεζούς.

Να ελευθερωθεί ακόμη η θάλασσά μας από το συνεχές σφυροκόπημα για να μπορούν οι ψαράδες μας να κάνουν τη δουλειά τους ακίνδυνα και ανενόχλητοι και να μην καταστρέφεται από τους βομβαρδισμούς το αλιευμα.

ΔΕΝ ΤΟΥΣ ΕΝΟΧΛΟΥΝ ΤΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ

Πραγματικά μας εκπλήττουν οι περιβαλλοντιστές που δεν φαίνονται να ενοχλούνται ποσώς από τη συνεχή βιβλική καταστροφή που η έντονη δραστηριότητα προκαλεί στην

όμορφη φύση εδώ και δεκαετίες. Και αντί να διεξάγουν εκστρατείες για την απαλλαγή του Ακάμα από το μίasma των στρατιωτικών επιχειρήσεων, με την επιδίωξη τους να παραμείνει άγρια η περιοχή όπως έχει, χωρίς να απαιτούν πρωτίστως την απομάκρυνση των ασκήσεων κατ' ουσία συνηγορούν για τη συνέχιση της παρουσίας τους κι ως κόπτονται, όπως λένε, για την προφύλαξη του Ακάμα.

ΤΜΗΜΑ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΡΚΟ

2. Να επιλεγεί ένα κατάλληλο τμήμα του δάσους Ακάμα, 4 έως 5 τ.μίλια ή και περισσότερα, αν κρίνεται αναγκαίο, το οποίο να διαμορφωθεί σε Εθνικό Πάρκο. Μεγαλύτερο Πάρκο θα σημαίνει και ασήκωτη για τον προϋπολογισμό μας δαπάνη.

ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΔΡΟΜΟΙ

3. Να γίνουν δρόμοι.

α) Πρώτα ο από πολλούς καθυστερημένος δρόμος — παρά και τις προσωπικές σας υποσχέσεις και διαβεβαιώσεις, κύριε Πρόεδρε — να ενώνει την Πάφο με την Πόλη Χρυσόχου. Ο δρόμος αυτός να περάσει σε κάποιο υψόμετρο πάνω από τη θάλασσα, από τις κορυφές των λόφων για καλύτερη αξιοποίηση της φαντασμαγορικής θέας.

ΓΙΑ ΠΟΙΟΥΣ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΑΡΚΟ

ΧΩΡΙΣ ΔΡΟΜΟΥΣ ΠΡΟΣΠΕΛΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΟΙΝΟ;

β) Να γίνουν εσωτερικοί δρόμοι μέσα στο δάσος έστω και θεμελιωμένοι, χωματόδρομοι, να συνδέουν τον κυρίως δρόμο με το εσωτερικό του δάσους και τη θάλασσα ώστε να μπορεί ο κόσμος να κάνει εκεί εκδρομές, για να γνωρίσει από κοντά και ν' απολαύσει το μοναδικό, το άφθαστο τοπίο, αλλά οι δρόμοι να οδηγούν και προς το Εθνικό Πάρκο. Αν εξ' άλλου έχουμε Εθνικό Πάρκο και δεν έχουμε δρόμους προσπέλασης προς αυτό, όπως εισηγούνται οι περιβαλλοντιστές, για ποιούς τότε θα γίνει το Πάρκο;

Πώς ζημιώνεται το φυσικό περιβάλλον ή ακόμη και η άγρια φύση και ζωή π.χ. στο Σταυρό της Ψώκας όπου υπάρχουν δρόμοι; Άλλωστε όσα κάνει το κράτος για επιβάρυνση του κοινωνικού συνόλου δεν πρέπει να είναι για χρήση και απόλαυση όλων;

ΜΙΑ ΜΙΚΡΗ ΟΜΑΔΑ ΝΑ ΜΗ ΖΗΤΑ ΝΑ ΜΟΝΟΠΩΛΗΣΕΙ 60 τ.μίλια ΑΚΑΜΑ

4. Να μη ζητούν, μια ομάς περιβαλλοντιστές, τόσο λίγοι αυτοί, να μονοπωλήσουν ένα πανέμορφο κυβερνητικό δάσος πάνω από 60 τ.μίλια στερώντες το από τις 650.000 συμπατριώτες τους και ίσως πάνω από 2,000,000 τουρίστες μας σύντομα. Ας ικανοποιηθούν με ένα μέρος μόνο του Ακάμα για τη μοναδική φυσιολατρική τους ικανοποίηση. Χαλάλι τους. Όχι όμως ενάντια στο συμφέρο, στην επιβίωση του συνόλου.

ΘΕΛΟΥΜΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΝΑ ΓΥΡΙΣΟΥΝ ΣΤΙΣ ΡΙΖΕΣ ΤΟΥΣ

Θέλουμε να ξαναδούμε τη ζωή να επιστρέφει στον τόπο μας. Θέλουμε να δούμε τα παιδιά μας να γυρίσουν και να μείνουν στα σπίτια τους, στις ρίζες τους. Να μας ξαναφέρουν τη χαμένη χαρά και ευτυχία της παρουσίας τους, αντί να βολοδέρνουν στη μαύρη ξενιτιά και η πατρίδα να χάνει το αίμα της.

ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΑΚΑΜΑ — ΑΚΑΜΑΝΤΙΣ

Ο Ακάμας όντας η πιο όμορφη περιοχή της Κύπρου ήταν, κατά την παράδοση, στην αρχαιότητα η πιο πλούσια και η πιο πυκνοκατοικημένη περιοχή, ενώ η Ακάμαντις, πρωτεύουσα του Βασιλείου του Ακάμα, η μεγαλύτερη πόλη της χώρας.

ΑΚΑΜΑΣ Ο ΤΟΠΟΣ ΟΠΟΥ ΕΖΗΣΕ Η ΑΦΡΟΔΙΤΗ

Το δάσος του Ακάμα είναι ακόμα ο τόπος όπου έζησεν η θεά μας, της ομορφιάς, η Αφροδίτη.

ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΠΡΟΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ

Όλη αυτή η ιστορία και ο παράμιλλος θρύλος είναι πολύτιμο υλικό που προσδίδει μοναδικότητα στο Νησί μας και που σωστά αξιοποιούμενο θα το κάνει γνωστό και θα προσελκύει ακριβώς τον υψηλής ποιοτικής στάθμης τουρισμό, που θα είναι και ο πιο αποδοτικός, από τα πέρατα του κόσμου.

Ερχόμενοι εδώ τέτοιοι άνθρωποι ποιότητας, θα μας γνωρίσουν, θα τους αγαπήσουμε, όπως κάνουμε από τη φύση μας με τους ξένους μας, θα μας αγαπήσουν και κείνοι και θα ξανάρχονται και θα ξανάρχονται και θα γνωρίσουν και θα νιώσουν το δίκαιό μας. Όλοι αυτοί θα είναι εθελοντές άμισθοι πρέσβεις μας ανά την υφήλιο και θα ενισχύουν την κρατική μας οντότητα και υπόσταση.

Αυτό θα μας βοηθήσει να επιβιώσουμε εμείς οι γνήσιοι γόννοι αυτής της Γης.

ΝΑ ΕΠΙΛΕΓΟΥΝ ΚΑΤΑΛΛΗΛΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ

5. Το Κράτος να επιλέξει με κάθε προσοχή και επιμέλεια κατάλληλες θέσεις στην παραλία του Ακάμα — και υπάρχουν αφάνταστα ωραίες παραλίες — και με τα πιο αυστηρά κριτήρια για τη διατήρηση του περιβάλλοντος, να προχωρήσει στη δημιουργία ιδιαίτερα προσεγμένων τουριστικών εγκαταστάσεων που να συνάδουν με την ομορφιά, την ιστορία και το θρύλο της περιοχής.

Τέτοια έργα να ανατεθούν σε ικανούς και πεπειραμένους ιδιώτες λειτουργούς για την αποδοτικότερη δυνατή αξιοποίησή τους.

ΝΑ ΕΝΘΑΡΡΥΝΘΕΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΘΕΙ Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ

6. Στην πιο δυναμική αυτή τουριστική περιοχή μας, όχι μόνο να μην εμποδισθούν αλλά αντίθετα να ενθαρρυνθούν και βοηθηθούν παντοτρόπως οιοιδήποτε ιδιώτες, είτε σαν ιδιοκτήτες δικών τους εκτάσεων είτε και σαν συμβεβλημένοι με το Κράτος, να προχωρήσουν το ταχύτερο δυνατό στην εκλεκτική πάντοτε τουριστική αξιοποίηση στην περιοχή μας, όσο και στη γεωργική που είναι μια αναγκαία εξάρτηση για κάθε τουριστική ανάπτυξη.

Είναι γνωστό και αποδεδειγμένα εδραιωμένο πως σε συστήματα ελεύθερης οικονομίας όπως το δικό μας, μόνο η ιδιωτική πρωτοβουλία μπορεί να επιτύχει ανάπτυξη. Όσοι καταφέρονται ενάντια στην αλήθεια αυτή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας εισάγουν «καινά δαιμόνια» αμφίβολης αξίας και προέλευσης.

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΜΑΚΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΜΕΝΑ

7. Μας εισηγούνται να κτίσουμε ξενοδοχεία στα χωριά μας και να ζητήσουμε βοήθεια να διορθώσουμε τα σπίτια μας στα χωριά για να μένουν ξένοι.

Μα τα τόσα και τόσα ξενοδοχεία μας στα όμορφα ορεινά θέρετρα μας βρίσκονται σε μαρasmus και αδράνεια και αργοπεθαίνουν μαζί με τα χωριά τους, ακριβώς γιατί το 99.99% των τουριστών μας έρχονται στην Κύπρο για τη θάλασσά μας και είναι γνωστό πως θέλουν να μένουν πάνω στη θάλασσα όχι στα βουνά μας ή στο πράσινό μας.

Έχουν στο τόπο τους και από τα δύο σε αφθονία και ίσως ωραιότερα.

ΠΡΟΣΕΓΜΕΝΕΣ ΠΛΑΖ Σ' ΕΠΙΛΕΚΤΕΣ ΠΑΡΑΛΙΕΣ ΑΚΑΜΑ

Αν όμως τους δώσουμε όμορφες πλαζ στο μαγευτικό περιβάλλον του Ακάμα με άνετα ξενοδοχεία και γεμίσει ο τόπος κόσμο για τη θάλασσά μας και έχουμε τους κατάλληλους δρόμους επικοινωνίας, ασφαλώς και θα πάρουμε, όλα τα χωριά της περιοχής, την μερίδα μας.

ΘΑ ΜΑΣ ΦΕΡΟΥΝ ΖΩΗ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΠΛΟΥΤΟ

Θα πωλήσουν τα προϊόντα μας, χόρτα, φρούτα, αυγά, κότες, ζώα, γάλα, τυριά, ψωμιά

κτλ. Πολλοί από μας και τα παιδιά μας θα βρούμε αμειπτικήν απασχόληση. Θα έρχονται οι ξένοι στα νεκρά χωριά μας, των γερόντων, να μας επισκέπτονται και θα μας φέρνουν τον πολιτισμό τους και τη ζωντάνια της παρουσίας τους. Τότε ασφαλώς θα υπάρξει δυνατότητα να επιλέξουν μερικοί να καταλύσουν και στα διορθωμένα σπίτια των χωριών μας, αφού πρώτα μάθουμε πώς να τους περιποιούμαστε, και να κατεβαίνουν στη θάλασσα μέσα από το όμορφο δάσος αφού γίνουν φυσικά άνετοι δρόμοι.

ΤΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΕΠΙΤΑΣΣΕΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΛΙΓΟΣΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ ΜΑΣ

3. Η τουρκική εισβολή και οι Βρετανικές βάσεις καταλαμβάνουν το 76.5% της συνολικής αξιοποιήσιμης παραλίας του Νησιού μας, η οποία δεν προσφέρεται γι' οποιαδήποτε αξιολόγηση από μέρους μας.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ Η ΠΙΟ ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΜΑΣ

Είναι παράλληλα διαπιστωμένο πέραν πάσης αμφιβολίας ότι η μοναδική βιώσιμη βιομηχανία μας είναι ο Τουρισμός διότι διαθέτουμε τις απαραίτητες πρώτες ύλες του άφθονες και δωρεάν: κλίμα, θάλασσα, ήλιο, γαλάζιο ουρανό και πρωτίστως τον ευέλικτο άνθρωπο — τον Κύπριο.

9. Έχουμε καθήκον, κύριε Πρόεδρε, να φροντίσουμε σαν κόρη οφθαλμού τη σωστή αξιοποίηση κάθε κατάλληλης γωνιάς της εναπομείνας λιγιστής μας παραλίας για την επιβίωσή μας και το καλό της πατρίδας μας.

ΠΡΩΤΑ Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΜΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΟΙ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΕΣ

Δεν έχουμε δικαίωμα να ξεχάσουμε τον άνθρωπο και την επιβίωσή του και να κυνηγούμε «καρκεύματα» για αγριολούλουδα και άγρια πουλιά που μας έρχονται μια φορά τον χρόνο, αν έρχονται. Την πολυτέλεια αυτής την αφήσουμε σε χώρες ελεύθερες, πλούσιες χωρίς προβλήματα και με εκατομμύρια τ.μίλια εκτάσεις. Η πρώτη μας φροντίδα πρέπει να είναι η επιβίωσή μας. Άλλωστε δεν μιλήσαμε ποτέ για πλήρωση του δάσους με μετδόν και ξενοδοχεία.

ΜΠΟΛΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΓΙΑ ΠΑΡΚΟ, ΑΓΡΙΟΛΟΥΛΟΥΔΑ, ΠΟΥΛΙΑ, ΧΕΛΩΝΕΣ ΜΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ

Θα υπάρχει μπόλικος χώρος, θα διατηρηθεί ένα απέραντο δάσος, και για τα αγριολούλουδα και για τις χελώνες και για τα άγρια πουλιά. Μήπως δεν μπορεί κανείς να απολαύσει το μελωδικό κελάδημα των αηδονιών μας ακριβώς έξω από τα παράθυρα των ξενοδοχείων στις Πλάτρες; Γιατί τόσο μας το υπερβάλλουν;

ΔΕΝ ΘΕΛΟΥΝ ΔΡΟΜΟΥΣ ΣΤΟΝ ΑΚΑΜΑ ΚΑΙ ΜΙΛΟΥΝ ΓΙΑ ΡΕΥΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΩΝ

10. Μας μιλούν για ρεύμα επισκεπτών προς το Εθνικό Πάρκο που θα συγκεντρώνεται στο Νέο Χωριό και στη Πέργεια...

Αλλά, αν καταλάβαμε σωστά για Εθνικό Πάρκο, οι κύριοι αυτοί εννοούν να παραμείνει ο Ακάμας σ' όλη του την έκταση άγριος και έρημος χωρίς δρόμους ακριβώς όπως ήταν εδώ και χιλιάδες χρόνια. Δηλαδή όπως είναι σήμερα.

Δεν βλέπουμε όμως σήμερα παρά τις 900,000 τουρισμό μας κανένα τέτοιο ρεύμα και καμιά συγκέντρωσή τους στα χωριά μας πλην μόνο ελάχιστους κατασκηνωτές ξένους, κατά κανόνα νεαρούς απένταρους που με μια σάκα στον ώμο περπατούν στον Ακάμα, επιλέγουν μια από τις ερημικές μας παραλίες για τις δικές τους φυσιολατρικές ή άλλες επιδιώξεις, εκεί γυμνώνονται και ανέξοδα απολαμβάνουν τη φύση μας κι' εμείς ούτε τους βλέπουμε στα χωριά μας. Καμιά ωφέλεια δεν αφήνουν οι σπάνιοι αυτοί επισκέπτες του Ακάμα.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΥΨΗΛΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

Είναι μ' αυτού του είδους ανθρώπους που θέλουν να κρατήσουν ψηλά την ποιότητα του τουρισμού μας;

Υψηλής ποιότητας τουρισμός είναι να προσελκύσουμε τους εκλεκτικούς και εύπορους τουρίστες προσφέροντάς τους άνετα και ακριβά, καλοπροσεγμένα φυσικά τουριστικά συγκροτήματα στην μοναδική σε ομορφιά περιοχή μας που δεν τη βρίσκουν εύκολα αλλού.

ΜΑΣ ΛΕΝΕ: Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΣΤΟΝ ΑΚΑΜΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΥΣ ΤΩΝ ΑΓΓΛΩΝ

Η. Μας λένε ακόμα οι περιβαλλοντιστές πως αν γίνουν δρόμοι στον Ακάμα οι άνθρωποι που θα συρρέουν εδώ κατά χιλιάδες, θα προκαλούν ζημιά στο δάσος μεγαλύτερη απ' όση σήμερα οι βομβαρδισμοί κτλ. κατά τα Βρετανικά γυμνάσια!

Αυτό και μόνο αρκεί για ν' αποδείξει νομίζουμε τις πραγματικές προθέσεις και πηγές των παρορμήσεων και κατευθύνσεών τους.

1. Κοινοτάρχης Πέγειας
2. Κοινοτάρχης Δρούσιας
3. Κοινοτάρχης Ίνιας
4. Κοινοτάρχης Αρόδων
5. Κοινοτάρχης Κάθηκα
6. Κοινοτάρχης Νέου Χωριού
7. Κοινοτάρχης Πόλεως Χρυσοχούς
8. Δήμαρχος Πόλεως Χρυσοχούς

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ:

Οι θέσεις του Γ.Ο.Κ. για τον Ακάμα

5 Ιουνίου: ΜΕΡΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΘΕΜΑ: Ο Ακάμας πρέπει να κηρυχθεί σε Εθνικό Πάρκο

Η «Μέρα του Περιβάλλοντος», που γιορτάζεται και φέτος στην Κύπρο όπως και σ' όλο τον κόσμο, δίνει την ευκαιρία γι' αυξημένη ευαισθητοποίηση πάνω στα καυτά προβλήματα της εποχής μας που σχετίζονται με τη συνεχή υποβάθμιση του φυσικού μας περιβάλλοντος.

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου νιώθει ιδιαίτερα την ανάγκη να επικοινωνήσει με το κοινό για προβλήματα που μας επηρεάζουν πιο άμεσα σαν Κυπρίους.

Η χώρα μας, δυστυχώς, δεν ξέφυγε από τη λαίλαπα του 20ου αιώνα. Τα αποτελέσματα τα βλέπουμε γύρω μας στις πόλεις, στις ακτές, στην ύπαιθρο και στα βουνά μας. Η υποβάθμιση του αισθητικού παράγοντα του τοπίου είναι ιδιαίτερα εμφανής στις περιοχές όπου η τουριστική ανάπτυξη πρόκρινε το γρήγορο κέρδος σε βάρος της καλαισθησίας με τα γνωστά αποτελέσματα.

Αυτή η τουριστική ανάπτυξη κάλυψε στη σαρωτική της πορεία σχεδόν κάθε χιλιόμετρο των ακτών της ελεύθερης Κύπρου από την Αγία Νάπα μέχρι την Πάφο.

Ο Όμιλός μας θέτει επιτακτικά το θέμα προστασίας της τελευταίας «παρθένας» περιοχής της χώρας μας — της χερσονήσου του Ακάμα — με την κήρυξή της σε Εθνικό Πάρκο.

Τα χρονικά όρια είναι ήδη περιορισμένα, αφού υπάρχει συγκεκριμένη κίνηση για το άνοιγμα της περιοχής στην τουριστική εκμετάλλευση, με πρώτο βήμα την κατασκευή ασφαλτοστρωμένου δρόμου μεταξύ Λάρας και Νέου Χωριού. Παράλληλα παρουσιάζεται

μα οργανωμένη εκστρατεία στα περιφερειακά χωριά να πεισθούν οι κάτοικοι ότι μια τέτοια εξέλιξη θα ήταν και προς το δικό τους συμφέρον.

Μπροστά σ' αυτή την κατάσταση, ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου, έχοντας πλήρη συνείδηση των ευθυνών του, προσφέρεται για το συντονισμό των προσπαθειών που στοχεύουν στην προστασία αυτής της περιοχής της Κύπρου, με τις τόσες αξιοπρόσεκτες ιδιομορφίες, με τελικό σκοπό την κήρυξη της σε Εθνικό Πάρκο. Μια τέτοια εξέλιξη θα έλυνε τελεσίδικα το πρόβλημα, αφού και ο φυσικός αλλά και ο σημαντικός πολιτιστικός πλούτος της περιοχής θα προστατευόνταν.

Ο Όμιλος είναι αποφασισμένος να χρησιμοποιήσει γι' αυτό το σκοπό τις διασυνδέσεις του, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

Ήδη η περίπτωση Ακάμα απασχολεί περιβαλλοντολογικούς παράγοντες της Ευρώπης και της Αμερικής και αρκετά επιστημονικά κλιμάκια επισκέπτονται την περιοχή, για να μελετήσουν τη φυσική της χλωρίδα και πανίδα. (Επιδεικνύεται ιδιαίτερο ενδιαφέρον από ερπετολόγους για διάφορα είδη φιδιών και χελώνων).

Σαν πρώτα βήματα ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου θα προβεί στις ακόλουθες ενέργειες:

— Θα προχωρήσει σε εμπειρισματομένη επιστημονική μελέτη της περιοχής (ήδη κλιμάκια του Ομίλου προέβησαν στις πρώτες μελέτες).

— Θα οργανώσει, σε συνεργασία με άλλες περιβαλλοντολογικές οργανώσεις, εκδρομές και επισκέψεις στην περιοχή έτσι που πλατύτερες ομάδες Κυπρίων και ξένων να γνωρίσουν τον Ακάμα και να εκτιμήσουν την αναγκαιότητα να διατηρηθεί εκεί το μοναδικό φυσικό περιβάλλον και η πολιτιστική κληρονομιά.

Με αυτή την επαφή, επίσης, θα διαφανούν τα ωφελήματα που θα έχει η δημιουργία του Εθνικού Πάρκου για το λαό.

— Θα διαφωτίσει, πάλι σε συνεργασία με διάφορους ντόπιους παράγοντες, τον πληθυσμό των κοινοτήτων γύρω από το θέμα του Ακάμα, έτσι που να πεισθούν ότι η δημιουργία εκεί Εθνικού Πάρκου είναι προς το μακροπρόθεσμο μας συμφέρον.

Η δημιουργία Εθνικού Πάρκου θα δώσει ώθηση στην ευρύτερη περιοχή, αφού ξένοι και ντόπιοι μελετητές, φοιτητές και εκδρομείς στον Ακάμα θα διανυκτερεύουν εκεί.

— Θα συνεχίσει τις επαφές του με οργανώσεις του εξωτερικού — περιβαλλοντολογικές, πολιτιστικές και πολιτικές — έτσι που να διατηρηθεί και να ενισχυθεί παραπέρα το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας πάνω σ' αυτό το μοναδικό αυθεντικό κομμάτι ευρωπαϊκής γης. Μέσα στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας θα προσκληθούν και διάφορα επιστημονικά κλιμάκια να κάνουν μελέτες στην περιοχή.

— Θα έχει επαφές με την Κυβέρνηση, τη Βουλή, τα Κόμματα και τις χωρικές αρχές για την προώθηση του αιτήματος για κήρυξη της περιοχής σε Εθνικό Πάρκο.

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου επιθυμεί, τέλος, συνεργασία με όλες τις οργανώσεις, ομάδες και άτομα που έχουν ταυτόσημες απόψεις για την προώθηση του κοινού στόχου.

Ας γίνει η σημερινή «Μέρα Περιβάλλοντος» αφιερώσει για την εντατικοποίηση της προσπάθειας για τη σωτηρία του τελευταίου φυσικού οικοτόπου του νησιού μας.

5 Ιουνίου 1987

Prof. Dr. G. Heinritz

Geographical Aspects of the Development of Population and Settlements in Cyprus until 1984

Lecture given in Nicosia on 16/10/1986, organized by the Cyprus Research Centre. The findings included herein are related to the author's map recently published in the "Tübinger Atlas Vorderer Orient" (TAVO/Tübingen Atlas of the Middle East) with the title "Cyprus. Development of Population and Settlements" (Map A VIII 5.2), Wiesbaden 1986. For a comprehensive discussion of the subject see also H.Brey/G. Heinritz: "Bevölkerungsverteilung und Siedlungsstruktur in Zypern nach 1974", soon to be published in the series "Beihefte zum Tübinger Atlas Vorderer Orient", Wiesbaden.

The invasion of Cyprus by Turkish military troops in the summer of 1974 has finally resulted in the division of the Island into a Turkish North and a Greek South; this division has removed the remainder of a spatial distribution of population and settlements, the pattern of which had been characteristic for the whole of the Ottoman Empire until the 19th century. Nowadays, in Cyprus, a boundary divides Greek and Turkish Cypriots. Regardless whether we agree to the present state of affairs or not: The national unity of the Island has in fact been lost, at least for the time being.

From a geographer's point of view it is in fact an immensely interesting task to study these developments as well as their consequences concerning the pattern of the geographical distribution of settlements and population. I came to Cyprus for the first time in 1971 and since then I have tried my best to get to know this island during many visits of sometimes several months. And, I do not deny my emotional involvement in Cyprus affairs. I confess it frankly: from my first stay from September to December 1971, I have a liking for this island and I have found many Cypriot friends — Greek as well as Turkish Cypriots. Emotionally I have participated in their fate as strongly as in the later Cyprus history in general. I do not mention this here just in order to gain your sympathy tonight, but, because as a scientist I have to try to gain objectivity. In fact, it is impossible to be absolutely objective, and thus, it is a matter of scientific honesty to specify my personal opinion in advance. That, perhaps, makes it easier to talk about, or to listen to, respectively, things that may be critical in some respect, things, that may call in question certain political or ideological points of view about Cyprus problems.

This lecture is divided into three sections. At first an analysis of the situation before the invasion of 1974 is given. Only with this background, we can examine the changes that resulted from the events of summer 1974.

Then, in section II, my analysis will focus on the changes in the structure of population and settlements on the whole of the Island until about 1984. Finally, in section III, I shall illustrate the consequences the invasion has brought about for the capital of Nicosia, from the point of view of a geographer.

I. Development of population and settlements in the pre-invasion period.

If we compare the data of the first census of population the British carried out in 1881 with the results of the 1960 census, we can conclude the following: There was a remarkable growth in absolute numbers of inhabitants during the 80 years under consideration; on the

other hand, we see a considerable stability in the respective proportions of Greek and Turkish Cypriots, and in the distribution of population as well as in the structure of settlements. At the beginning of the British rule of Cyprus in 1878, the greek-orthodox population numbered 138.000 people. In 1960 it had increased to 574.000 inhabitants. The portion of Greek Cypriots in total population had only slightly increased from 73,9% to 77,1%. The pattern of the spatial distribution of population showed similar features of stability. From the very beginning of the Ottoman rule on Cyprus, the Turks had been scattered all over the Island. This was primarily a result of the fact that Turkish immigrants had not been settled down on Greek property, but on the lands of expelled Venetians and of the Roman Church which in order to secure their dominion of Cyprus, had been anxious to be resent all over the Island and the same motivation was true for the Ottomans, too. Trying to describe the distribution of population and settlements at the end of British colonial rule which marks the beginning of national independence, one can summarize the most important facts as follows:

- (1) In 1960, nearly three quarters of the total population of Cyprus was still living in rural communities. The urban centres of Cyprus had grown in the aftermath of World War II, but, compared to other developing countries, this growth has to be considered as moderate. Whereas in 1946 one fifth (1/5) of the inhabitants had lived in urban communities, the respective share of the urban population came up to about one fourth (1/4) in 1960.
- (2) The density as well as the growth of population were highly unequal in the various districts of the Island. They were lowest in Paphos District and topping in the Mesaorá, that is for example in the surroundings of the capital of Nicosia.
- (3) Compared to the Greek Cypriots, from the Turkish Cypriot population a higher percentage was living in the towns, a fact that especially applied to Nicosia.
- (4) Only the upper Troodos-mountains were exclusively inhabited by Greek Cypriots. Administratively, this area belongs to three different districts, and therefore in none of the Cyprus districts the average share of the Turkish minority fell below 10 to 15%. Thus, in 1960, there was neither a district nor a town in Cyprus with a majority of Turkish Cypriots; and, there was no district or town without a considerable minority of Turkish Cypriots.
- (5) Mixed villages, where Greek and Turkish Cypriots lived together, were a common phenomenon in Cyprus. From a total number of 635 villages, 20% are classified as "mixed" by the official statistics. But, only in very few cases the proportion of the two Communities was balanced.
- (6) Villages with an exclusive Turkish Cypriot population or with a Turkish majority were in general considerably smaller compared to Greek Cypriot villages.

In the pre-invasion period after 1960 there was no further census of population carried out covering the entire Island. The census envisaged for 1970/71 had to be omitted as a result of the political situation; it was replaced by data carried forward or estimated by the Greek government of Cyprus.

Nevertheless, these data can prove, that the regional differences we have found out for the year 1960 in respect to density and growth of population, have been considerably reinforced until 1970.

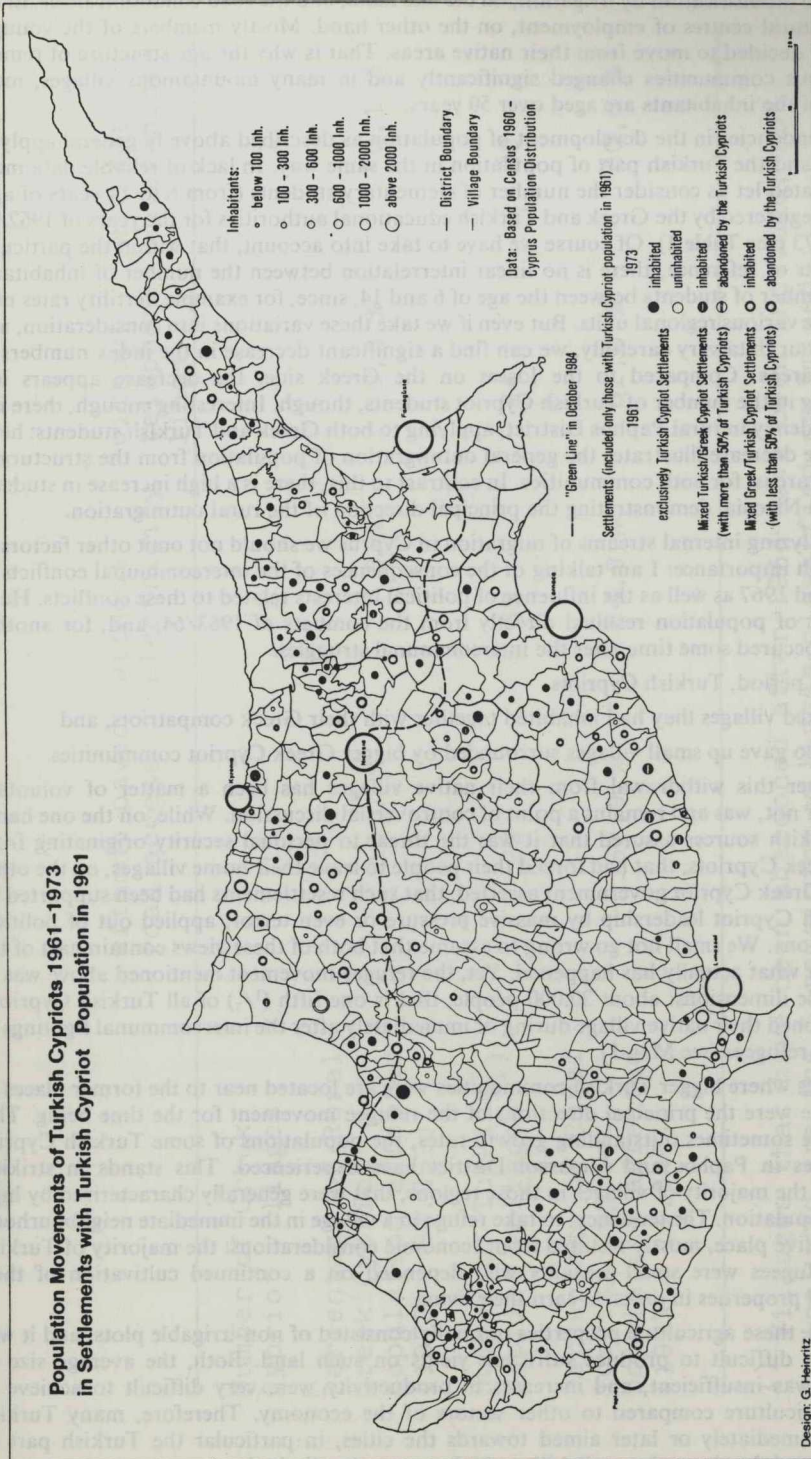
First of all, the villages in the surroundings of Nicosia, Limassol and Famagusta had grown. Similarity, rural areas with favourable conditions in agriculture had gained population, i.e., those areas, where resources in groundwater were sufficient for irrigational purposes. Thus, some villages in the Morphou Area, the Kokkinochoria and also in part of coastal Limassol District had undergone a growth far beyond the average. In contrast to that, there were vast areas characterized by an intense loss of population. Among others this was especially true for the rural areas in the hinterlands of Larnaca and Limassol, in the Marathassa Valley, on the peninsula of Karpasia, and, above of all, in the villages of the Paphos District. Here, outmigration was the main reason causing these developments, being a reaction to physical conditions that prohibited

Tab. 1: Growth of Number of Students in Greek and Turkish Cypriot Elementary Schools 1962/63 - 1972/73

	Greek Cypriots (62/63 = 100)	Turkish Cypriots (62/63 = 100)
1. In the Urban Areas of:		
Nicosia	114	148
Kyrenia	119	47
Famagusta	99	146
Larnaca	95	110
Limassol	139	115
Paphos	111	100
Total of Urban Areas:	115	136
2. In the Villages of the Districts:		
Nicosia	85	96
Kyrenia	86	104
Famagusta	93	91
Larnaca	93	97
Limassol	80	107
Paphos	69	85
Total of Villages:	85	95

Total of Cyprus:	94	111

**Population Movements of Turkish Cypriots 1961-1973
in Settlements with Turkish Cypriot Population in 1961**

agricultural intensification by irrigation, on the one hand, and the road communications to the nonagricultural centres of employment, on the other hand. Mostly members of the younger generation decided to move from their native areas. That is why the age structure of remote mountainous communities changed significantly and in many mountainous villages, more than half of the inhabitants are aged over 50 years.

The tendencies in the development of population as described above in general apply to the Greek and the Turkish part of population in the same way. In lack of reliable data more than estimated let us consider the number of elementary students (from 6 to 14 years of age) that were registered by the Greek and Turkish educational authorities for the years of 1962/63 and 1972/73 (see **Table 1**). Of course we have to take into account, that within the particular spatial units of reference, there is no linear interrelation between the number of inhabitants and the number of students between the age of 6 and 14, since, for example, fertility rates may differ in the various regional units. But even if we take these variations into consideration, and interpret our data very carefully, we can find a significant decrease in the index numbers of the rural areas. Compared to the losses on the Greek side, the decrease appears less aggravating in the number of Turkish Cypriot students, though. Interesting enough, there is a unique tendency in rural Paphos District, applying to both Greek and Turkish students: here, the massive decrease illustrates the general outmigration of population from the structurally weak rural areas, for both communities. In contrast to this, there is a high increase in student-numbers in Nicosia, demonstrating the principal direction of the rural outmigration.

In analyzing internal streams of migration in Cyprus we should not omit other factors of equally high importance: I am talking of the consequences of the intercommunal conflicts of 1963/64 and 1967 as well as the influence of political interests related to these conflicts. Here, movements of population resulted directly from the combats of 1963/64, and, for another part, they occurred some time after the intercommunal struggles.

In this period, Turkish Cypriots

- (1) left mixed villages they had inhabited together with their Greek compatriots, and
- (2) they also gave up small villages surrounded by bigger Greek Cypriot communities.

Whether this withdrawal from their native villages has been a matter of voluntary decision, or not, was and remains a point of controversial discussion. While, on the one hand, official Turkish sources assured that it was the threat to personal security originating from certain Greek Cypriots, that had forced their people to leave their home villages, on the other hand, the Greek Cypriot government asserted, that such resettlements had been supported by the Turkish Cypriot leadership by massive pressure or even terror, applied out of political considerations. We shall not go wrong to assume that both of these views contain part of the truth about what actually has happened. Yet, the refugee movement mentioned above was of considerable dimensions: about 20.000 people, that is one fifth ($\frac{1}{5}$) of all Turkish Cypriots, had abandoned their native village during or immediately after the intercommunal fightings of 1963/64 as refugees (see **Map 1**).

In cases where bigger Turkish communities were located near to the former places of living, these were the principal directions of the refugee movement for the time being. This explains the sometimes outstanding growth rates, the populations of some Turkish Cypriot communities in Paphos and Limassol District have experienced. This stands in striking contrast to the majority of villages in those regions, that were generally characterized by high losses of population. The tendency, to take refuge in a village in the immediate neighbourhood of one's native place, mostly resulted from economic considerations: the majority of Turkish Cypriot refugees were small-peasants who depended on a continued cultivation of their agricultural properties in order to earn their living.

Indeed, these agricultural properties normally consisted of non-irrigable plots, and it was increasingly difficult to produce sufficient yields on such land. Both, the average size of properties was insufficient, and increases in productivity were very difficult to achieve in dryland agriculture compared to other sectors of the economy. Therefore, many Turkish Cypriots immediately or later aimed towards the cities, in particular the Turkish part of Nicosia. Certainly, there, the availability of jobs was rather limited,

Tab. 2: Deficiencies in Infrastructure in Rural Paphos-District (1973)

	without paved road access	without electricity	without telephone lines	without water-pipes
Number of Greek Cypriot villages	15	5	3	1
Percentage of Rural Greek Cypriot population affected (1973 - 34.053)	10,7 %	1,3 %	0,3 %	0,1 %
Number of Turkish ¹⁾ Cypriot villages	23	35	34	29
Percentage of Rural Turkish Cypriot population affected (1973 - 11.845)	62,9 %	84,9 %	81,0 %	60,0 %

1) Villages that have been abandoned after 1964 have been included; not included are the 5 remaining villages classified as "mixed": AKOURSOS, AY. VARVARA, KOUKLIA, PANO ARODHES, and TIMI.

Source: M.P. DRURY, 1976, p. 7

and thus a majority of Turkish Cypriots had to look for employment on the Greek Cypriot side. Most of them were employed as auxiliary labour in construction, or in other occupations requiring no special qualifications and with correspondingly low wages. As a result, the average income of Turkish Cypriots heavily lagged behind the Greek Cypriot standard.

The economic backwardness of the Turkish side was equally and most impressively manifested by the standard of material infrastructure in Turkish Cypriot settlements. P.M. Drury has illustrated this fact statistically for the example of Paphos District (Table 2).

Inferior conditions in the supply of infrastructures not only characterized the living conditions of the Turkish minority; these conditions were a heritage that until today, more than 10 years after the invasion, takes effect on the development of population and settlements.

II. The Development of Population and Settlements after the Turkish Invasion of 1974.

As a matter of fact, the Turkish Cypriots before 1974 were much more conscious of the relative advantages in development of the Greek communities, than their Greek compatriots were, since the latter were not allowed to enter the Turkish enclaves and thus they could not see nor were they ready to notice the conditions the Turkish Cypriots had to live in. The more did the Greek Cypriots suffer from the losses they were subjected to, as a

consequence of the Turkish invasion of 1974. A major part of productive resources the development of the Island had depended on, were now found to be under Turkish occupation. And, at least equally to the economic losses, the immaterial losses were felt. All those, who had lived in the northern part on the Island, now occupied by mainland Turkish military, had not only lost their shelter but also their homes. As refugees in the remaining Greek part of the Island they were now faced with the necessity of a new beginning, that had to seem almost hopeless to them.

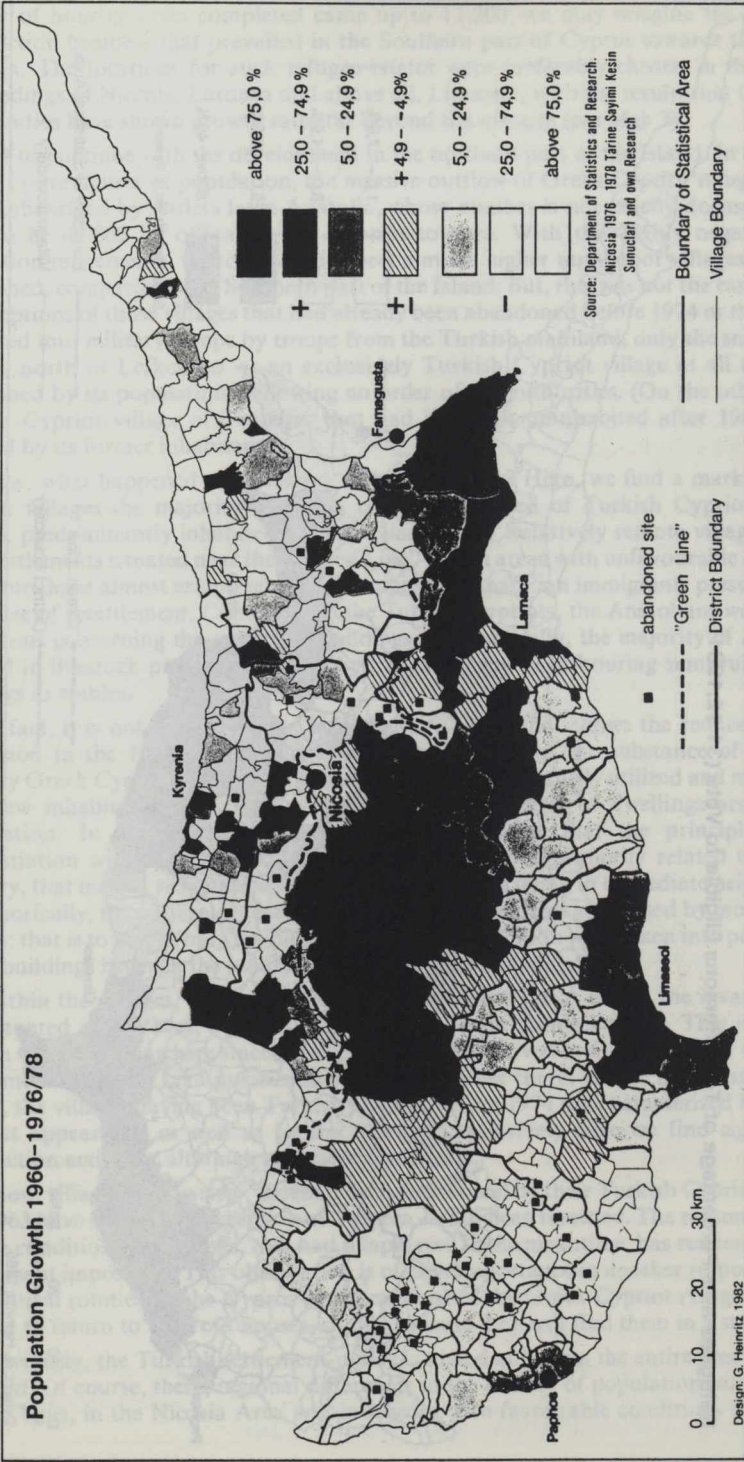
It is difficult to state the exact number of people that had to be newly integrated into the part of the Island controlled by the Greek Cypriot government. The first official statements, giving a number of about 200.000 refugees, were necessarily more or less estimates; certainly, on political grounds, the Greek Cypriot side was not eager to correct this figure by downgrading it. Later publications still write of 180.000 refugees, whereas other sources, like James H. WOLFE, suppose the figure to be 162.000. Regardless of what was the exact number of refugees, the southern part of Cyprus had to experience an enormous inflow of population. The overall saldo of additional population in the South is somewhat lower, as a result of the resettlement of some 45.000 Turkish Cypriots to the North, enforced by the Turkish side. Nevertheless, the absolute increase in population in the southern part of Cyprus is of a huge dimension. This justifies to term the changes of the distribution of population as a consequence of the Turkish invasion as catastrophic (see Map 2).

Again, in this lecture, the main point of interest is, how this inflow of refugees affected the regional distribution of population and settlements. Most important, the increase in population did not equalize existing differences in density of population; contrary to that, it acted as a reinforcement to these differences. When, after some time of hesitation, the government decided to house part of the refugees in buildings, that had been abandoned by Turkish Cypriots, a large number of small Turkish Cypriot villages still remained uninhabited, despite of the severe housing problems. This was especially true for the Paphos District. As a result, 42 villages that had still been inhabited in 1960 according to the map showing the distribution of population, are completely abandoned today. And, it is foreseeable that in the years coming a couple of other villages in Paphos District, in the mountainous Limassol hinterland and in Pitsilia will be subjected to the same fate.

A major part of the refugees, as far as they have not been housed in Turkish Cypriot buildings or have been able to build their own house, has meanwhile been settled according to various refugee housing-programmes. There were low-cost government housing estates built by the government as well as so-called self-help housing-schemes, where refugee families were enabled to build their own house with the help of a government subsidy. If we call into our minds the fact that until January, 1st, 1980, the

Map 2

Population Growth 1960-1976/78

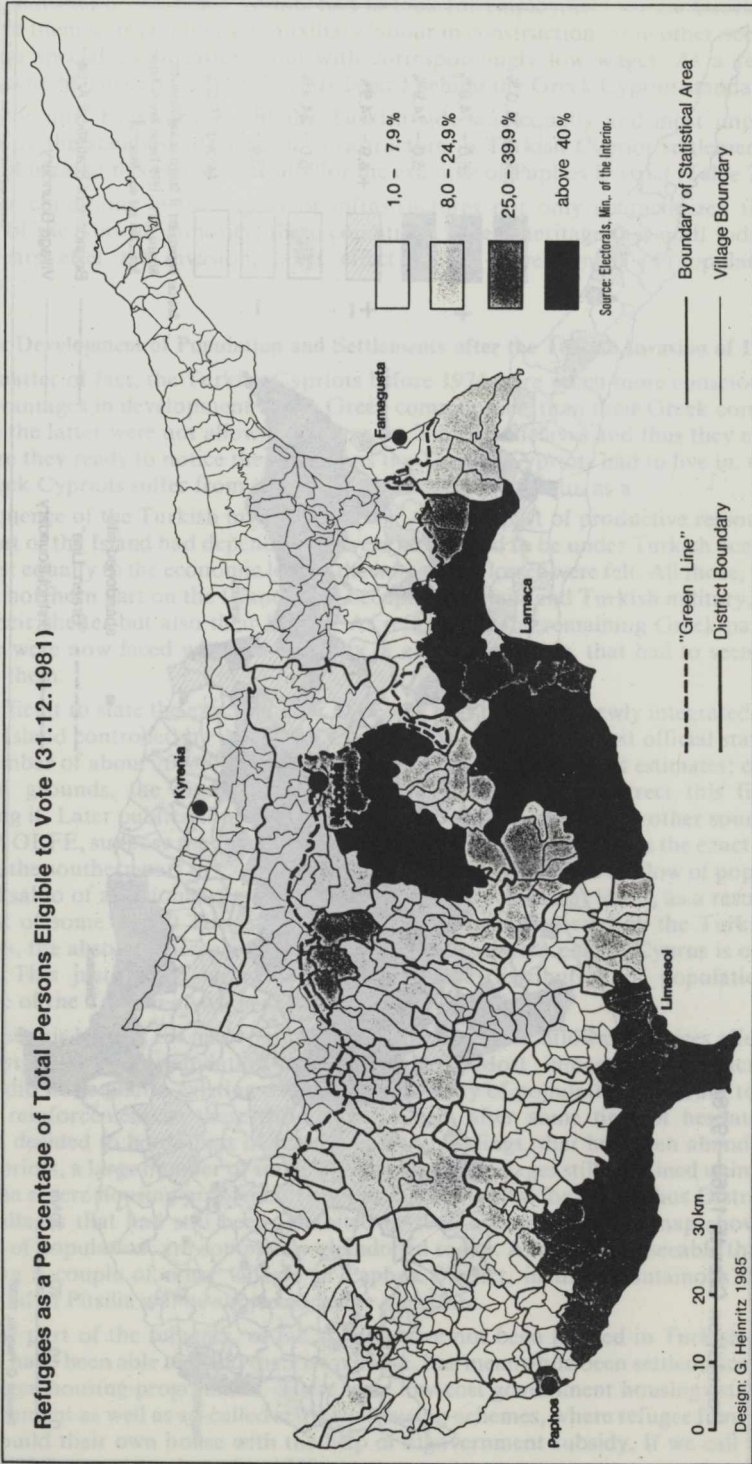

Geographisches Institut der TU München

Design: G. Heinrich 1982

Map 3

Refugees as a Percentage of Total Persons Eligible to Vote (31.12.1981)

number of housing-units completed came up to 11,200, we may imagine the boom of the construction business that prevailed in the Southern part of Cyprus towards the end of the seventies. The locations for such refugee-estates were preferably chosen in the peri-urban surroundings of Nicosia, Larnaca and above all, Limassol, with the result, that the respective communities have shown growth rates far beyond the average (see Map 3).

Let us continue with the development in the northern part of the Island. In the North, in terms of pure figures of population, the massive outflow of Greek Cypriot refugees was only partly substituted by settlers from Anatolia, whose number is not exactly documented and is given to be 40,000 by official Greek Cypriot sources. With this highly negative saldo in population movements, we could even expect a much higher number of villages having been abandoned, compared to the Southern part of the Island. But, this was not the case at all. With the exceptions of those villages that had already been abandoned before 1974 or that have been converted into military camps by troops from the Turkish mainland, only the small village of Artemi, north of Lefkoniko — an exclusively Turkish Cypriot village at all times — was abandoned by its population, following an order of the authorities. (On the other hand, the Turkish Cypriot village of Trapeza, that had been left uninhabited after 1964, has been resettled by its former inhabitants).

Now, what happened to the Greek Cypriot villages? Here, we find a marked difference between villages the majority of which is now composed of Turkish Cypriots and those villages, predominantly inhabited by Anatolian Turks. Relatively remote villages as well as those settlements situated near the "Green Line" and in areas with unfavourable conditions in agriculture have almost exclusively been occupied by Anatolian immigrants presumably in the last phase of resettlement. Compared to the Turkish Cypriots, the Anatolians were much less pretentious concerning the quality of buildings. Economically, the majority of Anatolians is engaged in livestock production and they frequently use neighbouring semi-ruinous former dwellings as stables.

In fact, it is not the number of abandoned villages, that shows the reduced number in population in the North, but rather the phenomenon that the substance of buildings in formerly Greek Cypriot villages or quarters is only very selectively utilized and maintained by their new inhabitants. In several villages as much as 80% of dwellings are exposed to dilapidation. In this respect, it is important to know, that the principle of spatial differentiation within the Greek Cypriot villages was not primarily related to income or property, that means, rich and poor had been thoroughly living in immediate neighbourhood. Metaphorically, the pattern of resettlement resembles the damages caused by moths in a piece of cloth; that is to say, as only the buildings in a good condition were taken into possession, the rest of buildings between the inhabited houses is left to dilapidate.

Within the villages, that had been purely Turkish Cypriot before the invasion and had been situated in enclaves, we can find almost no empty houses today. This indicates that Turkish Cypriots living here since before 1974 have **not** moved to Greek Cypriot villages in the meantime in order to take possession of a better house there, as one might have expected. Rather, the villages having been Turkish Cypriot before 1974 are characterized by their more compact appearance as well as by the fact that exclusively here we find signs of recent construction activities, although on a very small scale.

Those villages, or quarters, that had been abandoned by their Turkish Cypriot population after 1963 have — with the exception of Trapeza — not been resettled. The reason is, above all, that the condition of buildings, that had dilapidated in the meantime, has rendered repair and resettlement impossible. This observation is of high importance in another respect: in the case of a political solution to the Cyprus problem, most of the Greek Cypriot refugees will not be able just to return to their old houses, simply because they will find them in a state of decay.

Obviously, the Turkish settlement-policy is aimed at having the entire area of the North inhabited. Of course, there, regional differences in the density of population can be observed, as well. Thus, in the Nicosia Area and in regions with favourable conditions in agriculture,

where water for irrigation is available, more people are living compared to the eastern Mesaorá or the peninsula of Karpasia. There is no indication of a recent reinforcement of such differences, for example as a result to increased rural-urban-migration, though.

Let me summarize our findings so far: In the Greek or southern part of Cyprus, industrialization and urbanization have been reinforced considerably in the aftermath of the invasion. Regions that have undergone an enormous growth, like Nicosia, Larnaca, and Limassol stand in remarkable contrast to vast areas in the mountains and in western Cyprus, with its poor communications, all affected by shrinking numbers of population and dilapidation of settlements. To some extent, we can classify this pattern of settlements as typical for an industrialized society. Contrary to that, the structure of settlements and the development of the Turkish North indicates, to what a high extent **there** the economy is still based on agriculture — an economic base that is in fact much weaker compared to that of the South.

Thus, the pattern of settlements and of distribution of population in the Greek and the Turkish sector of the Island are developing into directions contrary to each other. There can be no doubt: these differences contribute to the fact, that with every year passing, the separation of Cyprus reaches a more definitive character.

III. Geographical Aspects of Division in the Capital of Nicosia

Not only the Island as a whole has suffered from the de facto division. Also divided was the old capital of Nicosia; and unfortunately enough, its name now has to be included into the list of cities with a similar fate, like, Beirut, Belfast, Görlitz and Berlin.

Nicosia had been divided before 1974 by the Green Line; this in fact was not identical to the line of demarcation as it exists today. With Omorphita, Neapolis, Trakhonas and parts of Ayios Domethios, further quarters of the capital came under Turkish control or are occupied by the UN-guarded Buffer Zone, respectively.

From the total area of Greater Nicosia of altogether 31.200 ha, 13.860 were left in the Greek side and 12.000 ha are now situated in the Turkish sector. Greater Nicosia comprises the area of reference of the Nicosia Masterplan, worked out with the assistance of the UNDP since 1980. The Buffer Zone alone constitutes one sixth ($\frac{1}{6}$) of this area, or 5.300 ha (see Map 4). Within this Buffer Zone the Nicosia International Airport is situated, the only civil airport in Cyprus before 1974, as well as about 8% of the historical town centre. Paphos and Hermes Steets, traditionally the most important shopping strips, are found in this part of old Nicosia, nowadays in the Buffer zone. Hermes Street, though, already had lost most of its former importance in the 60s, due to its situation near the Green Line.

An even graver consequence of division was the fact, that all arterial roads heading from Nicosia towards the West, Southeast and East have been interrupted and nowadays have a dead end. The streams of traffic that before 1974 had flown through Nicosia between the Morphou Area and Famagusta, the former export harbour, or Limassol respectively, have dried up.

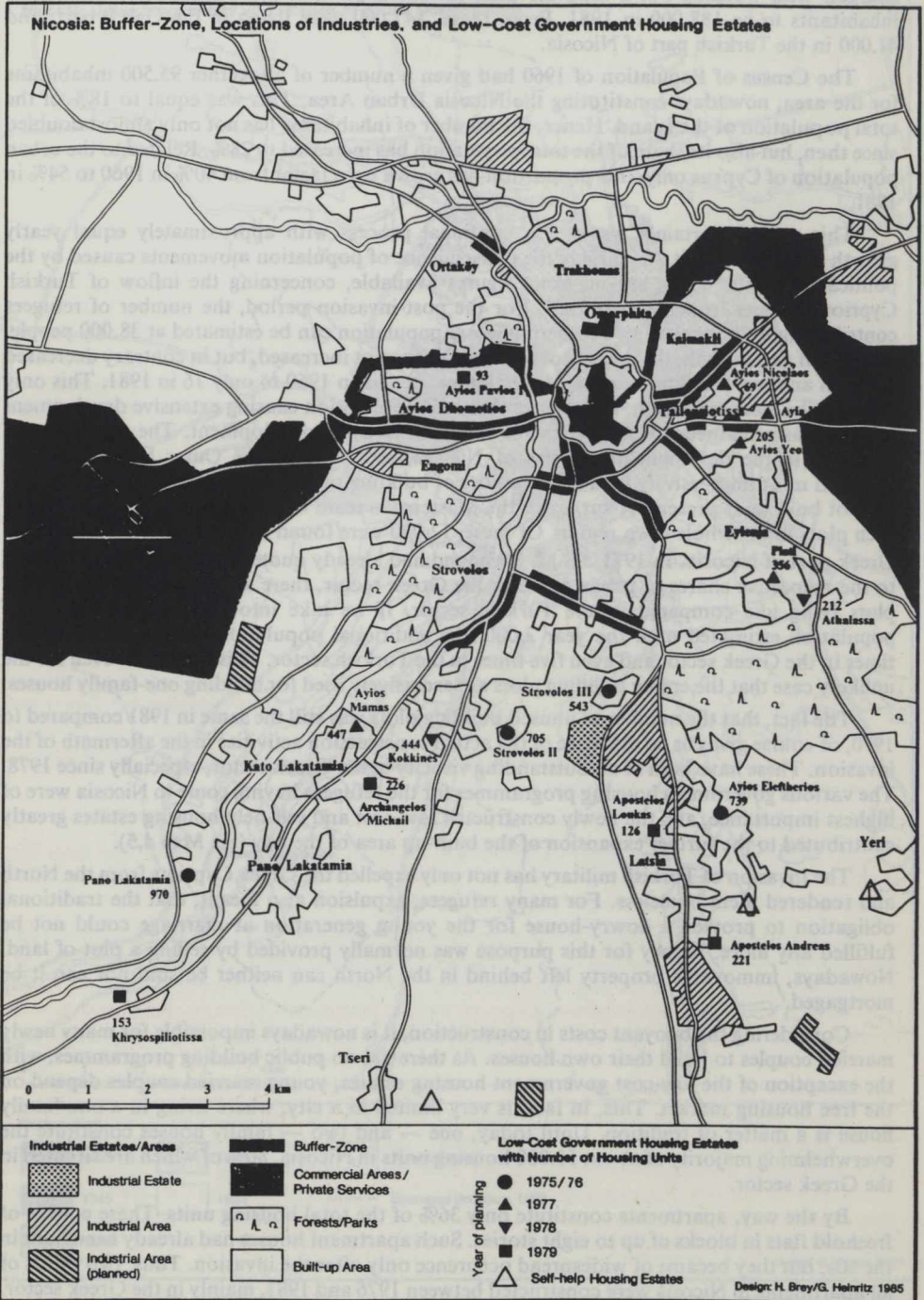
Especially the main road to Famagusta had been an important axis of urban development. All along this road up to Mia Milea numerous establishments of manufacturing and other industries had been located. Today these are inaccessible for the Greek Cypriots.

More than the losses caused by the Turkish invasion in the northern part of the city, were the gains in population and functions in consequence to that event, that have been of most eminent importance for the urban development for both sides. This will become clearer if we look at the development of the tertiary sector after 1974.

Our principal interest in this context will be, to analyse

- (1) whether the trends we could observe in the pre-invasion period have continued, and
- (2) whether and to what extent both parts of the divided city have developed contrary to each other, analogous to the developments on the national scale.

Map 4

We begin with the development of population on both sides of Nicosia. UNDP experts, charged with working out a land-use plan for the capital, estimated the total number of inhabitants to be 188,000 in 1981. From these, 147,000 were living in the Greek part, and 41,000 in the Turkish part of Nicosia.

The Census of Population of 1960 had given a number of altogether 95,500 inhabitants for the area, nowadays constituting the Nicosia Urban Area. This was equal to 18% of the total population of the Island. Hence, the number of inhabitants has not only almost doubled since then, but also its share of the total population has increased to 28%. Related to the urban population of Cyprus only, this proportion has grown even faster from 40% in 1960 to 54% in 1981.

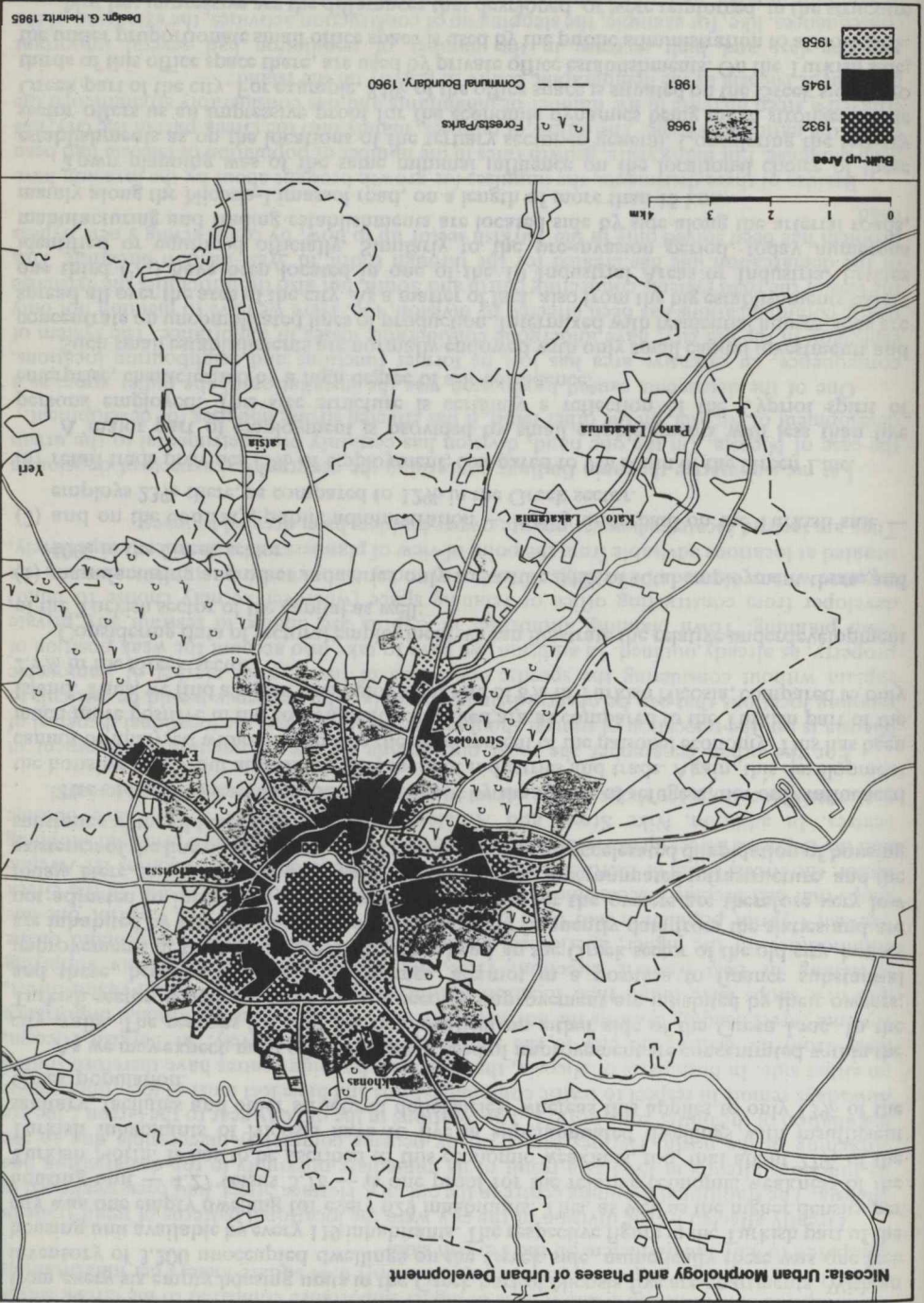
This growth certainly was not a continual process with approximately equal yearly growth rates. In fact, it was largely the consequence of population movements caused by the political conflicts. There are no exact figures available, concerning the inflow of Turkish Cypriot refugees from 1963 to 1974. For the post-invasion period, the number of refugees contributing to the growth of southern Nicosia population can be estimated at 38,000 people. Despite of this growth, the density of population has not increased, but in contrary decreased from an anyhow small number of 24 inhabitants per ha in 1960 to only 16 in 1981. This only seems to be a contradiction: it indicates that land speculation causing extensive development of land has remained a principal factor in urban housing development. The deficiency of cohesion in the development policies of Nicosia, especially in the Outer Urban Area, is reflected most impressively by a high number of building plots that have been developed, but are not built in at present. A survey of the Masterplan team of 1981 has registered 18,000 of such plots in the whole town region. Of these, 12,000 were found in the Greek part of Nicosia. In 1971, G. M. Desmond had already quoted the same figure. Related to the respective shares of urban space in the Greek sector, there are twice as many of such plots lying idle compared to the Turkish sector. If we take into account the growth of population estimated until the year 2,000, the additional population could be housed two times in the Greek sector and even five times in the Turkish sector. This holds true even for the unlikely case that the empty building plots are exclusively used for building one-family houses.

The fact, that the number of unused building plots was still the same in 1981 compared to 1970, of course gives us no evidence of the actual construction activities in the aftermath of the invasion. These have been of an outstanding vivacity in the Greek sector, especially since 1978. The various government housing programmes for the refugees having come to Nicosia were of highest importance, and the newly constructed low-cost and self-help housing estates greatly contributed to the further expansion of the built-up area of the city (see **Map 4,5**).

The invasion of Turkish military has not only expelled the Greek Cypriots from the North and rendered them homeless. For many refugees, expulsion also meant, that the traditional obligation to provide a dowry-house for the young generation at marriage could not be fulfilled any more. Money for this purpose was normally provided by selling a plot of land. Nowadays, immovable property left behind in the North can neither be sold nor can it be mortgaged.

Considering the buoyant costs in construction, it is nowadays impossible for many newly married couples to build their own houses. As there are no public building programmes, with the exception of the low-cost government housing estates, young married couples depend on the free housing market. This, in fact, is very limited in a city, where living in a one-family house is a matter of tradition. Until today, one — and two — family houses constitute the overwhelming majority of about 53,000 housing units in Nicosia, 80% of which are situated in the Greek sector.

By the way, apartments constitute only 36% of the total housing units. These consist of freehold flats in blocks of up to eight stories. Such apartment houses had already been built in the 60s, but they became of widespread occurrence only after the invasion. Thus, two thirds of all apartments in Nicosia were constructed between 1976 and 1981, mainly in the Greek sector.

Map 5

Still, the Greek Cypriots in Nicosia rather hesitate to rent an apartment (instead of regarding a housing situation in a block of flats as ideal). This can be impressively shown by the fact that from every six empty housing units in the Greek part of Nicosia five are apartments. With an inventory of 3.200 unoccupied dwellings on the Greek side, numerically there was one free housing unit available by every 119 inhabitants. The respective figure in the Turkish part of the city was one empty dwelling for every 629 inhabitants. This, as well as the higher density per housing unit — 4.27 versus 3.78 — is one proof for the relative economic weakness of the Turkish North. It has to be ascribed to this economic weakness, too, that about 27% of the Turkish inhabitants of Nicosia have to live in superannuated dwellings with insufficient sanitary, facilities and other structural deficiencies, whereas this applies to only 13% of the Greek population.

As we may expect, most of the houses in need of improvement are concentrated within the city walls. The reasons for that are not identical on either side of the Green Line. In the Turkish sector, a major part of houses needing improvement are inhabited by their owners; and these, because of their low incomes, are not in a position to finance substantial improvements of the buildings. On the other hand, in the Greek sector of the old city, houses are inhabited by tenants whose tenancy-agreements frequently date from the sixties and are not adjusted to inflational devaluation. The rentals for the owners are therefore very low today. Here, low rentability of property in old houses, superannuated infrastructure, and the existence of the line of demarcation, all that resulted in an accelerated dilapidation of housing substance in the old city after the invasion.

The sudden increase in population caused by the inflow of refugees, not only influenced the housing sector but also the development of industries and trade. Again, this development cannot be analysed without regarding the development of the national economy. This has been much more positive in the government-controlled area as compared to the Turkish part of the Island. Thus, we find a higher unemployment rate of 8% in Turkish Nicosia, compared to only 2.9% in the Greek sector.

Considering data of sectoral employment we can illustrate the relative underdevelopment of the Turkish sector of the capital as well:

- (1) manufacturing and other industries only constitute 34% of total employment there, and 40% in the Greek sector.
- (2) and on the contrary, public administration — highly underpaid on the Turkish side — employs 23% there, as compared to 12% in the Greek sector.
- (3) retail trade provides 13% of employment, compared to 9% south of the Green Line.

A major part of employment is provided by small establishments with less than five persons employed. This size structure is certainly a reflection of the Cypriot spirit of enterprise, characterized by a high degree of self-confidence.

Such small establishments are normally endowed with only small capital investments and concentrate on uncomplicated lines of production. Intermixed with residential houses, they are spread all over the area of the city. As a matter of fact, also from the big establishments barely one third ($\frac{1}{3}$) have been located in one of the 10 Industrial Areas or Industrial Estates identified or equipped officially. Similarly to the pre-invasion period, today numerous manufacturing and trading establishments are located side by side along the arterial roads, mainly along the Nicosia-Limassol road, on a length of more than 15 km.

Town planning was of the same minimal influence on the locational choice of these establishments as on the locations of the tertiary sector in general. Considering the tertiary sector offers us an impressive proof for the economic dynamics being much stronger in the Greek part of the city. For example, 84% of the office space is situated on the Greek side. Two thirds of this office space there, are used by private office establishments. On the Turkish side, the under proportionate small office space is used by the public administration to almost 50%.

Not less impressive are the differences that developed, or were reinforced, in the structure of urban retail trade after 1974. Here, the inferior economic situation of the Turkish side is

demonstrated by the fact, that of all retailing establishments, the sale of commodities for daily consumption constitutes 36% and thus is of higher importance compared to the Greek sector of the town. Here, the respective retailing space is only 0.44 square-meters per inhabitant as compared to 0.81 square-meters on the Turkish side.

Greatly affected by the division of the city were the locational patterns of retail trade in Nicosia. The traditional shopping centre in the old city, Hermes Street, had been weakened in its functions already in 1963 as a result of its immediate proximity to the demarcation line stretching in the north. Hermes Street finally became completely inaccessible due to the installation of the buffer zone in 1974. The locations in the old city near to the Green Line are nowadays remote in respect to traffic communications and have lost most of their importance on either side. In both parts of Nicosia, the principal shopping centres have therefore shifted away from the central old city to the south and north, respectively. In Turkish Nicosia, Kyrenia Street heading towards the northern gate has obviously gained additional importance and new shops have found their location outside the old city in the Osman-Pasha-Street, stretching in East-Western direction. Here, we mostly find establishments supplying commodities for the higher, aperiodical demand. Until 1974 the respective demand of the Turkish Cypriot population had been preponderantly supplied by Greek Cypriot one-line shops that had become inaccessible for the Turkish Cypriots since the invasion. In the Greek sector, the streets south of Eleftheria Square, especially the Archbishop-Makarios III-Avenue and the Dighenis Street up to Ayios Antonius Merket, have developed into principal shopping centres. In addition, Nike Street and Athalassa Avenue, further south, have become preferential locations for shops selling commodities for the high and aperiodical demand.

For the urban geographer the most outstanding feature of retailing development in Nicosia is not the relocation of central shopping streets, but rather the locational dispersal of retailing locations that can be observed simultaneously. This tendency would be difficult to explain without considering the specific conditions of the Cypriot market of immovable property, as already outlined. In addition, we have to take into account the weak position of town planning. Town planning authorities in Cyprus are unable to restrain any private developer from constructing office or retailing space (wherever he may choose to build) together with or instead of dwellings. That is why today many retailing establishments are not situated at locations advisable from the point of view of planners and consumers, respectively. They are instead located wherever private owner-builders have decided to invest.

Let me summarize the main findings concerning the geographical aspects of division in the case of Nicosia. On the one hand, division has certainly been detrimental to the urban development of Nicosia, on the other hand, it has effected strong impulses for development.

One of the detriments caused by division was the installation of the buffer zone; as a consequence, an extensive area has lost its former functions and neighbouring locations, especially in the old city, have undergone considerable losses in importance. The system of traffic communications has been affected by division, too. Here we have to mention not only the loss of the road systems connecting North and South, but also the difficulties the existence of the demarcation line has created for the through traffic in West-Eastern direction. This problem has been solved only in the Turkish sector up to now, by constructing a new bypass road.

Besides of these detriments, the impulses for growth brought about by the invasion have been immense. For many years, growth rates in the number of population of Nicosia had been below the national average. The inflow of refugees, mainly into the Greek part of the city, has effected a steep increase in the number of inhabitants and has considerably strengthened the position of Nicosia as the demographic centre of gravity on the Island.

The fast and high increase in the number of population had several important consequences, like, for example, the stepping up of construction activities, the extension of the urban built-up area, and, of equal importance, the strengthening of demand for commodities

and services, and an increased availability of cheap labour force. For the resulting developments, the social and political framework having determined the specific traits of urbanization in Cyprus already before 1974, remained valid. Indeed, the weaker economic position of the Turkish part of the Island that has not participated in the "economic miracle" of the Greek side, has resulted in the fact that differences between the two parts of the city could develop or be reinforced respectively.

We cannot assume that these differences and all resulting problems can be removed by setting up a common Master Plan, alone.

Partition, physically comprehensible in territories, boundaries, demarcation lines and fortifications, has always existed. And, partition has always been a means for the execution of power, an element of political and social conflicts, an expression of dominance and inferiority, of integration and separation, and of conservation and destruction. Today, this partition has to be comprehended as an expression of a reality, in which destructive processes dominate constructive ones, and there is a lack of understanding, wisdom and also political concepts that are suitable to overcome this reality.

REFERENCES

1. ATTALIDES, M., 1981: Social Change and Urbanization in Cyprus. A Study of Nicosia. = Publications of the Social Research Centre 2, Nicosia.
2. BREY, H., 1983: Das Flüchtlingsproblem in der Folge der Zypernkrise 1974: Bedingungen und Auswirkungen für die Ausbildung räumlicher Disparitäten auf Zypern. (Diploma-thesis, unpublished), München.
3. DESMOND, G.M., 1971: Financing Housing in Cyprus. Report of U.N. Technical Assistance Mission. (manuscript mimeo), Nicosia.
4. DRURY, M.P., 1977: Western Cyprus — Two Decades of Population Upheaval 1956-76. (manuscript mimeo), Dept. of Geography, Univ. of Durham.
5. HEINRITZ, G., 1975: Grundbesitzstruktur und Bodenmarkt in Zypern. = Erlanger Geographische Arbeiten, Sonderband 2, Erlangen.
6. HEINRITZ, G., 1985: Nicosia. Die geteilte Hauptstadt Zyperns. = Geographische Rundschau, vol. 37, no. 9, pp. 463-469.
7. KAROUZIS, G., 1976: Proposals for a Solution to the Cyprus Problem. Nicosia.
8. KYRRIS, C., 1977: Peaceful Co-existence in Cyprus Under British Rule (1878-1959) and After Independence: An Outline. Nicosia.
9. UNCHS/HABITAT (eds.), 1981: Nicosia Master Plan. Diagnostic Report. Nicosia.
10. YIANGOULLIS, O., 1974: The Rural-urban Fringe in Nicosia. Diss. Inst. of Planning Studies, Univ. of Nottingham.

Turkish Demographic Manipulations in Cyprus: Turkish Cypriots under threat of assimilation - Greek Cypriots face peril of extinction

by Andreas Christodoulou,
Geographer

Introduction

The recent reports from the occupied part of Cyprus about the gradual colonization of the city of Famagusta bring once more to the fore the menacing aspects of Turkey's attempt to alter the demographic character of Cyprus.

The long-term policy of Ankara has been the creation of the right conditions to effect partition and eventual annexation of the whole of Cyprus. The Turkish chauvinist circles have pursued in this respect a three-pronged strategy. Firstly, the physical segregation of the two communities, which for centuries lived together in harmony, secondly the "relocation" of the ethnic populations by force in two homogeneous areas divided by the physical presence of the occupation troops, and, thirdly, the alteration of the demographic balance in Cyprus by the importation into the occupied area of thousands of settlers from backward provinces of Turkey in order to tip the political scales in favour of Turkey.

Turkish Attempts at Segregating the Communities before the Invasion

The first phase of Ankara's plans against Cyprus was carried out by the chauvinist Turkish Cypriot leadership. The latter, being a faithful executor of Ankara's dictates promoted the physical segregation of the two communities even before independence was achieved in 1960. This process gained pace following the Turkish Cypriot insurrection of 1963-64 when some Turkish villages and many mixed ones were abandoned by their Turkish Cypriot inhabitants who were forced by their leadership to flee and settle in nearby enclaves. (Appendix I, Map I).

It should be noted here that historically the two ethnic communities lived interspersed throughout the island and in all districts and regions of the island the Greek Cypriot Community were in the majority and the owners of most of the land.

Reference to the efforts of the Turkish side to promote the physical segregation of the two communities is made in the report of Dr Galo Plaza, who was appointed a mediator by the United Nations in Cyprus. The Report was submitted on March 26, 1965.

In Paragraph 110 of his Report Dr. Plaza writes: "*The Turkish Government, however, continued to believe that only the geographical separation of the two communities could provide adequate protection for the Turkish-Cypriot Community*".

The Secretary-General of the United Nations described the policy of the Turkish Cypriot leaders the same year in this way:

"The Turkish Cypriot leaders have adhered to a rigid stand against any measures which might involve having members of the two communities live and work together, of which might place Turkish Cypriots in situations where they would have to acknowledge the authority of Government agents. Indeed, since the Turkish Cypriot leadership is committed to physical and geographical separation of the communities as a political goal, it is not likely to encourage activities by Turkish Cypriots which may be interpreted as demonstrating the merits of an alternative policy. The result has been a seemingly deliberate policy of self-segregation by the Turkish Cypriots".

The Situation following the Turkish Invasion of 1974

The Turkish invasion of 1974 put into action the second phase of the plan to partition the island. After the Turkish troops occupied the northern 37% of the territory of the Republic, the Turkish Cypriots living in enclaves in the free areas of the Republic were incited by their leadership to seek their way north to the occupied territory. (Map II)

Turkish troops forced about 200,000 Greek Cypriots, who were living in the northern districts of the island to flee to the Government-controlled area of the Republic, effectively changing a historical reality of more than 30 centuries.

According to Turkish Cypriot sources ("the General Secretary of the Interior and Justice Ministry of the Autonomous Turkish Cypriot Administration", A. Sami) there still remained in October 1974 in the free areas of the Republic 32,029 Turkish Cypriots. Around 10,000 of those were in the British Sovereign Bases, 4,200 in Limassol and in surrounding villages, 12,000 in Paphos district, 2,630 in Larnaca district and 3,209 in Nicosia district. According to the same sources another 12,000 Turkish Cypriots, inhabitants of the southern districts, crossed the Attila line prior to October 1974.

Eventually nearly all the Turkish Cypriots living in the south were transferred to the occupied north in 1975 either through RAF airlift or through the Vienna Agreements which permitted the voluntary movement of Turkish Cypriots (mainly residents of Paphos district) to the north. In actual fact the Turkish Cypriots had no choice but to leave behind their homes and property as the Turkish Cypriots authorities refused to provide for the education of their children or for their religious needs.

At the same time Greek Cypriot enclaved (originally more than 20,000) were forced to seek refuge in the free areas of the Republic on account of the remorseless pressure put on them by the Turkish Cypriot authorities, the Turkish army and the newly-arrived colonist element. Today all but 1000 have left the occupied area.

Phase Three — Demographic Adulteration

After achieving near-homogeneity of the occupied territory of the Republic, Turkey and the Turkish Cypriot puppet administration proceeded with a well-thought out plan to colonize it with, mainly Anatolian, settlers. The colonist element was introduced to Cyprus through a thinly-disguised excuse of the need of "seasonal workers for farming and tourism". According to latest estimates the number of settlers has exceeded 65,000.

Turkish aims in this respect are obvious. Inter alia, they seek to:

(i) alter the demographic character of the island for political gains — i.e. to claim more territory, political rights etc., during negotiations;

(ii) strengthen the hand of the chauvinist elements among the Turkish Cypriot population. This has already been illustrated by the adulteration of the political wishes of the Turkish Cypriots in repeated "elections" — both "presidential" and "parliamentary". Indeed the "settler party" currently participates in the "coalition government".

(iii) break the bonds of friendship which existed for centuries between the two communities;

(iv) effect a change in the cultural ethos of the indigenous population, by upgrading traditional Turkish values and downgrading the modern trends of the mainly westernised Turkish Cypriots.

Evidence of the Extent of Colonisation in the Occupied Territory

The local Turkish Cypriot press as well as the international press have on many occasions referred to the growing dimensions of colonisation of the occupied area by mainland Turks.

The illegal importation of Anatolian settlers to Cyprus is also borne out by the available statistics. According to the latest 1984 statistics yearbook (issued in December 1985) by the

so-called "State Planning Organisation Statistics and Research Office" the total population of the occupied area was 157,984.

This figure is in stark contrast to the estimate given by the Republic's Statistics Department (1983) of 123,400. The quoted estimate was based on the calculation of the net growth rate of the Turkish population over the period 1973 — 1983. Bearing in mind the slightly higher birth-rate among the Turkish Cypriots their proportion of the total population was expected to rise from 18.1 to 18.8%.

TABLE 1: POPULATIONS BY ETHNIC GROUP

	Total	Greek Cypriots	%	Turkish Cypriots	%	
1960	577,615	473,265	81,9	104,350	18.1	official census
1973	634,654	519,694	81,9	114,960	18.1	estimate
1983	653,400	530,000	81,1	123,400	18.8	estimate

The discrepancy in population figures is explained by the fact that thousands of Turks from mainland Turkey have been "transplanted" to Cyprus.

According to the latest information from the occupation authorities, 91,225 persons were "settled" at the conclusion of the "settlement project" undertaken in the occupied area between 1974 and 1982.

TABLE 2: DISTRIBUTION OF "RESETTLED" BY DISTRICT

Settlement Areas	No. of Families	No. of Persons
Nicosia	3,078	11,259
Kyrenia	4,905	18,850
Famagusta	8,621	34,580
Morphou	4,738	18,634
Yialoussa	1,818	7,902
TOTAL	23,160	91,225

(Source: "State Planning ORganisation" — Five Year Development Plan 1984-1988, draft, page 343, Table 223, SPO Publication, Nicosia, Sept. 1983).

Considering that the number of Turkish Cypriots who have crossed the Attila line from the free areas of the Republic was 44,093 it can be deduced that about 47,000 "Turkish Republic citizens" have been settled in the occupied territory of Cyprus by the end of 1982.

Although the precise number of indigenous Turkish Cypriots is difficult to ascertain due to intermarriage and emigration-immigration movements, it can be readily inferred from the above figures that their number cannot be far in excess of 100,000. This translates into a net reduction of the numbers, probably due to emigration mainly to the U.K.

Another worrying factor is the fact that the settler population has a much higher birth rate than the local Turkish Cypriots and this is expected to have a long-term effect on population structure.

Spatial Distribution of Settlers

No precise data exist today about the spatial distribution of settlers in the occupied territory, but certain inferences can readily be made.

The Turkish daily AYNDINLIK published on 27.8.1979 part of a document showing statistics of settlement of Turkish settlers.

TABLE 3: TURKISH STATISTICS, DATED 31st MARCH 1977, SHOWING SETTLEMENT OF PEOPLE FROM TURKEY IN THE OCCUPIED AREA

AREA	FAMILIES	PERSONS
Nicosia	501	2,021
Morphou	415	1,608
NICOSIA DISTRICT	916	3,629
KYRENIA DISTRICT	754	3,228
FAMAGUSTA DISTRICT	3,512	16,636
TOTAL	5,182	23,603

It can be seen from the above statistics that nearly two thirds of the colonists settled in Famagusta district and the other third in Kyrenia and Nicosia districts. Also available is a list of the villages settled by colonists from Anatolia (Appendix II) which indicate that many occupied Greek Cypriot villages are inhabited exclusively by them.

The number of settlers from Anatolia has risen to over 60,000 by 1986 but their spatial distribution seems to have remained the same i.e. a predominant preference being shown to Famagusta district.

If present trends continue, i.e. further influx of settlers, intermarriage, higher birth-rates among the settler population and net emigration of Turkish Cypriots, the latter face a real danger of losing their cultural character and ultimately of being assimilated by the sheer size of the colonist element.

Conclusion

For the Greek Cypriot Community the demographic alteration in the occupied part of Cyprus constitutes an even greater threat. If the settlers were to be ever regarded as legitimate Cyprus inhabitants then the proportion of Turks in Cyprus today would rise to nearly 23% from the 18.1% pre-invasion figure.

From the figures quoted above it can be observed that the proportion of the indigenous Turkish Cypriot population has actually declined to about 15% of the total *de jure* Cyprus population. (Appendix III)

The Cyprus Government will continue to insist on the restoration of the authentic demographic character of the island.* As a consequence, it is imperative that the illegally introduced colonist element should leave the island before a fair and lasting settlement can be achieved.

The international community has a duty to play its constructive role in this direction and should press Turkey to abandon her long-term plans for haegemony over Cyprus.

*The Alexandretta precedent is still fresh in the minds of Greek Cypriots and consequently this issue is approached with extreme caution. In any case in order to maintain its status on the island the Greek Cypriot community has adopted a very firm stand on it.

APPENDIX I

(i) Abandoned Turkish or mixed villages

(T) denotes Turkish village

Nicosia district (North-Central)

Skyloura, Dhyo Potami (T), Dhenia, Akaki, Peristerona, Oroundha, Eliophotes, (T), Aredhiou, Ayios Sozomenos, Pyroi, Nisou, Mathiatis, Palekythro, Neokhorio, Vroisha (T), Alevga (T), Sellain t' Api (T), Ayios Theothoros (T), Selemani (T), Ayios Epiphanius (T), Karavostasi, Psmolophou (1958), Kato Dheftera (1958), Lakatamia (1958), Strovolos (1958).

Kyrenia district (North)

Dhiorios, Lapithos, Karavas, Ayios Ermolaos, Trapeza (T), Klepini.

Famagusta district (East)

Arnadhi, Perivolias tou Trikomou (T), Monagra, Ayios Theodoros, Vitsada.

Larnaka district (South-east)

Meneou, Perivolias, Ayia Anna, Pyrga, Pano Lefkara, Kalavastos, Marori, Anglisidhes.

Limassol district (South)

Trakhoni, Kolossi, Phasoula, Pissouri, Prastio, Anoyira, Yerovasa.

Paphos district (West)

Prastion (T), Archimandrita, Yeroskipou, Lemba, Khulou, Mamoundali (T), Asproyia, Galataria, Loukrounou (T), Ayios Isidhoros.

(ii) Turkish enclaves (1963-1974)

The following enclaves were formed and in the process Greek Cypriot inhabitants were forced to abandon their homes and properties.

1. *Nicosia-Kyrenia enclave*

The largest and strongest Turkish Cypriot enclave was formed to the north and north-west of the city of Nicosia and extended into the southern slopes of Kyrenia range.

It included the Turkish quarter of Nicosia and the villages of Orta Keuy, Geunyely, Kanli, Mandres.

The Greek and Maronite inhabitants of Orta Keuy were forced to abandon their homes and property. Greeks lost properties in some neighbourhoods of Nicosia taken over by Turkish Cypriots insurrectionists.

The enclave included the villages of Photta, Krini, Pleri, Aghirda and Kenmurin and Temblos in the Kyrenia district.

The Turks controlled key points along the Kyrenia-Nicosia road.

2. *Kambyli enclave* (small enclave in Kyrenia district).

3. *Chatos enclave* included Turkish villages north of the new Nicosia-Famagusta road. (Beykeuy, Epikho, Kalyvakia, Petra tou Dhigheni, Kourou Monastir, Chatos, Kornokipos, Ayios Khariton, Knodara, Psilatos, Yenagra (part of the village).

Associated with the Chatos enclave were the minor enclaves of (4) Sinda, Strongylos, (5) Mora, Ornithi, (6) Maratha, Sandalaris, Aloa, (7) Melounda, Artemi, Platani, Ayios Iakovos.

In the Karpas peninsula existed three major enclaves: The enclave of Ovgoros (8) which included the villages of Argalida and Kridhia, the big and strong enclave of Galatia (9) which also included the villages of Livadhia, Ayios Evstathios and Platanisso and the enclave of Galinoporni (10) which also included the villages of Korovia and Ayios Symeon.

In the southern part of the Famagusta district was the enclave of *Pergamos* village (11) (near the British Sovereign Base of Dhekelia).

To the south of Nicosia lay two Turkish enclaves — the *Kotsiatis*, Margi enclave (12) and the *Lourougina*, Petrophani, Goshi enclave (13). Associated with it was also the village of Kellia (14).

Along the Larnaca-Limassol road existed three Turkish enclaves, the one included the village of Klavdia (15), the other the villages of *Kophinou*, Menoyia, Aplanda, Kivisil, Sopathdes and the Turkish sectors of the villages of Alaminos and Ayios Theodoros (16), and the small enclave of Mari (17).

Famagusta, Larnaca, Paphos and Limassol towns had segregated Turkish quarters which were defended by armed insurgents.

In Limassol district there were also two major enclaves the one around the big village of *Episcopi* (18) which included the village of Kandou and the other further west along the Limassol-Paphos road encompassing the head village of *Evdimou* and the villages of Paramali, Ayios Thomas, Planiskia and Alektora.

In Paphos district there were numerous small enclaves which included one or more villages:

20. The *Souskiou* - Phasoula enclave
21. The *Phinikas* enclave
22. The *Mandria* - Timi (part) — Ayia Varvara (part) enclave
23. The *Koloni* enclave
24. The *Axylou* enclave
25. The *Stavrokono* - Ayios Georghios enclave
26. The *Ayios Ioannis* - Vretchia enclave
27. The *Ayios Nicolaos* enclave
28. The *Phalia* enclave
29. The *Lapithiou* enclave
30. The *Saramas* enclave included also the villages of Anadhiou, Istinjo, Zakharia, Melandra, Meladhia
31. The *Khrysochou* - Karamoulidhe enclave
32. The *Androlikou* - Phasli enclave
33. The *Terra* village enclave
34. The *Kato Arodhes* enclave
35. The *Pelathousa* enclave
36. The *Yialia* enclave

In the Tylliria area (western Nicosia district) existed two main enclaves, the one at *Kokkina* (37) and the other further east around *Limnitis* (38) which also included the villages of Amadhies and Xerovounos.

Finally there existed the major *Lefka* (39) enclave which also included the villages of Ambelikou, the Turkish sector of the villages of Peristeronari and Kalokhorio, Elea, Angolemi and Gaziveran.

The Greek, Armenian and Maronite inhabitants of the area which started leaving the area since the late fifties abandoned the enclave completely in 1964 after the Turkish Cypriot insurrection.

APPENDIX II

SETTLEMENT OF TURKS FROM THE TURKISH MAINLAND IN TOWNS AND VILLAGES OF THE OCCUPIED AREA

Kyrenia District

St. Avrosios	(wholly)	Vasilia	(wholly)
St. Georghios	(partly)	Dhiorios	(partly)
St. Epiktitos	(partly)	Thermia	(partly)
St. Ermollaos	(wholly)	Kalogrea	(partly)

Kazaphani	(partly)	Famagusta (suburbs)	(partly)
Kyrenia	(partly)	Akanthou	(partly)
Klepini	(partly)	Acheritou	(wholly)
Kontemenos	(wholly)	Vathilakas	(wholly)
Kormakitis	(partly)	Vatili	(partly)
Karavas	(partly)	Vasili	(partly)
Larnakas tis Lapithou	(wholly)	Voukolida	(wholly)
Lapithos	(partly)	Gaidhouras	(wholly)
Livera	(wholly)	Gastria	(wholly)
Orka	(wholly)	Gypsou	(partly)
Panagra	(partly)	Dhavlos	(partly)
Sychari	(partly)	Eptakomi	(partly)
Chartzia	(partly)	Kilanemos	(wholly)
Nicosia District		Komi Kebir	(partly)
Avlona	(partly)	Koma tou Yialou	(partly)
Zodhia (Pano & Kato)	(partly)	Kontea	(partly)
Kythrea	(partly)	Lapathos	(partly)
Katokopia	(wholly)	Leonarissos	(wholly)
Morphou	(partly)	Limnia	(partly)
Masari	(partly)	Lyssi	(partly)
Nikitas	(partly)	Marathovounos	(partly)
Neapolis	(wholly)	Milia	(partly)
Pentayia	(wholly)	Mousoulita	(wholly)
St. Vasilios	(partly)	Neta	(wholly)
Filia	(partly)	Patriki	(wholly)
Famagusta District		Prastion	(wholly)
St. Trias	(wholly)	Pyrga	(wholly)
Angastina	(wholly)	Rizokarpason	(wholly)
St. Andronikos	(partly)	Spatharikon	(partly)
St. Theodoros	(partly)	Stylli	(wholly)
St. Georgios	(partly)	Tavrou	(partly)
Elias	(wholly)	Trikomo	(partly)
		Flamoudhi	(wholly)

APPENDIX III

Distribution of Greek Cypriots and Turkish Cypriots (plus colonist element) by district in 1973, 1978 and in 1982

i) Distribution of Greek Cypriots and Turkish Cypriots by district in 1973

District	Total population	Greeks	%	Turks	%
Nicosia	230,278	184,441	80.09	45,837	19.91
Kyrenia	33,400	28,828	86.31	4,572	13.69
Famagusta	127,135	106,112	83.46	21,023	16.54
Larnaca	61,821	48,568	78.56	13,253	21.44
Limassol	118,600	103,725	87.46	14,875	12.54
Paphos	63,420	48,020	75.72	15,400	24.28
TOTAL	634,654	519,694	81.9	114,960	18.1

**ii) Distribution of population by district
in the occupied area of the Republic (1978)**

District	Total population	Settlers*
Nicosia	68,286	3629
Famagusta	55,647	16636
Kyrenia	22,807	3288
TOTAL	146,740	23603

*Anatolian settlers. Figures refer to the end of 1976 (published March, 31, 1977) and are an underestimate of true number of settlers.

**iii) Distribution of population by district
in the occupied area of the Republic in 1982**

District	Total population ^(Est)	"Resettled" population ¹	Local Turkish Cypriots ²
Nicosia	71,000	29,893	~41,000
Famagusta	58,000	42,482	~15,500
Kyrenia	23,000	18,850	~4,500
TOTAL	152,000	91,225	~61,000

1. Includes mainland Turkish settlers and Turkish Cypriots from the government-controlled areas of the Republic.

2. Includes indigenous Turkish Cypriots resident in the occupied territory before 1974.

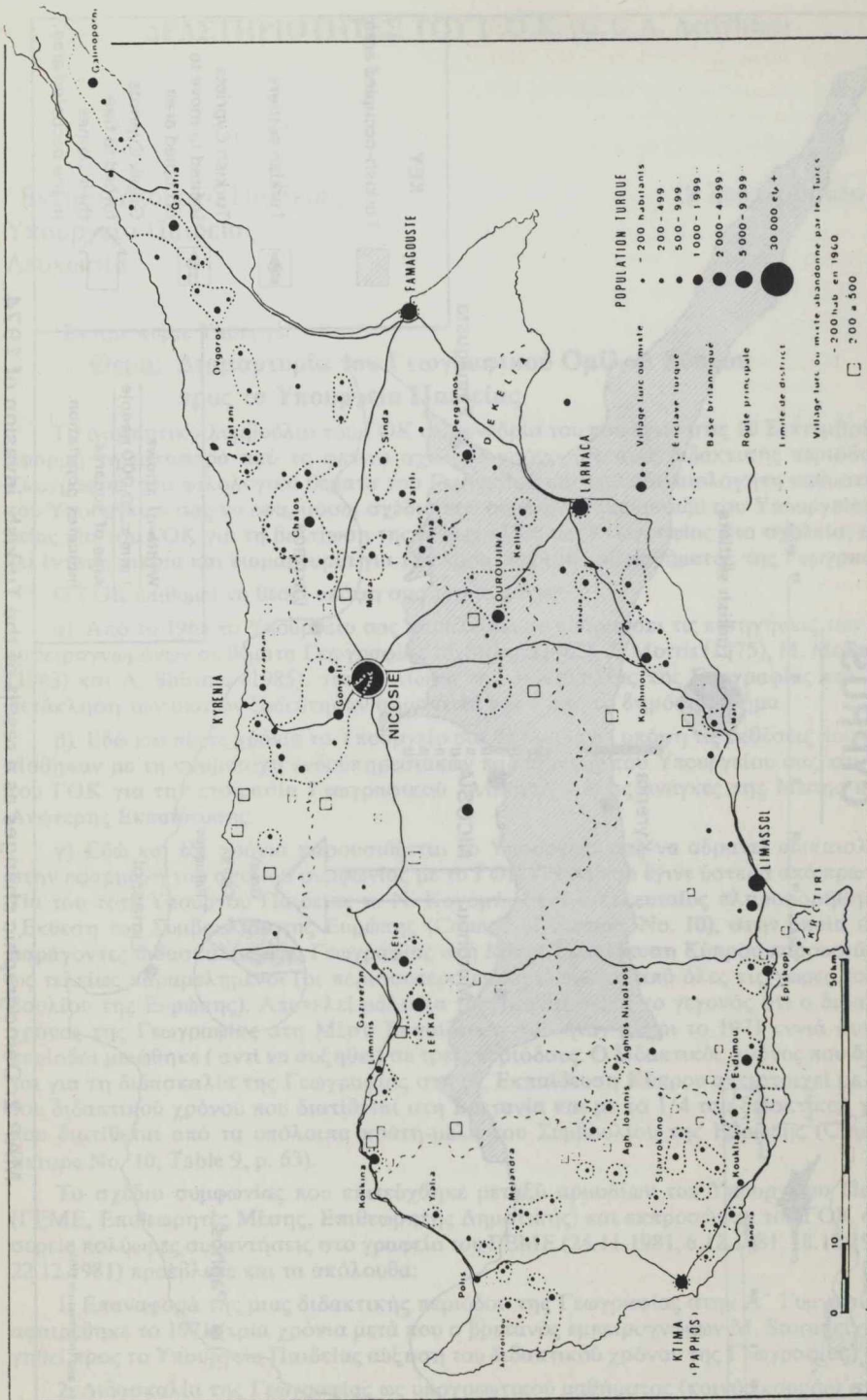
Note: From the above figures the following conclusions can be readily obtained.

a) The number of indigenous Turkish Cypriots resident in the areas of the Republic, currently under Turkish military occupation, before 1974 has shown a reduction as follows.

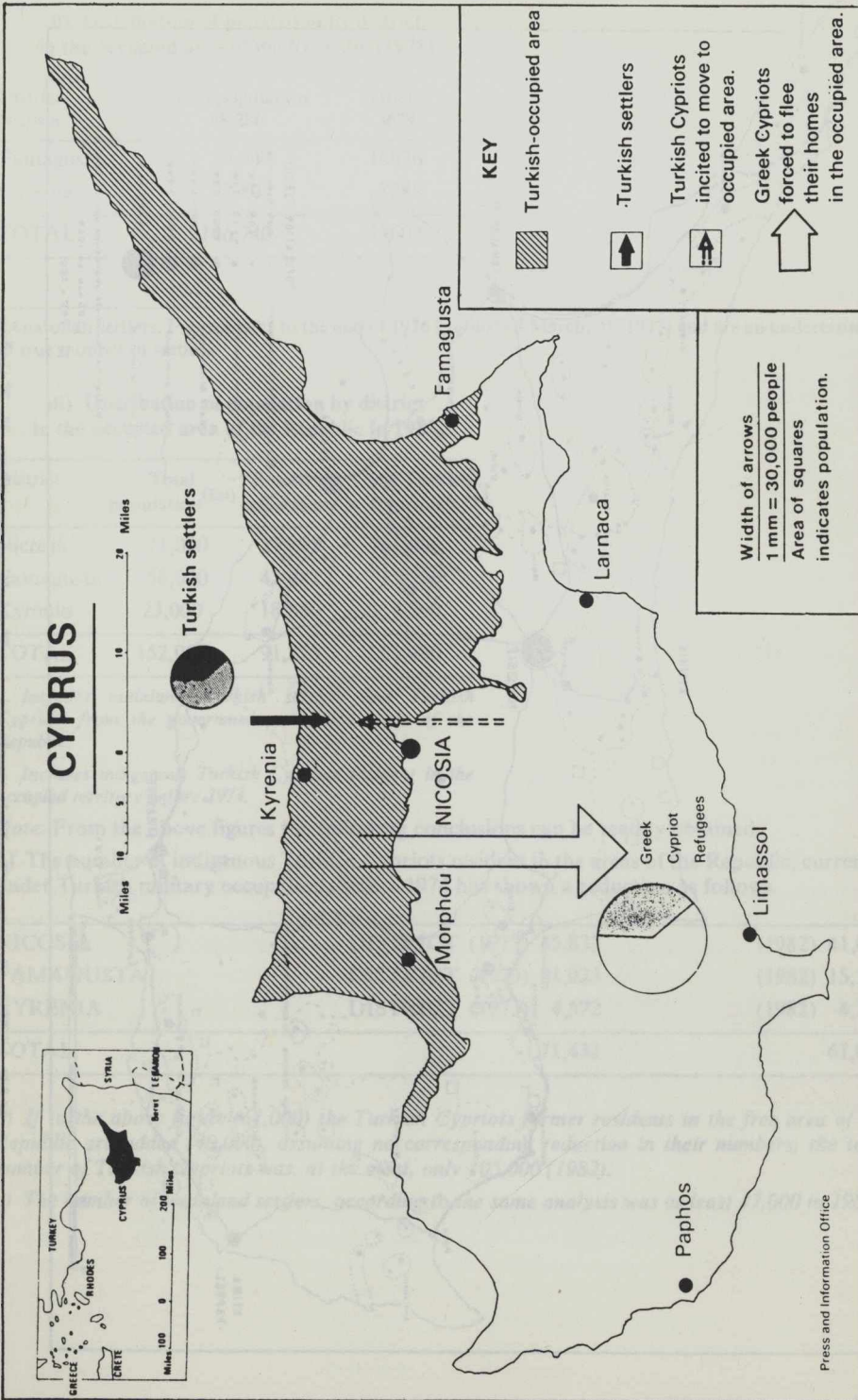
	DISTRICT (1973)	(1982)
NICOSIA	45,837	41,000
FAMAGUSTA	21,023	15,500
KYRENIA	4,572	4,500
TOTAL	71,432	61,000

b) If to the above figure (61,000) the Turkish Cypriots former residents in the free area of the Republic are added (40,000), assuming no corresponding reduction in their numbers, the total number of Turkish Cypriots was, at the most, only 105,000 (1982).

c) The number of mainland settlers, according to the same analysis was at least 47,000 in 1982.

MAP 1 : Map showing Turkish enclaves by French geographer, E. Kolodny.

MAP 2: Demographic changes as a result of the Turkish invasion of 1974.

Έντιμο Υπουργό Παιδείας
Υπουργείο Παιδείας
Λευκωσία

19 Σεπτεμβρίου 1987

Έντιμε κύριε Υπουργέ,

**Θέμα: Διαμαρτυρία του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου
προς το Υπουργείο Παιδείας**

Το Διοικητικό Συμβούλιο του ΓΟΚ σε συνεδρία του που έγινε στις 10 Σεπτεμβρίου, με αφορμή τη μεταφορά από το φετινό σχολικό χρόνο της μιας διδακτικής περιόδου της Γεωγραφίας στα φιλολογικά θέματα του Γυμνασίου και την αδικαιολόγητη καθυστέρηση του Υπουργείου σας να εφαρμόσει σχέδιο που συμφωνήθηκε μεταξύ του Υπουργείου Παιδείας και του ΓΟΚ για τη βελτίωση της διδασκαλίας της Γεωγραφίας στα σχολεία, εκφράζει έντονη πικρία και διαμαρτυρία για την παραγνώριση του μαθήματος της Γεωγραφίας.

Ο ΓΟΚ επιθυμεί να θέσει υπόψη σας τα πιο κάτω:

α) Από το 1968 το Υπουργείο σας παραλείπει να εφαρμόσει τις εισηγήσεις των ξένων εμπειρογνομόνων σε θέματα Γεωγραφίας Μ. Storm (1968), J. Morris (1975), M. McPartland (1983) και A. Shimer (1985), για βελτίωση της διδασκαλίας της Γεωγραφίας και για τη μετάκληση των οποίων ξοδεύτηκαν σημαντικά ποσά από το δημόσιο χρήμα.

β) Εδώ και πέντε χρόνια το Υπουργείο σας δε λαμβάνει υπόψη τις εκθέσεις που καταρτίστηκαν με τη συμμετοχή ενδοϋπηρεσιακών παραγόντων του Υπουργείου σας και μελών του ΓΟΚ για την ετοιμασία Γεωγραφικού Άτλαντα για τις ανάγκες της Μέσης και της Ανώτερης Εκπαίδευσης.

γ) Εδώ και έξι χρόνια παρουσιάζεται το Υπουργείο σας να αδρανει αδικαιολόγητα στην εφαρμογή του σχεδίου συμφωνίας με το ΓΟΚ (1981) που έγινε ύστερα από πρωτοβουλία του τότε Υπουργού Παιδείας κ. Ν. Κονομή, όταν ο τελευταίος πληροφορήθηκε την Έκθεση του Συμβουλίου της Ευρώπης (Council of Europe, No. 10), στην οποία όλοι οι παράγοντες διδασκαλίας της Γεωγραφίας στη Μέση Εκπαίδευση Κύπρου παρουσιάζονται ως τελείως παραμελημένοι (οι περισσότεροι παραμελημένοι από όλες τις χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης). Αποτελεί μάλιστα τραγική ειρωνεία το γεγονός ότι ο διδακτικός χρόνος της Γεωγραφίας στη Μέση Εκπαίδευση που ήταν μέχρι το 1971 εννιά συνολικά περίοδοι μειώθηκε (αντί να αυξηθεί) σε τρεις περιόδους. Ο διδακτικός χρόνος που διατίθεται για τη διδασκαλία της Γεωγραφίας στη Μ. Εκπαίδευση Κύπρου αντιστοιχεί με το 1/5 του διδακτικού χρόνου που διατίθεται στη Βρετανία και με το 1/4 του διδακτικού χρόνου που διατίθεται από τα υπόλοιπα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης (Council of Europe No. 10, Table 9, p. 63).

Το σχέδιο συμφωνίας που επιτεύχθηκε μεταξύ αρμοδίων του Υπουργείου Παιδείας (ΓΕΜΕ, Επιθεωρητές Μέσης, Επιθεωρητής Δημοτικής) και εκπροσώπων του ΓΟΚ σε τρεις πολυώρες συναντήσεις στο γραφείο του ΓΕΜΕ (24.11.1981, 6.12.1981, 18.12.1981 και 22.12.1981) προέβλεπε και τα ακόλουθα:

1. Επαναφορά της μιας διδακτικής περιόδου της Γεωγραφίας στην Α' Γυμνασίου που αφαιρέθηκε το 1971 (τρία χρόνια μετά που ο βρετανός εμπειρογνώμων Μ. Storm είχε εισηγηθεί προς το Υπουργείο Παιδείας αύξηση του διδακτικού χρόνου της Γεωγραφίας) § 3.1.3.

2. Διδασκαλία της Γεωγραφίας ως υποχρεωτικού μαθήματος (κοινός κορμός) στην Α' Λυκείου και να θεωρείται ως μάθημα επιλογής στους συνδυασμούς Σ3 και Σ5 του Λυκείου Επιλογής. § 3.1.3.

3. Διορισμό ειδικού γεωγράφου με πλήρη απασχόληση στη Μέση Εκπαίδευση ως Σύμβουλου Γεωγραφίας §3.1.3.

4. Διορισμό ειδικού γεωγράφου με πλήρη απασχόληση στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. § 3.3.3.

5. Εξασφάλιση υποτροφιών για σπουδές εξειδίκευσης του διδακτικού προσωπικού στη Γεωγραφία. § 3.3.3.

6. Συγκρότηση ομάδας από ειδικούς γεωγράφους στα πλαίσια της ανάπτυξης προγραμμάτων για να ασχοληθεί με την παραγωγή διδακτικού υλικού για την κάλυψη των αναγκών της Γυμνασιακής και της Λυκειακής βαθμίδας. § 3.4.3.

7. Ετοιμασία γεωγραφικού άτλαντα για τις ανάγκες της Μέσης Εκπαίδευσης. § 3.4.4.

8. Διδασκαλία της Γεωγραφίας και στα τρία έτη σπουδών της ΠΑΚ. § 6.1.1.

Οι μέχρι σήμερα ενέργειες του Υπουργείου σας στα πλαίσια του σχεδίου συμφωνίας ήταν οι ακόλουθες:

1. Μερική και κατά διαστήματα απόσπαση γεωγράφου στη θέση του Συμβούλου Γεωγραφίας στη Μέση Εκπαίδευση.

2. Απόσπαση ενός και μόνο γεωγράφου που καλύπτει τις ανάγκες της διδασκαλίας της Γεωγραφίας στην ΠΑΚ, στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και στην ανάπτυξη προγραμμάτων της Μέσης και της Δημοτικής Εκπαίδευσης.

3. Μετάκληση ξένων εμπειρογνομόνων σε θέματα Γεωγραφίας και οργάνωση σεμιναρίων στη Μέση Εκπαίδευση. Τα σεμινάρια αυτά παρακολούθησε κατά τα τελευταία τέσσερα χρόνια ένα ποσοστό 8% των καθηγητών που διδάσκουν Γεωγραφία. Στο φετινό σεμινάριο στο οποίο διδάξε ο διεθνούς φήμης καθηγητής Rex Walford του πανεπιστημίου του Cambridge το ποσοστό των καθηγητών έπεσε στο 5%. Το μόνο που κατορθώνεται με την οργάνωση των σεμιναρίων Γεωγραφίας από ξένους ειδικούς, είναι να εκτίθεται ανεπανόρθωτα η Κύπρος στο εξωτερικό. Κοινή αντίδραση όλων ανεξάρτητα των εμπειρογνομόνων ήταν: «Πώς μπορούμε να βελτιώσουμε τη διδασκαλία της Γεωγραφίας με τον τόσο ανεπαρκή χρόνο που διατίθεται για το μάθημα, τους ελάχιστους συμμετέχοντες στα σεμινάρια και με την απουσία Γεωγραφικού Άτλαντα από τα σχολεία;»

Έντιμε κύριε Υπουργέ,

— Σε καιρούς που ο γεωγραφικός προβληματισμός είναι απαραίτητος για τη διατήρηση του κυπριακού ελληνισμού στο χώρο και στο χρόνο (πόσο κενή είναι η φράση «μήμημ κατεχομένον» με ένα τόσο παραμελημένο μάθημα Γεωγραφίας),

— Σε καιρούς που η Τουρκία διαθέτει διπλάσιο διδακτικό χρόνο από εμάς για τη μελέτη της Γεωγραφίας της Κύπρου (και πενταπλάσιο για τη μελέτη γενικά της Γεωγραφίας),

— Σε καιρούς που το μάθημα της Γεωγραφίας κερδίζει συνεχώς έδαφος στα ωρολόγια και τα αναλυτικά προγράμματα όλων των χωρών της Ευρώπης (με μόνες εξαιρέσεις την Κύπρο και την Αλβανία),

— Σε καιρούς που το Κογκρέσσο με ψήφισμα του ημερομηνίας 17.3.87 (S.J.RES.88) καθιέρωσε επίσημα στις ΗΠΑ εβδομάδα Γεωγραφίας (15-21 Νοεμβρίου) και το Νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Βρετανίας (National Co-Curricula) προνοεί την περαιτέρω αύξηση του διδακτικού χρόνου της Γεωγραφίας και την υποχρεωτική εξέταση του μαθήματος στην Α', Γ' και Δ' τάξη της Μέσης Εκπαίδευσης,

— Σε καιρούς που ο ίδιος ο Υπουργός Παιδείας επίσημα διακηρύσσει πως το Κυπριακό πρόβλημα είναι στην ουσία σύγκρουση της Ιστορίας με τη Γεωγραφία και τονίζει τη σημασία του γεωγραφικού παράγοντα στη διαμόρφωση του προβλήματος,

— Σε καιρούς που επιβάλλεται, όσο ποτέ προηγουμένως, η πατριδογνωσία και αυτογνωσία του Κυπριακού Ελληνισμού,

Ερχόμαστε να μειώσουμε και αυτό τον ελάχιστο χρόνο που διατίθεται για τη διδασκαλία του μαθήματος της Γεωγραφίας.

Ο ΓΟΚ καλεί το Υπουργείο Παιδείας να πάρει επιτέλους τα μηνύματα των καιρών σχετικά με το θέμα «Γεωγραφία» και να προβεί χωρίς καθυστέρηση στα ακόλουθα:

α) Να ανακαλέσει αμέσως την απόφασή του για τη μεταφορά της μιας διδακτικής περιόδου της Γεωγραφίας στα φιλολογικά θέματα και να την αποδώσει εκεί που ανήκει.

β) Να πάρει θέση ως προς το σχέδιο συμφωνίας μεταξύ Υπουργείου Παιδείας και ΓΟΚ, θέμα που εκκρεμεί εδώ και έξι χρόνια.

γ) Να πάρει θέση ως προς τη σκοπιμότητα και αποτελεσματικότητα της μετάκλησης ξένων εμπειρογνομόνων για σεμινάρια Γεωγραφίας με τα σημερινά δεδομένα.

Έντιμε κύριε Υπουργέ,

Από της ανάληψης των καθηκόντων σας ως Υπουργού Παιδείας ζητήσαμε επανειλημμένα να σας δούμε και να σας ενημερώσουμε και εκθέσουμε και «δια ζώσης» τις απόψεις μας όσον αφορά το οξύ θέμα της διδασκαλίας της Γεωγραφίας στα σχολεία, αλλά μέχρι στιγμής δεν το κατορθώσαμε.

Από το 1968 (έτος ίδρυσης του) ο ΓΟΚ προσφέρει τις συμβουλές και υπηρεσίες του στο Υπουργείο Παιδείας στην προσπάθειά του να επιτύχει την προαγωγή της Επιστήμης της Γεωγραφίας στην Κύπρο. Για είκοσι χρόνια γράφουμε, συναντιόμαστε, συζητούμε με επισήμους του Υπουργείου Παιδείας, με μόνο αποτέλεσμα να μειώνονται συνεχώς οι ώρες της διδασκαλίας του μαθήματος της Γεωγραφίας στα σχολεία. Μας προκαλεί πράγματι θλίψη, πικρία, απογοήτευση αλλά και αγανάκτηση η ανεξήγητη αυτή στάση του Υπουργείου Παιδείας.

Έντιμε κύριε Υπουργέ,

Κατά τη διάρκεια της ολιγοετούς θητείας σας ως Υπουργού Παιδείας και με την οξύνοια και διορατικότητα που σας διακρίνει έχετε επιτύχει ουσιαστικές θεσμικές και άλλες βελτιώσεις στα εκπαιδευτικά πράγματα του τόπου. Είμαστε, βέβαιοι, ότι έχετε κατανοήσει τη μεγάλη σημασία που έχει η επιστήμη της Γεωγραφίας στο σύγχρονο κόσμο και ιδιαίτερα για τον Κυπριακό Ελληνισμό σήμερα. Γι' αυτό και είμαστε σίγουροι ότι θα προβείτε αμέσως στις αναγκαίες διευθετήσεις για βελτίωση της κατάστασης.

Αν, όμως, παρ' ελπίδα και η ενέργεια μας αυτή παραγνωρισθεί, τότε θα είμαστε αναγκασμένοι και υποχρεωμένοι έναντι των υποχρεώσεων μας ως πολιτών που πονούν αυτό το δύσμοιρο τόπο, να προβούμε σε δημόσιες δηλώσεις και στις αναγκαίες ενέργειες προς το Συμβούλιο της Ευρώπης και τη Διεθνή Γεωγραφική Ένωση.

Με εκτίμηση,
(Γιαννάκης Κουμίδης)
Γραμματέας

Εκ μέρους του Διοικητικού Συμβουλίου

**ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ Γ.Ο.Κ.
(C.G.A. ACTIVITIES)**

**Το Διοικητικό Συμβούλιο του Γ.Ο.Κ. κατά τη χρονική περίοδο
1986-1988**

1. Καδής Γεώργιος,	Πρόεδρος
2. Πιπερίδης Παύλος,	Αντιπρόεδρος Α΄
3. Αργυρίδης Παναγιώτης,	Αντιπρόεδρος Β΄
4. Κουμίδης Γιαννάκης,	Γεν. Γραμματέας
5. Κουντούρης Φειδίας,	Β. Γεν. Γραμματέας
6. Μαυρομάτης Σ. Ανδρέας,	Ταμίας
7. Σοφοκλέους Ανδρέας,	Έφορος Δημοσίων Σχέσεων
8. Σαββίδης Κ. Σάββας,	Σύμβουλος
9. Πέγκας Παναγιώτης,	Σύμβουλος
10. Χριστοφής Χριστοφής,	Σύμβουλος
11. Χατζηπετρής Γιώργος,	Σύμβουλος

ΥΠΑΙΘΡΙΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΤΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου μέσα στα πλαίσια των προσπαθειών του για διάδοση του γεωγραφικού προβληματισμού και της γνωριμίας με το γεωγραφικό τοπίο της ιδιαίτερής μας πατρίδας, διοργανώνει μια σειρά από οκτώ υπαίθριες γεωγραφικές μελέτες.

Η σειρά των μελετών αυτών προορίζεται βασικά για εκπαιδευτικούς της Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης και τους φοιτητές της Παιδαγωγικής Ακαδημίας, αλλά και για οποιοδήποτε ενδιαφερόμενο.

Οι μελέτες στοχεύουν να προσφέρουν τα ακόλουθα:

- (α) Τις αναγκαίες γνώσεις και δεξιότητες, ώστε να μπορούν να ερμηνεύονται συγκεκριμένα γεωγραφικά τοπία.
- (β) Την ικανότητα να χρησιμοποιούνται οι υπαίθριες μελέτες ως μέσα επίτευξης βασικών στόχων της διδασκαλίας του μαθήματος της γεωγραφίας.
- (γ) Επιμόρφωση στην απόκτηση και στη μετάδοση ικανοτήτων και δεξιοτήτων και στην καλλιέργεια στάσεων μέσα από την επιστημονική έρευνα.

Οι υπαίθριες μελέτες του Γ.Ο.Κ. περιλαμβάνουν τη μελέτη των ακόλουθων: Διαφόρων τύπων λόφων που συναντούμε στην Κύπρο, μιας παράκτιας περιοχής, μιας αγροτικής κοινότητας, μιας βιομηχανικής περιοχής, μιας αστικής περιοχής, μιας αγροτικής περιοχής με προγραμματισμένη ανάπτυξη, μιας κοιλάδας ποταμού και μιας τουριστικής περιοχής.

Η πρώτη υπαίθρια μελέτη θα γίνει το Σάββατο, 14.12.85 στην περιοχή Νήσου-Κοφίνου και θα έχει σαν αντικείμενό της τη μελέτη και ερμηνεία του σχηματισμού έξι χαρακτηριστικών τύπων λόφων. Η εκκίνηση θα γίνει από το χώρο της Παιδαγωγικής Ακαδημίας στις 8.15 π.μ. Η ώρα επιστροφής θα είναι η 1.30 μ.μ.

Υπεύθυνος ξεναγός της υπαίθριας μελέτης θα είναι ο κ. Γιώργος Καδής, γεωγράφος, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Γ.Ο.Κ.

Λεπτομέρειες για τις επόμενες εξορμήσεις θα ανακοινώνονται μέσω του Τύπου.

Υπαίθριες Μελέτες του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου

Την Κυριακή, 2 Μαρτίου 1987, ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου οργάνωσε υπαίθρια μελέτη στην περιοχή του κόλπου Governog's, στην οποία πήραν μέρος φοιτητές της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου, εκπαιδευτικοί, Κύπριοι και ξένοι ενδιαφερόμενοι και μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του Γεωγραφικού Ομίλου.

Σκοπός της μελέτης ήταν να αποκτήσουν οι συμμετέχοντες σ' αυτή τα ακόλουθα:

1. Τη δεξιότητα να χρησιμοποιούν και να ερμηνεύουν τοπογραφικούς χάρτες και αεροφωτογραφίες.
2. Την ικανότητα να ερμηνεύουν τον τρόπο δημιουργίας μιας συγκεκριμένης ακτής με αναφορά σε γεωλογικούς ατμοσφαιρικούς και θαλάσσιους παράγοντες.
3. Την ικανότητα να αξιολογούν πιθανές θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις από τις δραστηριότητες του ανθρώπου σε συγκεκριμένο γεωγραφικό τοπίο.

Τα στοιχεία που συγκέντρωσε η μελέτη, στα πλαίσια του σκοπού της, είναι τα ακόλουθα:

1. Η ακτή της περιοχής του κόλπου Governog's είναι μια ανυψωμένη ακτή (κάποτε ήταν σκεπασμένη με το νερό της θάλασσας). Τα στοιχεία που επισημάνθηκαν και καταμαρτυρούν το γεγονός αυτό είναι οι τριγωνικές σπηλιές της Παλιάς ακτής (χώρος δισκοθήκης), οι ανυψωμένες ταράτσες (φυσικές αναβαθμίδες) με φυσική ή και χωρίς φυσική τσιμεντοποίηση και η συνεχής κάθετη διάβρωση της κοίτης παρακείμενου ρυακιού.

2. Υπάρχουν στην ακτή πλούσιες μαρτυρίες θαλάσσιας διάβρωσης (σπηλιές, γκρεμισμένοι βράχοι, φυσικές αψίδες, διαβρωμένοι βράχοι σε μορφή «μανιταριού» κτλ.), θαλάσσιας εναπόθεσης (φύκια, άμμος, κροκάλες) και χημικής και φυσικής αποσάθρωσης των πετρωμάτων.

3. Η απογραμμάτιστη «οικιστική ανάπτυξη» στο χώρο του κόλπου Governog's είχε μόνο τις πιο κάτω αρνητικές επιπτώσεις στο γεωγραφικό τοπίο:

α) Η μεγάλη ένταση και η προχειρότητα στην ανέγερση καταλυμάτων χωρίς να συνοδεύεται από τα αναγκαία έργα υποδομής δημιουργεί ανθυγιεινές συνθήκες παραθερισμού.

β) Στα ανατολικά του κόλπου υπάρχει μεγάλη διάβρωση και μετακίνηση όγκων του γκρεμού, ώστε να υπάρχει άμεσος κίνδυνος να γκρεμισθούν μερικά από τα πρόχειρα καταλύματα.

γ) Παρ' όλο που στα δυτικά του κόλπου η ένταση της δραστηριότητας του ανθρώπου είναι σχετικά περιορισμένη, η πρόχειρη κατασκευή πάνω στη βραχώδη ακτή πολλών αποχωρητηρίων και φούρνων πάει να καταστρέψει, κατά τον πλέον ανάρμοστο τρόπο, ένα εξαιρετικό γεωγραφικό τοπίο.

Χαρακτηριστικό δείγμα της προχειρότητας με την οποία κάνουμε χρήση της περιοχής Governog's ως χώρου «παραθερισμού» είναι και η εξής διαπίστωση ενός πολυταξιδεμένου ξένου που συμμετείχε στη μελέτη: «Είναι η μόνη φτωχογειτονιά (slum) που έχω δει μακριά από πόλη· δεν υπάρχει, όμως, προηγούμενο να βλέπει κανένας τόσα αυτοκίνητα πολυτελείας παρκαρισμένα έξω από τόσα φτωχόσπιτα...».

Η τρίτη υπαίθρια μελέτη του Γ.Ο.Κ. θα καλύψει την υπό ανάπτυξη κοιλάδα του Πεντάσχοινου που εκτείνεται από το Σταθμό της Σκαρίνου μέχρι το φράγμα του Διπόταμου.

ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΑΚΑΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΟΜΙΛΟ ΚΥΠΡΟΥ

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου (ΓΟΚ) διεξήγαγε διήμερη υπαίθρια μελέτη της περιοχής του Ακάμα, το Σάββατο και την Κυριακή, 4 και 5 του Απρίλη (1987).

Ξεναγοί στη μελέτη ήταν ο κ. Γιώργος Μ. Καδής, γεωγράφος, ο κ. Χρίστος Γεωργιάδης, Βιολόγος και οι Γερμανοί ερπετολόγοι κ.κ. Homzong, Kirsten και Boye.

Στη μελέτη πήραν μέρος γύρω στα εβδομήντα άτομα (μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του ΓΟΚ, εκπαιδευτικοί, φοιτητές και φοιτήτριες της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου).

Σκοπός της υπαίθριας εξόρμησης ήταν:

- (α) Η μελέτη και η ερμηνεία της γεωμορφολογίας συγκεκριμένων περιοχών του Ακάμα.
- (β) Η μελέτη και ερμηνεία της χλωρίδας και της πανίδας βιοτόπων του Ακάμα.

(γ) Η ανάπτυξη δεξιοτήτων για περιβαλλοντικές μελέτες.

(δ) Η ανάπτυξη περιβαλλοντικής συνείδησης μέσα από τη μελέτη της μόνης περιοχής της Κύπρου που δεν έχει υποβαθμισθεί οικολογικά.

Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν στη μελέτη ήταν τοπογραφικοί και γεωλογικοί χάρτες, κιάλια, τηλεσκόπια, βαρόμετρα, φωτόμετρα, πυξίδες κ.ά.

Το Σάββατο, 4.4.87 μελετήθηκε η νοτιοδυτική περιοχή του Ακάμα με ιδιαίτερη έμφαση στη γεωμορφολογία (καρστικά φαινόμενα, στάδιο ανάπτυξης των ρυακιών Άσπρου και Καμούλη, φαράγγια) και στην αλληλοεξάρτηση χλωρίδας και εδάφους στο δάσος Μελέτη και στην περιοχή της Λάρας.

Την Κυριακή, 5.4.87, μελετήθηκε η βορειοδυτική περιοχή του Ακάμα που εκτείνεται μεταξύ των Λουτρών της Αφροδίτης, του σπιτιού της Ρήγαινας, των ερειπίων του ξωκκλησιού του Αγίου Παύλου, του λόφου Βαχίνες και της ακτής. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη μελέτη της ιδιαιτερότητας της χλωρίδας, της γεωμορφολογίας, των ερπετών και της κατασκευής των ακτών της περιοχής. Όσοι πήραν μέρος στη μελέτη έμειναν κατενθουσιασμένοι από τη μοναδικότητα του τοπίου, των ακτών και της χλωρίδας της περιοχής του Ακάμα.

Συμπέρασμα της υπαίθριας μελέτης είναι να μην επιτραπεί οποιαδήποτε μορφή ανάπτυξης (τουριστική, οικιστική κτλ.) που θα υποβάθμιζε οικολογικά την περιοχή του Ακάμα.

Οι υπαίθριες μελέτες του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου θα συνεχισθούν τον ερχόμενο Μάιο και θα καλύψουν τις τοποθεσίες του Ακάμα: Άγιος Κόνων, Γλυκύ Μυρσίνι, Φοντάνα Αμορόζα, Μούττη του Άθου και ακρωτήριο Αρναούτη (Ακάμας).

Νεκροταφεία Αυτοκινήτων στην περιοχή Λευκωσίας

Ένα φαινόμενο, χαρακτηριστικό της βιομηχανικής μας εποχής, είναι η δημιουργία χώρων τοποθέτησης ακρήστων αυτοκινήτων και μηχανοκινήτων οχημάτων γενικά. Στην Κύπρο το φαινόμενο αυτό άρχισε να παίρνει διαστάσεις προς το τέλος της δεκαετίας του εξήντα και έγινε εντονότερο μετά την τουρκική εισβολή του 1974 και τα συνεπακόλουθά της.

Όπως είναι φυσικό, οι πόλεις και τα περίχωρά τους είναι ιδιαίτερα επιδεκτικές, και η αισθητική υποβάθμιση του περιβάλλοντος είναι εξώφθαλμη.

Στην μείζονα περιοχή Λευκωσίας εκατοντάδες άχρηστα αυτοκίνητα εγκαταλείπονται από τους ιδιοκτήτες τους κάθε χρόνο και αφήνονται σχεδόν οπουδήποτε. Έχουν φυσικά δημιουργηθεί σημεία συγκέντρωσης, γνωστά σαν «νεκροταφεία αυτοκινήτων».

Μερικά απ' αυτά τα «νεκροταφεία» βρίσκονται σε πολύ ευαίσθητες περιοχές της πρωτεύουσας και δημιουργούν πολύ άσχημες εντυπώσεις τόσο στους ντόπιους όσο και στους επισκέπτες.

Επιπρόσθετα είναι εστίες για πολλαπλασιασμό των ερπετών που σε μερικές περιοχές, ιδιαίτερα στις ακριτικές βόρειες ενορίες της πρωτεύουσας, αποτελούν μεγάλο κίνδυνο για τους περίοικους.

Οι χώροι χρησιμοποιούνται συχνά από μικρά παιδιά για παιχνίδια και αυτό εμπεριέχει επίσης κινδύνους αφού μέσα στα «νεκροταφεία» εκτός από φίδια υπάρχουν επίσης αιχμηρά, σκουριασμένα αντικείμενα που εύκολα μπορούν να προξενήσουν τραυματισμό.

Πάνω από όλα όμως το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν και εργάζονται οι άνθρωποι της πόλης παθαίνει τέτοια ποιοτική και αισθητική υποβάθμιση που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την όλη ισορροπία του ανθρώπου. Αυτή απαιτεί να υπάρχει κάποιου είδους αρμονία μεταξύ των τεχνικών δομών και του φυσικού περιβάλλοντος.

Μέχρι σήμερα μόνο σπασμωδικές ενέργειες έχουν γίνει για την απόβλυνση του προβλήματος. Οι πρόσφατα εκλεγέντες δημοτικοί άρχοντες έχουν αυξημένη υποχρέωση απέναντι στους δημότες και τους ανθρώπους που τους ψήφισαν να βάλουν τα πράγματα στη θέση τους.

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου, θέλοντας να συνεισφέρει στην αισθητική αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος κάνει μια σειρά από συγκεκριμένες εισηγήσεις:

Α. Τη δημιουργία συγκεκριμένων χώρων αποθήκευσης των ακρήστων μηχανοκινήτων οχημάτων. Η τοποθέτηση των οχημάτων πρέπει να γίνεται με οργανωμένο τρόπο. Οι χώροι αυτοί πρέπει να βρίσκονται σε περιοχές που να μην επηρεάζουν σημαντικά την όλη αισθητική σύνθεση του τοπίου.

Ο ΓΟΚ έχει ήδη προχωρήσει σε ειδική έρευνα και με έκθεσή του έχει υποδείξει στα αρμόδια σώματα ορισμένες κατάλληλες περιοχές εκτός μείζονος Λευκωσίας.

Β. Για την αποφυγή ενός άλλου σχετικού «φαινομένου» αυτού του «ψάξιμου» (“scavenging”) των ακρήστων αυτοκινήτων για την αφαίρεση εξαρτημάτων, θα πρέπει αυτά να αφαιρούνται πριν τα οχήματα τοποθετηθούν στους καθορισμένους χώρους.

Γ. Πρέπει να λαμβάνονται μέτρα από τις αρμόδιες υγειονομικές υπηρεσίες των δήμων για την όσο το δυνατό διατήρηση κάποιας καθαριότητας και περιορισμού του αριθμού των ερπετών, κουνουπιών κλπ στους χώρους αποθήκευσης οχημάτων.

Δ. Για το συντονισμό του όλου έργου συνιστάται η δημιουργία φορέα υπεύθυνου για τη γενικότερη οργάνωση της αισθητικής κατάστασης του αστικού περιβάλλοντος μέσα από τις δομές των αρμόδιων δημοτικών αρχών.

ΣΕΙΡΑ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΩΝ ΤΑΙΝΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου επεσήμανε από καιρό την ανάγκη παραγωγής μιας σειράς ντοκουνμανταίρς για τη Γεωγραφία της Κύπρου. Η σειρά αυτή θεωρήθηκε απαραίτητη, για να γνωρίσουμε τον τόπο μας, αλλά και για εκπαιδευτικούς και τουριστικούς σκοπούς, καθώς και για την προβολή του φυσικού και ανθρώπινου πλούτου του νησιού μας στο εξωτερικό.

Οι σκέψεις αυτές του Ομίλου υποβλήθηκαν στη Διεύθυνση του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος Κύπρου, που τις αντιμετωπίζει με κατανόηση και τις μελετά πολύ θετικά. Αξίζει κάθε έπαινος στο Ίδρυμα που παρά τα οικονομικά του προβλήματα, αντιλήφθηκε τη σημασία των παραγωγών αυτών και προχωρεί σταδιακά στην πραγματοποίησή τους.

Η πρώτη ταινία της σειράς με τίτλο «Η Χλωρίδα του Μάη», έχει ήδη παραχθεί και προβληθεί από την Κυπριακή Τηλεόραση την Κυριακή 26 Μαΐου 1985. Τα σχόλια που ακούσαμε από πολλούς θεατές ήταν πολύ ενθαρρυντικά και επαινετικά. Η ταινία αυτή αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης παραγωγής που θα έχει τίτλο «Η Χλωρίδα της Κύπρου».

Ο Γεωγραφικός Όμιλος εισηγείται προς το ΡΙΚ την παραγωγή ταινιών που να καλύψουν τα θέματα Πανίδα της Κύπρου, Κυπριακές Ακτές, Αστικοί και Αγροτικοί Οικισμοί, το Κυπριακό Τοπίο, οι Ποταμοί και οι Λίμνες, η Χρήση της Γης, η Χερσόνησος του Ακάμα κτλ.

Ελπίζουμε πως το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου θα εξασφαλίσει τους πόρους, ώστε να προγραμματίσει και πραγματοποιήσει τις παραγωγές αυτές, που θα αποτελούν μια ουσιαστική προσφορά στην προβολή του χαρακτήρα και της προσωπικότητας της πατρίδας μας.

ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ Γ.Ο.Κ. ΓΙΑ ΑΝΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΦΙΛΟΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΗΣ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ ΧΑΡΤΗ ΚΑΙ ΣΗΜΑΙΑΣ ΨΕΥΔΟΚΡΑΤΟΥΣ ΣΕ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΑΤΛΑΝΤΑ ΤΗΣ NATIONAL GEOGRAPHIC SOCIETY ΤΩΝ ΗΠΑ

Ο Γεωγραφικός Όμιλος Κύπρου, με επιστολή του ημερομηνίας 14 Ιουλίου 1986, διαμαρτύρεται έντονα προς την Εθνική Γεωγραφική Εταιρεία Αμερικής, National Geographic Society (USA), για περιλήψη χάρτη και σημαίας του ψευδοκράτους σε συμπλήρωμα του Παγκόσμιου Άτλαντα, έκδοσης της Εταιρείας, και ειδικά της Πέμπτης έκδοσης (Οκτώβριος, 1984).

Στην επιστολή ο Όμιλος επισύρει την προσοχή της εν λόγω οργάνωσης στην παγκόσμια καταδίκη του ψευδοκράτους, στα σχετικά ψηφίσματα του ΟΗΕ που καλούν για ανάκληση του, ιδιαίτερα στα ψηφίσματα 541 και 550 του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Επίσης γίνεται αναφορά στη στάση άλλων διεθνών οργανισμών όπως η Ευρωπαϊκή Κοινή Αγορά, το Συμβούλιο της Ευρώπης η Κοινοπολιτεία και το Κίνημα των Αδελφωτών, που αναγνωρίζουν την Κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας σαν τη μόνη νόμιμη αρχή σ' όλο το νησί.

Στην επιστολή εκφράζεται η αγανάκτηση του Συμβουλίου και των μελών του Ομίλου και ζητείται επανόρθωση του ολισθήματος της National Geographical Society των ΗΠΑ.

Πάγια πολιτική του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου είναι η επισήμανση και κατάλληλη αντιμετώπιση των συντόμων προσπαθειών των Τούρκων για διαφοροποίηση και αλλοίωση της γεωγραφίας του νησιού όπως εκφράζονται μέσω των Γεωγραφικών εντύπων, αλλά και των τετελεσμένων ή άλλων παράνομων ενεργειών της Τουρκικής πλευράς.

16 Ιουλίου, 1986.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ Ε΄ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου ανακοινώνει τα αποτελέσματα των Παγκύπριων Διαγωνισμών Γεωγραφίας που προκήρυξε στην αρχή του χρόνου και που έχουν ως ακολούθως:

Α. ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ (ΣΧΟΛΕΣ ΑΝΩΤΕΡΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ)

- Πρώτο Βραβείο απονέμεται στη μελέτη:
«Επιπτώσεις της Βιομηχανικής και Οικιστικής Ανάπτυξης πάνω στο Βιότοπο Αθαλάσσης», που υποβλήθηκε από τους Παρασκευούλλα Ξιούρη, Γεώργιο Γεωργίου και Παναγιώτη Πρωτοπαπά, φοιτητές της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου.
- Δεύτερο Βραβείο απονέμεται στη μελέτη:
«Ανάπτυξη Τουριστικής Περιοχής» που υποβλήθηκε από τους Έλενα Κυριάκου, Παναγιώτα Φωτίου και Χριστίνα Φωτίου, φοιτήτριες της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου.
- Τρίτο Βραβείο απονέμεται στη μελέτη:
«Η Ανάπτυξη της Κοινότητας Παραλιμνίου τα τελευταία δέκα χρόνια», που υποβλήθηκε από την Άντρη Σπαρτιάτη, φοιτήτρια της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου.

Β. ΜΑΘΗΤΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΜΕΣΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Για το Μαθητικό Διαγωνισμό για μαθητές των Σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης, απονέμεται μόνο έπαινος στις εργασίες:

- (α) «Η επίδραση της τουριστικής ανάπτυξης πάνω στο γεωγραφικό τοπίο μας στην Αγία Νάπα», της Έλενας Σάββα Κουρουτζή, του Β΄ Λυκείου Λεμεσού, και
- (β) «Η επίδραση της τουριστικής ανάπτυξης πάνω στο γεωγραφικό τοπίο μας», της Καλυψώς Σέπου, του Γυμνασίου Παλλουριώτισσας.

Τα βραβεία θα απονεμηθούν κατά τη διάρκεια ειδικής τελετής, που θα πραγματοποιηθεί στην Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου το μεσημέρι της 28ης Μαΐου, 1985.

ΑΠΟΝΟΜΗ ΒΡΑΒΕΙΩΝ ΤΟΥ ΣΤ΄ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

Κατά τη διάρκεια ειδικής τελετής στην Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου, έγινε χθες η απονομή των βραβείων στους νικητές του Έκτου Παγκύπριου Μαθητικού Διαγωνισμού στη Γεωγραφία, που οργανώθηκε από το Γεωγραφικό Όμιλο Κύπρου.

Το πρόγραμμα της τελετής περιλάμβανε εισαγωγική ομιλία από τον Πρόεδρο του ΓΟΚ κ. Γ. Καδή, ανάγνωση του σκεπτικού βράβευσης και αντιφώνηση από βραβευθείσα απόφοιτο της ΠΑΚ.

Το σκεπτικό έχει ως ακολούθως:

«Το θέμα του διαγωνισμού ήταν: «Αλλαγές στο Κυπριακό Αστικό Περιβάλλον μετά το 1974 με αναφορά σε συγκεκριμένη πόλη της Κύπρου».

Ο διαγωνισμός ήταν χωρισμένος σε δυο επίπεδα:

- (α) Το μαθητικό, που προοριζόταν για μαθητές των γυμνασίων και λυκείων και
- (β) Το φοιτητικό, που προοριζόταν για φοιτητές των ανωτέρων σχολών.

Στο μαθητικό υποβλήθηκαν μόνο 6 εργασίες που αριθμητικά ήταν μειωμένες και ποιοτικά κατώτερες από προηγούμενους διαγωνισμούς.

Αντίθετα στο φοιτητικό διαγωνισμό υποβλήθηκαν 18 εργασίες, οι 15 από φοιτητές της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου. Οι εργασίες των φοιτητών της Παιδαγωγικής Ακαδημίας ήταν εξαιρετικές, το δε επίπεδο τους εφάμιλλο των ερευνών που γίνονται σε Πανεπιστήμια ή υποβάλλονται σε άλλους παρόμοιους διεθνείς διαγωνισμούς.

Την κριτική επιτροπή του διαγωνισμού απετέλεσαν, οι γεωγράφοι, μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του ΓΟΚ, Φροσούλα Χριστοφίδου, Ανδρέας Χριστοδούλου, Γιαννάκης Κουμίδης, Παναγιώτης Αργυρίδης και Παύλος Πιπερίδης.

Οι εργασίες αξιολογήθηκαν με βάση τα ακόλουθα κριτήρια:

1. Την επιστημονική τους οργάνωση και δομή (μονάδες 4).
2. Την οικονομική και κοινωνική τους συνεισφορά στον τόπο (μονάδες 4), και
3. Τη γενική τους εμφάνιση και παρουσίαση (μονάδες 2).

Σύμφωνα με τα κριτήρια αυτά στο φοιτητικό επίπεδο τα βραβεία απονέμονται ως ακολούθως:

Το Πρώτο Βραβείο: απονέμεται στις:

Έλενα Κυριάκου και Παναγιώτα Φωτίου, φοιτήτριες της ΠΑΚ για την έρευνά τους «Αλλαγές στο Αστικό Περιβάλλον της Μείζονος περιοχής της Λάρνακας».

Το Δεύτερο Βραβείο: απονέμεται στις:

Παρασκευή Καραγιώργη και Χρυστάλλα Καραγιώργη, φοιτήτριες της ΠΑΚ για την έρευνά τους: «Αλλαγές στην περιοχή Πλατύ Αγλαντζιάς ως αποτέλεσμα της Τουρκικής Εισβολής».

Το Τρίτο Βραβείο: μοιράζεται σε δυο ομάδες φοιτητριών της ΠΑΚ. Στην πρώτη ομάδα που αποτελείται από τις:

Δέσπω Κωνσταντινίδου και Φρύνη Ιωάννου για την έρευνά τους «Αλλαγές στην περιοχή του ποταμού Γερμασόγειας ως αποτέλεσμα της Τουρκικής Εισβολής»

και στην δεύτερη ομάδα, που αποτελείται από τις:

Ανθή Πετρίδου, Μαριάννα Μιχαήλ και Ειρήνη Αχιλλέως για την έρευνά τους «Αλλαγές στην περιοχή Λινόπετρας Λεμεσού ως αποτέλεσμα της Τουρκικής Εισβολής».

Στο επίπεδο του διαγωνισμού για μαθητές Σχολείων Μέσης Εκπαίδευσης απονέμεται έπαινος στη Σουλουκίδου Έλενα του Λυκείου Ακροπόλεως για την εργασία της «Αλλαγές στο Αστικό Περιβάλλον Λευκωσίας ως αποτέλεσμα της Τουρκικής Εισβολής».

Το πρώτο βραβείο του Διαγωνισμού (αεροπορικό εισιτήριο για την Ελλάδα) πρόσφερε η Πρεσβεία της Ελλάδας, το δεύτερο βραβείο αξίας £50 πρόσφερε το Υπουργείο Εξωτερικών και το τρίτο βραβείο αξίας £30 ο Κυπριακός Οργανισμός Τουρισμού.

Στην τελετή παρέστησαν ο Πρέσβης της Ελλάδας κ. Ε. Στοφορόπουλος εκπρόσωποι του Υπουργείου Εξωτερικών, ο Διευθυντής και το διδακτικό προσωπικό της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου, ο Προϊστάμενος της Υπηρεσίας Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας, μέλη του Συμβουλίου του ΓΟΚ και οι φοιτητές της ΠΑΚ.

**ΕΒΔΟΜΟΣ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΚΑΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ**

Γλώσσα του Διαγωνισμού: Ελληνική ή Αγγλική
Προθεσμία Υποβολής των εργασιών: Μέχρι τις 31 Οκτωβρίου 1987

Α) Διαγωνισμός Μαθητών Δημοτικής Εκπαίδευσης

Θέμα: «Τα ιδιαίτερα γεωγραφικά γνωρίσματα μιας κατεχόμενης κοινότητας της Κύπρου». Τα γνωρίσματα αυτά αναφέρονται στα ακόλουθα: Θερμοκρασία-Βροχόπτωση, Τοπίο, Ασχολίες κατοίκων, Πολιτιστική Ζωή, Οικονομική αλληλοεξάρτηση.

Έκταση της εργασίας: 400-500 λέξεις κείμενο και σχετικοί γεωγραφικοί χάρτες, εικόνες, πίνακες.

Αξιολόγηση της εργασίας: Πρωτοτυπία, παρουσίαση, συνεισφορά.

Β) Διαγωνισμός Μαθητών Μέσης Εκπαίδευσης

Θέμα: «Σημερινή γεωγραφική κατανομή των κατοίκων μιας κατεχόμενης κοινότητας στην Κύπρο».

Έκταση της εργασίας: 800-1000 λέξεις κείμενο και σχετικοί γεωγραφικοί χάρτες, εικόνες, πίνακες.

Αξιολόγηση της εργασίας: Πρωτοτυπία, παρουσίαση, δομή, συνεισφορά.

Γ) Διαγωνισμός Φοιτητών Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Θέμα: «Ο Ρόλος των γεωγραφικών παραμέτρων στην τουριστική ανάπτυξη συγκεκριμένης ημιορεινής ή ορεινής περιοχής της Κύπρου».

Έκταση της εργασίας: 1200-1500 λέξεις κείμενο και σχετικοί γεωγραφικοί χάρτες, εικόνες, πίνακες.

Αξιολόγηση της εργασίας: Πρωτοτυπία, παρουσίαση, επιστημονική οργάνωση, δομή, συνεισφορά.

Βράβευση: Θα δοθούν αξιόλογα βραβεία στις τρεις πρώτες καλύτερες εργασίες κάθε κατηγορίας.

Το Διοικητικό Συμβούλιο
Γεωγραφικού Ομίλου Κύπρου

2 Απριλίου, 1987

Όσοι επιθυμούν να προμηθευτούν οποιαδήποτε Κυπριακή ή Κυπριολογική έκδοση θα πρέπει:

α) να επισκεφτούν το Βιβλιοπωλείο μας στη
ΛΑΪΚΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑ (Αριστοκύπρου 13,
Λευκωσία),

ή

β) να μας γράψουν στο Ταχ. Κιβ. 1722
(Λευκωσία),

ή

γ) να μας τηλεφωνήσουν στο Τηλέφωνο
02-472744.

(Ο Οίκος των Κυπριακών Εκδόσεων)

«MAM»

(The House of the Cyprus Publications)

Those wishing to buy any Cyprus or
Cypriological publications have to:

a) visit our Bookshop at **LAΪΚΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑ**
(13 Aristokypros Street, Nicosia),

or

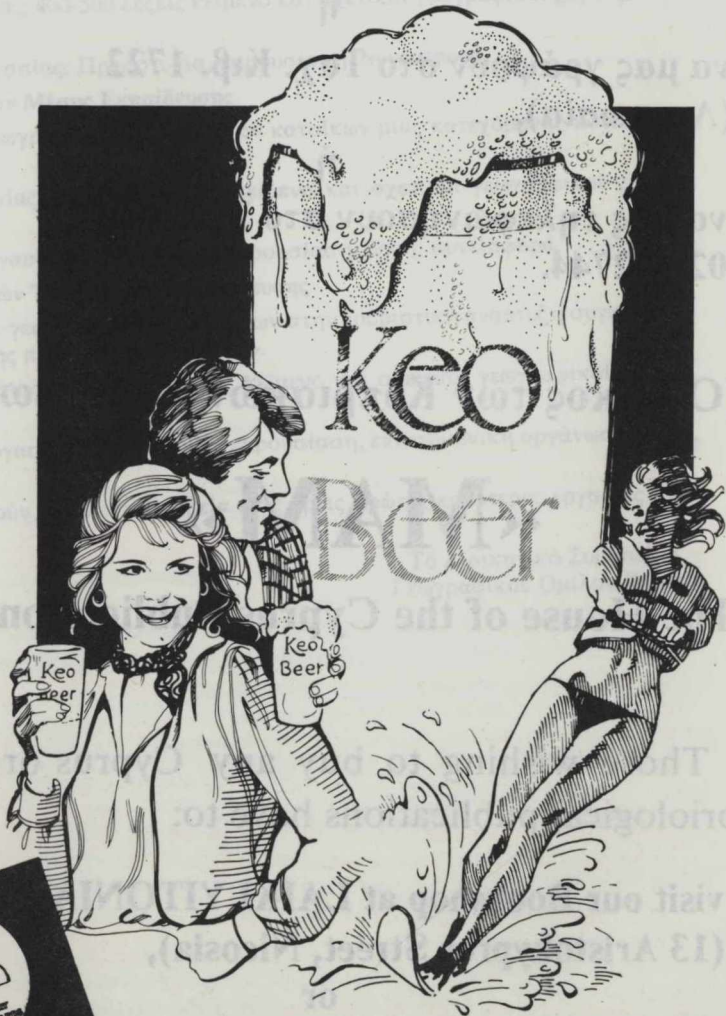
b) write to us through P.O.Box 1722 (Nicosia),

or

c) call us at telephone No. **02-472744.**

Μπίρα Κεο

Απ' τις καλύτερες η πρώτη!

Χρυσό Βραβείο
στη
Χρυσή Μπίρα

Κυπριοί και ξένοι την αναγνωρίζουν
και την απολαμβάνουν

η Μοναδική Κυπριακή Μπίρα με Παγκόσμια
Βραβείωση

CYPRUS TELECOMMUNICATIONS AUTHORITY
(CY.T.A.)

P.O.BOX 4929, NICOSIA — CYPRUS

The Cyprus Telecommunications Authority is a Public Corporation responsible for the provision, maintenance and development of a comprehensive telecommunications service on a traditional and international basis.

Despite the serious setbacks sustained after the 1974 Turkish Invasion, the Authority managed to consolidate and then expand its services, which at present are:

1. Automatic (100%), or optionally manual telephone service.
2. Automatic (100%), or optionally manual telex service.
3. Telegraph service.
4. Datel service.
5. Telefax service (Facsimile)
6. Maritime service.
7. Paging.
8. Other services to third parties and the public (Civil Aviation, international broadcasts, etc.).

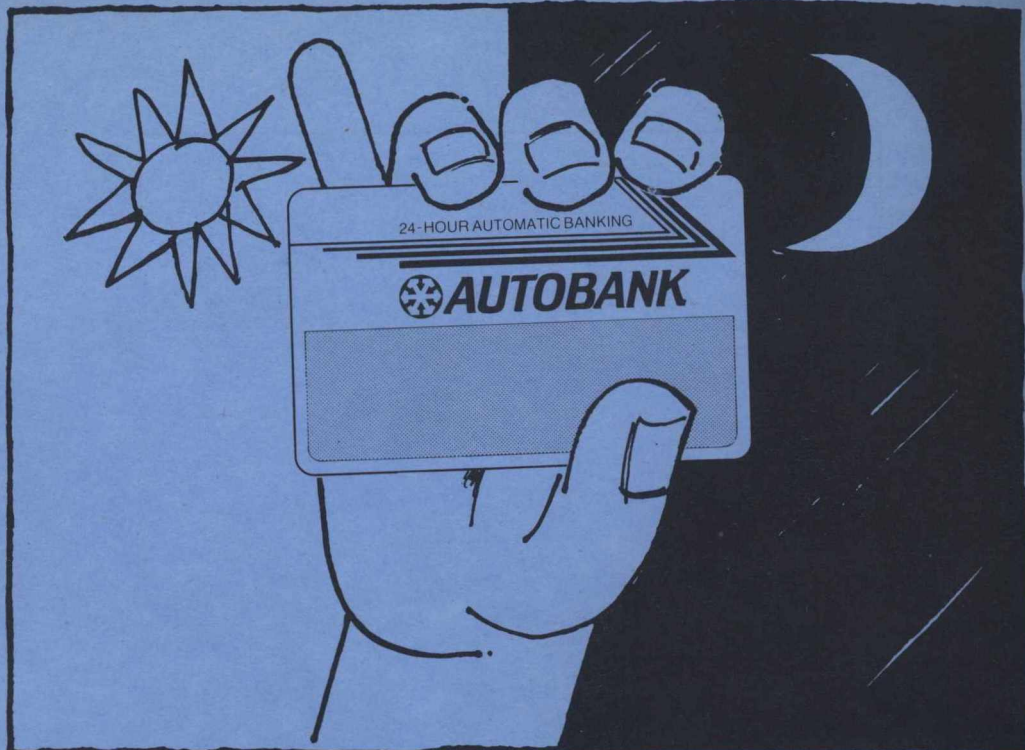
By the end of 1986, 164,861 direct exchange lines were in service in the whole of Cyprus. In the non-occupied areas of Cyprus, 28.82 direct exchange lines per 100 inhabitants were in service, compared with 14.91 at the end of 1981.

The telephone and telex networks are fully automatic with ISD access ever since 1975. To-date, Cyprus subscribers can access automatically 95 countries through telephone and 201 through telex.

Overseas telecommunications are effected via 3 submarine cables and 3 Earth Satellite Stations.

The Authority keeps abreast with technical progress to enable the provision to the public of a prompt, modern and efficient service. The network is being expanded through the introduction of digital switching and transmission systems, using the overlay approach. A balanced urban and rural telephone network development is being implemented aiming at penetrating all areas and meeting the demand by early 1990.

The Authority is a member of a number of international organisations and takes active part in conferences on matters of interest. Such organisations are the International Telecommunications Union (ITU), the International Telecommunications Satellite Organisation (INTELSAT), the European Telecommunications Satellite Organisation (EUTELSAT), the Commonwealth Telecommunications Council (CTC) and the European Conference of Postal and Telecommunications Administrations (CEPT).

AUTOBANK *Cash Day and Night*

THE CYPRUS POPULAR BANK, in an effort to serve better its clients' needs, is now installing a network of modern AUTOBANK units (Automated Teller Machines) at branches, conveniently located in central spots, all over Cyprus.

Through these units the Bank's customers, using their personal AUTOBANK card, will be able to:

- Withdraw cash
- Deposit cash or cheques
- Transfer funds from their account to any other account within the Bank
- Pay utility bills, like telephone, water and electricity and repay their outstanding balances to VISA, LAIKITRAVEL etc.
- Order a cheque book or a statement of account
- Obtain their account balance

All these services will be available to the Bank's customers 24 hours a day, 7 days a week. This service is available to residents as well as to non-residents. So, why don't you apply for an AUTOBANK card and discover the convenience and the fast service you may enjoy through this advanced electronic service offered only by POPULAR BANK.

POPULAR BANK
always a step ahead